

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

Камінська Т. М.

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

навчально-методичний посібник

**Харків
2020**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

Камінська Т. М.

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

навчально-методичний посібник

для студентів денної форми навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-економіка»

**Харків
2020**

Камінська Т. М. Міжнародна економіка: навчально-методичний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнес-економіка» денної форми навчання. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 165 с.

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 3 від 16 червня 2020 року)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2020

1. ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ

Міжнародна економіка – це наука, вивчення якої дає змогу отримати системні знання про економіку сучасного взаємозалежного світу й глобального економічного розвитку, а також оволодіти основними уміннями з їх застосування на практиці. Предметом навчальної дисципліни є міжнародні економічні відносини, які охоплюють рух товарів, послуг, праці й капіталу.

Мета навчальної дисципліни «Міжнародна економіка» – це формування системного наукового уявлення про теоретичні основи й емпіричні закономірності розвитку світової економіки й міжнародних економічних відносин, привиття умінь і навичок аналізу зовнішньоекономічної діяльності уряду та бізнесу України у процесі їх інтеграції до сучасних світогосподарських структур.

Методологічна функція семінарських занять полягає у набутті студентами знань щодо основних ознак і закономірностей розвитку міжнародної економіки, динаміки структури й форм міжнародних економічних відносин.

Під час викладання дисципліни «Міжнародна економіка» ставляться такі **завдання**:

- засвоєння основних характеристик і закономірностей розвитку міжнародної економіки, форм міжнародних економічних відносин; підходів до класифікації країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку;

- вивчення сучасних форм і тенденцій розвитку міжнародної торгівлі, методів міжнародної торгової політики та їх наслідків для національної економіки й бізнесу;

- формування знань щодо процесів міжнародного інвестування (прямого і портфельного), функціонування світового ринку позичкового капіталу; переваг залучення іноземних інвестицій у національну економіку;

- опанування інструментарієм протидії державному й корпоративному дефолту;

- пізнання причин і форм трудової міграції, методів регулювання міжнародних міграційних процесів та їх наслідків для національної економіки й бізнесу;

– формування здатності до аналізу напрямів сучасної трансформації світової валютної системи, режимів встановлення валютних курсів, причин і наслідків курсових коливань, методів державного регулювання валютного курсу;

– ознайомлення з принципами побудови й заходами державного впливу на вирівнювання платіжного балансу країни;

– засвоєння закономірностей міжнародної економічної інтеграції, механізмів участі України в інтеграційних угрупованнях; ознак, причин і наслідків економічної глобалізації.

Кращій підготовці до занять і більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу сприяє виконання завдань для самостійної роботи: формулювання відповідей на теоретичні і тестові запитання для самоконтролю, розв'язання практичних завдань, підготовка рефератів і есе, опрацювання рекомендованої літератури. Наприкінці кожної теми розміщено методичні поради до самостійної роботи при підготовці до кожної теми практичного заняття.

Студенти заочної форми навчання на практичних заняття розглядатимуть чотири теми:

3. Міжнародна торгівля

3.1. Теорія міжнародної торгівлі

3.2. Сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі

5. Міжнародний рух капіталу

5.1. Міжнародне інвестування

5.2. Міжнародний кредит

5.3. Офшорні зони

10. Світова валютна система

10.1. Еволюція світової валютної системи. Валютні курси

10.2. Світовий валютний ринок

12. Міжнародна економічна інтеграція

12.1. Сутність та цілі міжнародної економічної інтеграції

12.2. Інтеграційні угруповання у сучасному світі

12.3. Україна в системі економічної інтеграції

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ

Тема 1.1. Міжнародна економіка як наука

П л а н

1. Предмет міжнародної економіки як науки. Міжнародні економічні відносини.
2. Структура міжнародної економіки як науки.
3. Взаємозв'язок міжнародної економіки з іншими науками.

Методичні поради

При підготовці до першого питання треба звернути увагу на визначення предмета міжнародної економіки, яка вивчає міжнародні економічні відносини. Найдіть різницю між національною й міжнародною економіками, між національним і міжнародним ринками. Обміркуйте, чому міжнародні економічні відносини регулюються об'єктивними економічними законами ринку, урядами та наднаціональними інститутами. З'ясуйте, чи впливають на них національні законодавства різних країн? Зверніть увагу на перелік міжнародних економічних відносин (докладно їх зміст викладається у наступних темах), при цьому майте на увазі, що існують міжнародні соціально-економічні відносини й міжнародні організаційно-економічні відносини. Знайдіть різницю між ними і обґрунтуйте. Важливо правильно встановити суб'єктів міжнародних економічних відносин, тому що це не тільки держави, юридичні особи (організації, фірми, корпорації, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю), а й фізичні особи (комерсанти, наймані робітники, туристи). Об'єкти міжнародних економічних відносин мають значення при експорті (імпорті) товарів, послуг, праці й капіталу; у процесі міжнародної спеціалізації і кооперації виробництва; фор-

мування науково-технічних зв'язків тощо.

При розгляді другого питання зверніть увагу на розділи й рівні міжнародної економіки, як-от міжнародна мікроекономіка, міжнародна макроекономіка, наднаціональна економіка. З'ясуйте предмети дослідження кожного розділу. Варто зосередитися на тому, що міжнародна мікроекономіка вивчає поведінку ринків окремих товарів і фактори виробництва на міжнародному рівні та їх регулювання, особливості взаємодії національних економік і світового господарства в цілому, що сьогодні, в умовах глобалізації товарних, фінансових, інформаційних ринків і ринку праці, є дуже важливим. У наступних темах роль глобальних ринків розглядатиметься більш докладно. Зауважимо, що цей розділ вже досить тривалий час викладається в університетах і коледжах США, Західної Європи та інших розвинених країн. Крім того, розберіться у такій структурній складовій міжнародної економіки, як наднаціональна економіка, яка вивчає міжнародні зв'язки на рівні інтеграційних (регіональних) об'єднань.

Під час опанування третього питання дуже важливо з'ясувати взаємозв'язки міжнародної економіки з іншими науками. Вивчення нашої дисципліни базується на знаннях історії економіки й економічної думки, економічної теорії, мікро- й макроекономіки, фінансової системи, економічної політики держави. Зверніть увагу на те, що всі наукові школи, наприклад, класична або інституціональна, широко представлені в міжнародній економіці також. Вони допомагають зрозуміти різні підходи до аналізу міжнародної торгівлі, міграції праці і капіталу, науково-технологічного обміну. У той же час міжнародна економіка є стартом для вивчення таких дисциплін, як міжнародний бізнес, прикладна економіка та прикладний бізнес, міжнародний бізнес-консалтинг, економіка інтелектуальної власності, яка не має меж. Міжнародна економіка виявляє головні тенденції світового економічного розвитку, а прикладні дисципліни визначають економічну поведінку суб'єктів господарювання на міжнародній арені. Помилки у встановленні цих тенденцій призводять до зниження конкурентоспроможності фірм в умовах гострої міжнародної конкуренції.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає предмет міжнародної економіки?
2. Що привело до формування міжнародної економіки як специфічної галузі економічних знань?
3. Вкажіть основні форми міжнародних економічних відносин.
4. Назвіть суб'єктів й об'єкти міжнародних економічних відносин.
5. Яка форма міжнародних економічних відносин є найдавнішою?
6. Що вивчає міжнародна мікроекономіка?
7. Що виступає предметом вивчення міжнародної макроекономіки?
8. Чи можуть бути громадяни суб'єктами міжнародної економіки?
9. Яким чином міжнародна економіка пов'язана із економічною теорією?
10. Що поєднує такі науки, як міжнародна економіка, міжнародний бізнес і міжнародний бізнес-консалтинг?

Практичні завдання

1. *Визначте основні параметри, що характеризують наступні науки, і заповніть таблицю.*

Суб'єкти корпоративних відносин	Предмет науки	Суб'єкти	Об'єкти	Взаємозв'язок із теорією міжнародного бізнес-консалтингу
мікроекономіка				
макроекономіка				
регіональна економіка				
економічна політика				
міжнародна економіка				X
інша наука (за вибором студента)				

2. Які з суб'єктів міжнародної економіки, на Вашу думку, мають більш значний вплив на економічні процеси в Україні – держави, міжнародні організації, регіональні інтеграційні угруповання, багатонаціональні і транснаціональні корпорації? Обґрунтуйте свою думку, наведіть приклади.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 6–40. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 10–14. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5440/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%85%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8F%D1%85.pdf> (дата звернення: 12.02.2020).

Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 268 с. URL: [file:///D:/OneDrive/Documents/%D0%9A%D0%B0%D0%BC%D0%A2%D0%9C%20%D0%91%D0%9A/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4,%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%8F/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%9D%D0%94%D0%A0%202017-2020/golikov_%20\(1\).pdf](file:///D:/OneDrive/Documents/%D0%9A%D0%B0%D0%BC%D0%A2%D0%9C%20%D0%91%D0%9A/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4,%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%8F/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%9D%D0%94%D0%A0%202017-2020/golikov_%20(1).pdf) (дата звернення: 12.02.2020).

Тема 1.2. Еволюція та сучасні риси міжнародної економіки

П л а н

1. Етапи розвитку міжнародної економіки.
2. Сутність, форми й фактори міжнародного поділу праці.
3. Основні риси й тенденції розвитку сучасної міжнародної економіки.

Методичні поради

При встановленні етапів розвитку міжнародної економіки (світового господарства) треба з'ясувати головні передумови її появи й розвитку, серед яких виникнення світового капіталістичного ринку у XVI—XVII ст. і промислова революція в Англії у сер. XVIII ст. Проаналізуйте, чому саме ці події привели до розвитку міжнародної економіки, яким чином на цей процес вплинули великі географічні відкриття, формування капіталістичного ринку, подолання феодальної роздробленості у Європі та формування абсолютистських держав. Визначте, яка форма міжнародних економічних відносин у цей період розвивалася найшвидше і чому. Разом із тим зверніть увагу на те, що повноцінний розвиток міжнародної економіки припадає на період кінця XIX ст. – початку XX ст., коли під впливом вивезення капіталу набрала обертів інтернаціоналізація виробництва. Обміркуйте, чому саме цей період вважається стартом розвитку міжнародної економіки, адже вивезення капіталу із метрополій до колоній почалося значно раніше. Для цього визначте взаємозв'язок формування міжнародної економіки із розвитком ринкової економіки як такої, переходом від епохи вільної конкуренції до монополістичної стадії капіталізму, економічним розподілом світу.

Далі проаналізуйте усі етапи розвитку міжнародної економіки аж до сучасності, внесок кожного з них у цей процес. Зверніть увагу на те, що у XX ст. світова економіка не була монолітною: країни з ринковою економікою існували і розвивалися одночасно з країнами з командною економікою. Це була

конкуренція двох систем, яка закінчилася наприкінці 1980-х років крахом командної економіки. Слід зауважити, що такий результат мав негативні й позитивні наслідки. Серед останніх треба відмітити падіння «залізної» завіси, розворот колишніх соціалістичних країн до ринкового розвитку, формування незалежної України. Обміркуйте, чому це відбулося і як вплинуло на вимальовування сучасної картини світу. Важливо також зрозуміти, як на розвиток міжнародної економіки вплинули такі явища, як Велика депресія 1920–1930 років, НТР, розпад колоніальної системи, перехід розвинених країн до постіндустріального розвитку, світова фінансова криза 2008–2009 років. Такий аналіз допоможе вам розібратися в суті визначення міжнародної економіки як системи.

Вивчаючи друге питання теми, зверніть увагу на сутність і складові міжнародного поділу праці (МПП). Проаналізуйте дві його форми – міжнародну спеціалізацію й міжнародне виробниче кооперування, а також їх загальні й особливі риси. З'ясуйте, яка з цих форм МПП сприяє збільшенню обсягів національної економіки, а яка світової, а також чим відрізняються виробничий та регіональний поділ праці. Потім дослідить групи чинників, які впливають на МПП: соціально-географічні; природно-кліматичні; техніко-економічні. Розкрийте причини зростання МПП у сучасних умовах і зміну ролі кожної групи чинників. Зосередьтеся на тому, що в сучасному світі на перший план виходять чинники, які пов'язані із розвитком технологій та людського капіталу. Країни, що ефективно їх використовують, спеціалізуються на виробництві капіталоемної та наукоємної продукції та випереджають за рівнем розвитку інші країни. Водночас обміркуйте, чи можна знецінювати природно-кліматичні чинники, які, наприклад, впливають на розвиток аграрного сектору економіки і вирішення глобальної продовольчої проблеми. Це є дуже важливим для розуміння місця України у МПП. Цікавим є також аналіз вад МПП. Варто дослідити, приміром, чому надмірна зосередженість країни на одному продукті, якщо він втрачає конкурентоспроможність на світовому ринку, призводить до занепаду економіки країни.

Під час розгляду третього питання теми проаналізуйте такі основні риси та тенденції сучасної міжнародної економіки, як: прискорення інтернаціоналізації виробництва товарів і пос-

луг, його глобалізація та транснаціоналізація; зростання відкритості економік усіх країн, їх орієнтація на максимальну участь у міжнародному поділі праці, яке швидко поглиблюється; удосконалення методів наднаціонального регулювання економіки; формування глобального ринку послуг; трансформація передових економік світу до нових технологічних укладів й економіки знань, прискорений розвиток нових високотехнологічних видів економічної діяльності під впливом НТР (мікроелектроніка, інформатика, створення програмного продукту, біотехнології тощо); зростання Інтернет-економіки та on-line бізнесу, який не знає кордонів; стрімке формування сучасної світової інфраструктури й електронних засобів зв'язку; зміщення ваги і впливу на світову економіку Китаю, Індії, Бразилії, Сінгапуру та інших країн Азії й Латинської Америки; розвиток економічної інтеграції та регіональних ринків товарів і послуг. Розуміння трендів сучасного світового розвитку є дуже важливим, бо вони пояснюють особливості й можливості прогресу міжнародного бізнесу, надають для нього сигнали, а також орієнтири для урядів небагатих країн щодо вектора реформ.

Запитання для самоконтролю

1. Яку роль відіграли великі географічні відкриття у формуванні міжнародного ринку?
2. Чому наприкінці XIX ст. виникла інтернаціоналізація виробництва та що вона означає?
3. Чому світове господарство не можна вважати простою сумою національних господарств?
4. Чим відкрита економіка відрізняється від закритої?
5. Які риси характеризують кожен етап розвитку міжнародної економіки?
6. Чим відрізняються спеціалізація та кооперування, які їхні вади та переваги?
7. Як природно-кліматичні чинники впливають на міжнародний поділ праці?
8. Яким чином соціально-економічні чинники впливають на міжнародний поділ праці?

9. Які структурні зрушення характерні сьогодні для міжнародної економіки?

10. Охарактеризуйте особливості сучасного етапу розвитку міжнародної економіки.

Практичні завдання

3. Україна продає КНР залізорудну сировину, кукурудзу, соняшникову та соєву олії, деревину, харчові продукти, а КНР Україні – продукцію машинобудування, електротехніку, вироби легкої промисловості.

Чи можна вважати це міжнародним поділом праці, міжнародною спеціалізацією, міжнародною кооперацією? Поясніть свою точку зору.

4. Міжнародна економіка сформувалася наприкінці XIX ст. *Вкажіть сучасні риси та тенденції розвитку міжнародної економіки:*

- 1) глобалізація і транснаціоналізація економіки й фінансів;
- 2) інтернаціоналізація виробництва;
- 3) розвиток міжнародної торгівлі;
- 4) зростання інтернет-економіки й on-line бізнесу, який не знає кордонів;
- 5) формування глобального ринку послуг;
- 6) зростання прямих іноземних інвестицій;
- 7) формування колоніальної системи;
- 8) розвиток економічної інтеграції та регіональних ринків товарів і послуг;
- 9) удосконалення методів наднаціонального регулювання економіки;
- 10) переважне використання золота у розрахунках між країнами;
- 11) зростання відкритості економік усіх країн, їх орієнтація на максимальну участь у міжнародному поділі праці;
- 12) трансфер сучасних технологій.

Тестові запитання

1. Вкажіть, що є предметом дисципліни «Міжнародна економіка»:

- а) регіональний рівень економічного розвитку;
- б) міжнародні економічні відносини;
- в) протекціонізм;
- г) міжнародні дипломатичні відносини;
- д) зовнішньоекономічна діяльність фірми.

2. Визначте, що є передумовою виникнення світового господарства

- а) поява товарного виробництва;
- б) розвиток ремесла у доіндустріальну епоху;
- в) виникнення феодалізму;
- г) великі географічні відкриття та розвиток зовнішньої торгівлі європейських країн;
- д) розпад колоніальної системи.

3. Назвіть ознаку, яка характеризує відкриту економіку:

- а) протекціонізм;
- б) економічна система, орієнтована на максимальну участь у міжнародному поділі праці;
- в) система автаркії;
- г) розподіл світу на два протилежні табори;
- д) командно-адміністративна економіка.

4. Вкажіть, який чинник послугував розвитку інтернаціоналізації виробництва?

- а) переростання індустріальної системи в постіндустріальну;
- б) виникнення міжнародної торгівлі;
- в) формування відкритої економіки у більшості країн світу;
- г) розподіл світу на два протилежні табори;
- д) початок вивезення капіталу за кордон.

5. *Оберіть варіант відповіді, що розкриває сутність міжнародного поділу праці:*

а) спосіб організації світової економіки, за якого підприємства різних країн спеціалізуються на виготовленні певних товарів і послуг, а потім обмінюються ними;

б) об'єднання зусиль місцевих товаровиробників у випуску певних видів продукції для світового ринку;

в) об'єднання зусиль виробників з різних країн для виготовлення продукції для світового ринку;

г) об'єднання країн у торгово-економічні блоки й угруповання;

д) інтенсивний товарообмін між країнами.

б. *Назвіть ознаку, що характеризує спеціалізацію країни у системі міжнародного поділу праці:*

а) виготовлення продукції понад потреби національного ринку;

б) зосередження країни на виробництві певних товарів і послуг понад внутрішні потреби для подальшої реалізації на світовому ринку;

в) спільна діяльність підприємств різних країн із виробництва й збуту певних товарів і послуг;

г) заборона для країни участі у торгово-економічних блоках й угрупованнях;

д) спільна діяльність підприємств однієї країни з виробництва й збуту певних товарів і послуг на внутрішньому ринку.

7. *Ознакою, яка характеризує міжнародну кооперацію країни, є:*

а) виготовлення продукції понад потреби національного ринку;

б) зосередження країни на виробництві певних товарів і послуг понад внутрішні потреби для подальшої реалізації на світовому ринку;

в) спільна діяльність підприємств різних країн із виробництва й збуту певних товарів та послуг;

г) заборона для країни участі у торгово-економічних

блоках й угрупованнях;

д) спільна діяльність підприємств однієї країни з виробництва й збуту певних товарів і послуг на внутрішньому ринку.

8. *Повна відкритість економіки країни означає:*

а) збереження національних кордонів для руху товарів і праці;

б) участь країни та її суб'єктів у світовому глобалізаційному процесі;

в) часткова відміна митних тарифів і обмежень;

г) прозорість національної економіки;

д) економічна свобода підприємців на внутрішньому ринку.

9. *Оберіть сучасну тенденцію розвитку міжнародної економіки:*

а) реіндустріалізація країн ЄС;

б) подальше зменшення впливу Китаю та Сінгапуру на прийняття світових рішень;

в) різке скорочення міграційних процесів;

г) розвиток електронних засобів зв'язку між гравцями світового ринку;

д) вирішення продовольчої проблеми для багатьох країн світу.

10. *Назвіть суб'єктів міжнародних економічних відносин:*

а) держави/уряди;

б) фермери, які задовольняють попит громадян країни;

в) внутрішні туристи;

г) антимонопольний комітет країни;

д) генеральна прокуратура країни.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12371/1/Shevchenko_2009.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 6–40. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 10–14. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5440/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%85%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8F%D1%85.pdf> (дата звернення: 12.02.2020).

Світова економіка: підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 268 с. URL: [file:///D:/OneDrive/Documents/%D0%9A%D0%B0%D0%BC%D0%A2%D0%9C%20%D0%91%D0%9A/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4.%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%8F/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%9D%D0%94%D0%A0%202017-2020/golikov_%20\(1\).pdf](file:///D:/OneDrive/Documents/%D0%9A%D0%B0%D0%BC%D0%A2%D0%9C%20%D0%91%D0%9A/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4.%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%8F/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%9D%D0%94%D0%A0%202017-2020/golikov_%20(1).pdf) (дата звернення: 12.02.2020).

Тема 2.1. Внутрішнє й зовнішнє середовище міжнародної економічної діяльності

П л а н

1. Внутрішнє середовище міжнародної економіки.
2. Умови й чинники прямого зовнішнього впливу на міжнародну економічну діяльність.

3. Умови й чинники непрямого зовнішнього впливу на міжнародну економічну діяльність.

4. Соціокультурна складова міжнародних економічних відносин.

Методичні поради

При вивченні першого питання слід звернути увагу на розуміння середовища міжнародної економіки як сукупності певних умов і факторів, що її утворюють, а також складових – внутрішнього й зовнішнього середовища міжнародної економіки. Треба пам'ятати, що сучасний світ – це глобальна система, що складається з політичної, економічної, соціальної та духовної сфер, які підпорядковані внутрішнім і зовнішнім законам і впливають на зміст міжнародної економіки. Крім того, економічне середовище об'єднує мега-, макро-, мезо- та мікрорівні, а міжнародна економіка пов'язує їх у цілісну економічну систему. Згадайте з курсу економічної теорії, що означає кожен рівень. Так, макрорівень представлений відкритими економіками різних країн. Обміркуйте, як агенти відкритої економіки беруть участь у міжнародному обміні товарів, послуг, праці й капіталу. Внутрішня будова міжнародних економічних відносин означає також співвідношення різних форм економічних зв'язків; ринкові закони розвитку міжнародної економіки, масштабність конкуренції (ринок покупця) та її різноманітність: внутрішньогалузева й міжгалузева конкуренція, цінова і нецінова конкуренція. Спробуйте відповісти, чому найпоширенішим типом світового ринку є монополістична конкуренція, згадайте, у чому полягає її сутність. У той же час на певних глобальних ринках панує монополія й олігополія. Наведіть приклади. Крім того, проаналізуйте політичне середовище, яке оточує міжнародну економіку і є сукупністю незалежних держав із притаманними їм формами правління. Дайте відповідь на запитання, як політичні причини можуть впливати на економічні відносини певної країни з іншими. Після цього зверніться до соціального середовища й напрямів його впливу на міжнародну економіку. Духовне середовище країн теж

впливає на міжнародну економіку, розгляньте напрями цього впливу.

Дослідження другого питання теми слід почати з встановлення умов і факторів прямого (безпосереднього) впливу на зовнішнє середовище міжнародних економічних відносин, поведінку суб'єктів міжнародних економічних відносин. Проаналізуйте докладно усі ці фактори, особливо міжнародні правові норми, законодавства кожної країни, правила валютно-фінансових розрахунків, комунікаційні мережі, міжнародні організації, торгові представництва, постачальників усіх видів ресурсів, конкурентів, споживачів, посередників. Обміркуйте, які з них є визначальними, а які підпорядковані іншим факторам. Наведіть приклади впливу міжнародних правових норм на економічні відносини між країнами й економічну поведінку ринкових агентів. Слід також розкрити роль як політико-правового середовища країни й розвитку демократичних інститутів, так і моделі управління економікою у зміцненні її позицій у світовому господарстві. Варто пам'ятати, що важливими є й комунікаційні мережі, зокрема, в інформаційному просторі й напрямам їх впливу на міжнародну економіку. Зверніть увагу на можливості членства країн у міжнародних об'єднаннях, що зумовлюється спільністю інтересів. Вони сприяють розвитку економічних відносин між країнами, які є членами таких організацій, і створюють перешкоди загрозам і викликам сучасного світового розвитку. Треба враховувати, що роль міжнародних організацій у розвитку міжнародних економічних відносин постійно зростає, що перешкоджає стихії та непорядкованості цього розвитку.

Третє питання теми присвячене умовам і факторам непрямого впливу на середовище міжнародної економіки. Проаналізуйте їх, особливо фази циклічного розвитку, науково-технічний прогрес і науково-технічну революцію, демографічну й соціально-економічну ситуації, традиції різних країн, природні катаклізми, сировинні й продуктові війни тощо. Слід з'ясувати роль природно-географічного, політико-правового, економічного, технологічного й соціокультурного становища у формуванні структури міжнародних економічних відносин. Зверніть увагу на крос-культурні зв'язки, які сьогодні супрово-

джують розвиток транснаціональних компаній. Спробуйте визначити, чому саме НТР та інформаційна революція сприяли структурним зрушенням у міжнародній економіці, зростанню процесу передачі технологій та розвитку інтелектуальної власності, а також випереджальному розвитку сфери послуг у порівнянні з матеріальним виробництвом. Обміркуйте, які ресурси є головними для прориву в економічному розвитку країни – природні чи технологічні й інтелектуальні, і чому. Демографічні проблеми у розвинених країнах приводять до міграції праці. Оцініть, яке значення має фаза кризи, або рецесії, у світовому розвитку й динамічному посиленні кожної форми міжнародних зв'язків. Зверніть увагу на кризу, яку прогнозують міжнародні інститути у 2020–2021 рр., назвіть чинники її виникнення.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке середовище міжнародної економіки й які його складові?
2. Які рівні середовища міжнародної економіки ви знаєте?
3. Чим відрізняється внутрішнє середовище міжнародної економіки від зовнішнього?
4. Яким чином соціальний розвиток країн впливає на міжнародну економіку?
5. Які політичні причини можуть вплинути на міжнародну економіку?
6. Який тип міжнародної конкуренції впливає на динамічний розвиток міжнародної економіки та зміну її структури?
7. Які наслідки панування монополії та олігополії на міжнародному ринку?
8. Чому формування ефективного міжнародного права є запорукою динамічного розвитку міжнародної економіки?
9. Чи вважається наявність або відсутність тих чи інших природних ресурсів у різних країнах запорукою високих темпів зростання ВВП і значної частки у світовому продукті?
10. Чому в сучасному світі спостерігається перерозподіл фінансових ресурсів на користь конкурентоспроможних

економік?

Тема есе

Індекс глобальної конкурентоспроможності: аналіз позиції України

Практичне завдання

5. Підберіть кожній складовій середовища міжнародної економіки відповідні умови і фактори, що впливають на розвиток міжнародних економічних відносин. Заповніть таблицю 1.

Таблиця 1

Складові середовища міжнародної економіки	Умови і фактори, що впливають на розвиток МЄВ
природно-географічне середовище	
політико-правове середовище	
економічне середовище	
технологічне середовище	
соціокультурне середовище	

- розмір території країни,
- наявність водних шляхів сполучення,
- економічний потенціал країни,
- структура населення за статтю, віком, професійним і національним складом,
- національні традиції, культурні цінності, норми поведінки,
- тип господарського механізму,
- політична стабільність, рівень політичного ризику,
- модель управління економікою,
- кліматичні умови,
- членство країни у міжнародних об'єднаннях,
- домінуючі відносини власності,
- географічне розташування країни,

- ставлення людей до праці,
- політико-правовий режим країни,
- рівень освіти, медичного забезпечення,
- наявність розвиненої транспортної мережі,
- наявність або відсутність природних ресурсів,
- адміністративні методи регулювання,
- рівень розвитку інфраструктури,
- мова, релігія,
- особливості історичного розвитку,
- особливості ділової етики тощо
- рівень науково-технічного розвитку,
- рівень життя населення,
- ступінь розвитку зовнішньоекономічних зв'язків країни, її міжнародна спеціалізація,
- рівень енергетичного забезпечення країни,
- інформаційне забезпечення економічної діяльності.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12371/1/Shevchenko_2009.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 6–40. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 10–14. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5440/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0>

[%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%85%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8F%D1%85.pdf](#) (дата звернення: 12.02.2020).

Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 268 с. URL:

[file:///D:/OneDrive/Documents/%D0%9A%D0%B0%D0%BC%D0%A2%D0%9C%20%D0%91%D0%9A/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4.%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%8F/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%9D%D0%94%D0%A0%202017-2020/golikov_%20\(1\).pdf](file:///D:/OneDrive/Documents/%D0%9A%D0%B0%D0%BC%D0%A2%D0%9C%20%D0%91%D0%9A/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4.%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%8F/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%9D%D0%94%D0%A0%202017-2020/golikov_%20(1).pdf) (дата звернення: 12.02.2020).

Тема 2.2. Класифікація країн світу

П л а н

1. Класифікація країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку, її критерії. Міжнародні інтегральні оцінки економічного розвитку країн.
2. Характеристика країн з постіндустріальною економікою.
3. Структура й місце країн, що розвиваються, у світовому господарстві.
4. Особливості соціально-економічного розвитку країн із перехідною економікою. Місце України у світовому господарстві.

Методичні поради

Перше питання потребує структуризації 194 країн світу, які, за винятком Ватикану, є членами ООН. З огляду на те, що класифікацій насправді багато, то для економічного аналізу використовуйте соціально-економічні критерії: показник ВВП

на душу населення, галузева структура економіки, ступінь розвитку ринкових відносин, частка і роль середнього класу, частка робітників, які зайняті інтелектуальною працею, у загальній кількості зайнятого населення, рівень прав і свобод у суспільному та економічному житті. Зверніть увагу на те, що кожен із цих показників має самодостатнє значення, а у сукупності вони демонструють повну картину сучасного світу. Її доповнюють окремі міжнародні інтегральні оцінки економічного розвитку країн. Розберіться у таких показниках, як індекс людського розвитку, який ще називають індексом розвитку людського потенціалу; індекс глобальної конкурентоспроможності країн; індекс економічної свободи; індекс гендерної нерівності. Проаналізуйте місце України у світі, спираючись на ці показники.

Вивчаючи друге питання, треба зупинитися на економічно розвинених країнах світу, зокрема, постіндустріальних країнах – членах ОЕСР. Прочитайте вимоги до членства в ОЕСР. Обміркуйте основні ознаки постіндустріальної економічної системи. Особливо зверніть увагу на «провідну «сімку» (G7), її розвиток під впливом НТП, початок формування 6-го технологічного укладу економіки. Разом із тим не варто оминати політику реіндустріалізації, яку останні роки проводять уряди США і Канади, проаналізуйте її причини. Одним із критеріїв розвитку провідних країн є обсяг ВВП, зокрема, на душу населення. Проте більш якісним показником вважається індекс людського розвитку, який з 1990 року прораховує ООН. Слід співставити ці показники і обґрунтувати, чому за кожним із них ранжування країн часто не співпадає і який показник точніше характеризує якість життя людей. Встановіть, чи існує зв'язок між демократичним устроєм провідних країн та економічним розвитком. Необхідно зупинитися на кардинальних змінах соціальної структури постіндустріального суспільства: зростанні частки й ролі середнього класу, підвищенні якості людського капіталу, посиленні гендерної рівності.

У третьому питанні проаналізуйте соціально-економічний стан країн, що розвиваються. Їх структура охоплює нові індустріальні країни, або економіки «наздоганяючого» розвитку, та країни третього світу Азії, Африки, Латинської

Америку, що дуже неоднорідні за рівнем розвитку, фінансовими критеріями і регіонами. Проте нові індустріальні країни, особливо Китай, Індія, Сінгапур, Мексика, Чилі тощо, стрімко прогресують з орієнтацією на НТП. Для них характерні швидка інформатизація, формування інститутів ринку, достатньо високий рівень інтеграції країн до світових товарних і фінансових ринків. Тому їх вважають висхідними економіками. Окремо слід розглянути країни-нафтоекспортери, для яких характерні високі доходи на душу населення, значний ресурсний потенціал, виняткова роль на енергетичному ринку. У цілому відбувається зміщення центру тяжіння за впливом на світову економіку у бік країн «наздоганяючого» розвитку». Проте вони мають і деякі вади розвитку, обміркують їх. Що стосується бідних країн третього світу, то їх економіка розвивається однобічно за рахунок експорту певного природного продукту і має елементи натурального господарства. Найдіть ці країни у рейтингу людського розвитку й поясніть причини їх відставання. Разом із тим останні роки для цих країн характерна диференціація і поступовий перехід деяких із них до країн «наздоганяючого» розвитку.

Розглядаючи четверте питання, треба проаналізувати основні риси країн із перехідною економікою й позначити місце України у глобальному світі. Проаналізуйте особливості еволюції від командної до ринкової економічної системи та від індустріального до постіндустріального етапу розвитку. Співставте різні країни і дайте відповідь на питання, чим перехідна економіка України відрізняється від Польщі, Чехії, з одного боку, та Росії – з іншого. З'ясуйте негативні наслідки формування олігархічної економіки в Україні, які пояснюють низькі місця у різних міжнародних рейтингах. Зверніть увагу на різні вектори інтеграції та геополітичні орієнтири колишніх соціалістичних країн. Обміркують всі шляхи, що необхідні для економічного прориву України, особливо інноваційний розвиток і постіндустріалізацію економіки, а також те, яку роль відіграють такі фактори виробництва, як земля і кваліфікована праця, у підвищенні конкурентоспроможності нашої економіки. Найдіть цифри, які свідчать про те, що Україна – серед лідерів у світі за кількістю претендентів-громадян країни на родючі ґрунти. Обґрунтуйте, як потрібно розвивати вищу освіту в Україні,

щоб нарощувати її інтелектуальний потенціал. Зверніть також увагу на необхідність формування справжньої судової системи, яка приваблює іноземних інвесторів.

Запитання для самоконтролю

1. Скільки країн світу є членами ООН?
2. Які інтегральні оцінки використовують для ранжування соціально-економічного розвитку країн?
3. Які країни світу належать до постіндустріальних?
4. Якими засобами розвинені країни підтримують своє технологічне й економічне лідерство?
5. Які країни світу відносять до країн наздоганяючого розвитку?
6. Які країни є найбільшими нафтоекспортерами світу?
7. Для яких країн характерне зростання частки і ролі середнього класу, підвищення якості людського капіталу?
8. Чому у США й Канаді виникла необхідність реіндустріалізації?
9. За якими рисами Україна тяжіє, з одного боку, до розвинених країн, з іншого – до країн, що розвиваються?
10. Назвіть головні напрями реформування економіки України з метою підвищення її позиції у світовому рейтингу людського розвитку.

Тема реферату

Місце Китаю у міжнародній економіці

Практичні завдання

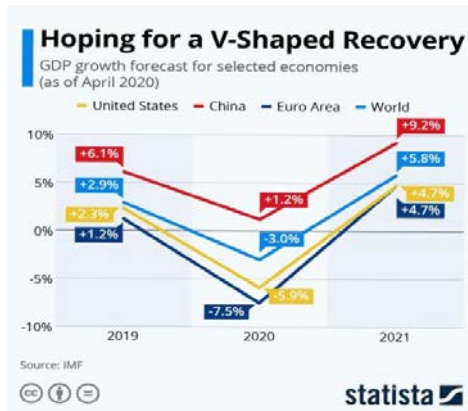
6. У 2018 р. лондонський дослідний інститут Legatum Institute проаналізував 149 країн за «Індексом процвітання» – глобальним рейтингом найбільш економічно прогресуючих країн. До топ-19 увійшли Японія, Ісландія, Франція, Бельгія, Австралія, США, Канада, Фінляндія, Австрія, Великобританія, Люксембург, Сінгапур, Норвегія, Данія, Німеччина, Швейцарія, Швеція, Нідерланди, Нова Зеландія.

Оберіть серед них постіндустріальні країни. Які ознаки

вони мають?

7. Проаналізуйте показники індексу людського розвитку країн світу. Поясніть, чому Україна не потрапляє до групи країн із високим рівнем людського розвитку. Яка із складових показника індексу людського розвитку має найгіршу характеристику?

8. Графік, наведений нижче, демонструє динаміку й прогнози розвитку головних гравців світової економіки у 2019–2021 рр.

Проаналізуйте її. В якій, на вашу думку, країні буде випереджаючі темпи зростання і чому?

Тестові запитання

1. Назвіть чинник, який безпосередньо впливає на міжнародну економіку:

- а) діяльність міжнародних організацій;
- б) політична ситуація у провідних країнах;
- в) науково-технічний прогрес;
- г) демографія у розвинених країнах;
- д) рівень розвитку технологій у розвинених країнах.

2. Оберіть чинник, що характеризує соціальне середовище міжнародних економічних відносин:

- а) культурні традиції;
- б) форми державного правління;
- в) рівень розвитку технологій;
- г) ціннісні орієнтації;
- д) природні умови.

3. Назвіть критерій, який при віднесенні країни до тієї чи іншої групи є соціально-економічним:

- а) розвиток ВПК;
- б) природно-кліматичні умови;
- в) частка видобувної галузі у ВВП;
- г) величина ВВП на душу населення;
- д) частка машинобудування у ВВП.

4. Вкажіть країну, яка належить до постіндустріальної:

- а) М'янма;
- б) Велика Британія;
- в) Україна;
- г) Казахстан;
- д) Мексика.

5. Оберіть, яка з наступних країн належить до таких, що розвиваються:

- а) Естонія;
- б) Велика Британія;
- в) США;
- г) Заїр;
- д) Швеція.

6. Виокремте перевагу прискореного розвитку регіону азійських країн в останні 40 років?

- а) однобічність господарських систем;
- б) переважно індустріальний характер економічного зростання;
- в) переважно екстенсивний тип економічного зростання;
- г) значне відставання людського розвитку від темпів економічного зростання;

д) сталі темпи економічного зростання.

7. До країн «великої сімки» належать:

а) США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Канада та Україна;

б) США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італію, Канада;

в) США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Канада і КНР;

г) США, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, КНР і Російська Федерація;

д) США, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, КНР і Сінгапур.

8. Назвіть ознаку країн з емерджентними ринками:

а) тимчасово перебувають у фазі економічної кризи;

б) у міжнародному поділі праці спеціалізуються на видобутку корисних копалин;

в) формування інститутів ринку, високий рівень інтеграції країни до світових товарних і фінансових ринків, випереджає зростання експорту;

г) переважає традиційна економіка;

д) перебувають на стадії переходу від командної до ринкової економіки.

9. Однією з причин відставання України від розвинених країн є:

а) низький рівень освіти й кваліфікації громадян;

б) відсутність природних ресурсів;

в) інверсійний розвиток, монополізм, панування олігархії;

г) тоталітарна політична система;

д) закритість економіки.

10. Вкажіть рису, яка наближає економіку України до постіндустріальних країн:

а) переважання сировини в експорті товарів;

б) деіндустріалізація;

в) високі темпи зростання ІТ-індустрії;

г) наявність великої кількості родючих чорноземів;

д) активність малого бізнесу.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mignar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задої, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 40–59. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 10–34. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Світова економіка: підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 268 с. URL: file:///C:/Users/it031115/AppData/Local/Temp/golikov_.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Глушач Ю. С. Рейтингування країн у глобальному економічному світі. *Бізнес Інформ*. 2018. № 9. С. 13–19. URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-8_0-pages-51_56.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Тема 3.1. Теорія міжнародної торгівлі

П л а н

1. Сутність і форми міжнародної торгівлі.
2. Теорії міжнародної торгівлі.
3. Показники участі країни в міжнародній торгівлі.
4. Види зовнішньоторговельних операцій.

Методичні поради

При розгляді першого питання передусім необхідно

з'ясувати сутність міжнародної торгівлі з огляду на те, що вона існувала задовго до формування цілісного світового господарства і сприяла розвитку міжнародного поділу праці й міжнародної економіки. Обміркуйте, хто є суб'єктами міжнародної торгівлі, чим поняття «резиденти» відрізняється від поняття «нерезиденти». Потім проаналізуйте сучасний світовий ринок товарів і послуг, міжнародний попит на них і міжнародну пропозицію, чинники впливу на них. Слід підкреслити, що на міжнародну пропозицію і міжнародний попит впливають, крім цін, такі глобальні нецінові чинники: жорсткі методи конкуренції; монополізація ринків, регулювання цін на державній основі; структура міжнародної торгівлі; міжнародна криза або піднесення; політичні події, епідемії та війни.

Важливо також з'ясувати, як формується інтернаціональна ціна на товари, що означає точка рівноваги на міжнародному ринку і чим вона відрізняється від рівноважної ціни на мікрорівні. Необхідно зупинитися на значній ролі міжнародної торгівлі окремо для національної економіки в цілому, бізнесу та споживачів. Далі варто перейти до класифікації форм міжнародної торгівлі – за предметом торгівлі, за характером відносин між партнерами, за способом організації та ступенем свободи. Розберіться із змістом кожної форми, акцентуйте на тих із них, які забезпечують прогресивну структурну перебудову міжнародної торгівлі. Зверніть увагу на її інноваційні форми, розвиток яких суттєво впливає на зростання світового ВВП.

При розгляді другого питання слід пригадати з курсу економічної теорії, що поява економічної науки була відображенням потреб практики, а саме бурхливого розвитку зовнішньої торгівлі європейських країн у XVI–XVII ст. Проаналізуйте основні наукові школи, що досліджували проблеми міжнародної економіки, як-от меркантилізм (ранній і пізній), класична школа, представники якої розробили «теорію абсолютних переваг» (А. Сміт) і теорію «порівняльних (відносних) переваг» (Д. Рікардо). Зверніть увагу на те, що вони захищали вільну торгівлю. Окремо слід зауважити, що наш співвітчизник професор Київського університету Іван Вернадський у середині XIX ст. підтримував аналогічні погляди. Зосередьтеся на тому, що абсолютні та порівняльні переваги можуть бути не тільки природними, а й набутими, тобто заснованими на знаннях і досвіді. Обміркуйте, яке це має значення для розуміння шляхів сучасного

розвитку зовнішньої торгівлі певної країни. У XIX ст. шведські вчені Е. Хекшер і Б. Олін запропонували також теорію обміну надлишкових факторів виробництва. Вона не суперечила класичній теорії, а розвивала її. Потім під впливом НТР і постіндустріального розвитку провідних країн з'явилися нефакторні теорії міжнародної торгівлі, які втім не заперечували попередніх теорій. Проаналізуйте теорію «технологічного розриву» та її різновид – теорію життєвого циклу товару. Абсолютно новий підхід до проблем сучасної міжнародної торгівлі наприкінці XX ст. запропонував американський економіст Майкл Портер у своїй теорії про «міжнародну конкурентоспроможність націй». Окремо розгляньте її основні положення і взаємозв'язок із формуванням глобальних товарних ринків. Дуже важливо зрозуміти висновки теорії М. Портера для конкурентної поведінки підприємств України на зовнішніх ринках. Зауважимо, що сучасні науковці продовжують досліджувати міжнародну торгівлю, яка розвивається під впливом нових чинників і трендів.

Далі, у третьому питанні, слід з'ясувати зміст основних зовнішньоторговельних операцій – експорту, реекспорту, імпорту та реімпорту. З'ясуйте, що вони враховують при визначенні таких показників, як товарообіг і торговельний баланс країни. Слід встановити, за яких умов торговельний баланс країни буває пасивним або активним, який з них позитивно впливає на економічне зростання та приток іноземної валюти до країни. Проте цього аналізу недостатньо. Крім традиційного експорту й імпорту товарів у світовій практиці широко застосовуються інші види зовнішньоторговельних операцій, для їх проведення використовують зовнішньоекономічні контракти. Розберіться у показниках участі країн у міжнародній торгівлі, вони дозволяють визначити ступінь відкритості національних економік. Проаналізуйте також зміст зустрічної торгівлі товарами та її види – бартерні угоди, торговельні й промислові компенсаційні угоди. Далі слід звернутися до змісту міжнародного товарного аукціону – англійського й голландського. Виокремте найпоширеніші аукціонні товари й головні світові центри аукціонної торгівлі. Значне місце посідає також міжнародна оптова торгівля через товарну біржу. Зверніть увагу на специфіку товарів, які продаються через товарний аукціон і товарну біржу. Зауважимо, що в Україні зараз багато зовнішньоторговельних угод з нерезидентами укладаються через систему ProZorro. Проаналізуйте її переваги.

Запитання для самоконтролю

1. Коли виникла міжнародна торгівля?
2. Яку роль відіграє міжнародна торгівля для країни, бізнесу і споживачів?
3. Поділіть форми міжнародної торгівлі за предметом торгівлі, характером відносин між партнерами, способом її організації та ступенем свободи.
4. У чому полягає сенс теорій абсолютних і відносних переваг А. Сміта і Д. Рікардо?
5. Хто з професорів Київського університету у другій половині XIX ст. захищав вільну торгівлю між країнами?
6. У чому полягає сутність теорії М. Портера про «міжнародну конкурентоспроможність націй»?
7. Які види зовнішньоторговельних операцій Ви знаєте?
8. Чому міжнародний зовнішньоекономічний оборот визначається на основі сукупного експорту усіх країн?
9. Назвіть головні світові центри аукціонної торгівлі.
10. Чому бартерні операції вважаються більш примітивними, ніж сучасні види зовнішньоторговельних операцій, де їх використовують у наш час?

Практичні завдання

9. Продуктивність праці на виробництво шинки і пива в Україні та Чехії такі, як показано в табл. 2:

Таблиця 2

	Україна	Чехія
Шинка, кг/час	10	2
Пиво, л/час	2	6

У виробництві якого товару Україна має абсолютну перевагу? Підрахуйте виграти України та Чехії, якщо вони обмінюють 10 кг шинки на 6 л пива.

10. У Вас є інформація щодо параметрів виробництва у

М'янмі та у всіх інших країнах (табл. 3).

Таблиця 3

Країна	Випуск тканини на одиницю витрат	Виробництво рису на одиницю витрат
М'янма	75	100
інші країни	150	150

Дайте відповідь, чи має М'янма абсолютні або відносні (порівняльні) переваги у виробництві якогось товару? Чи вигідно М'янмі торгувати з іншими країнами? Чому?

11. Витрати робочого часу в Україні й Німеччині на виробництво товарів А, Б, В, Г такі (табл. 4):

Таблиця 4

Товар	Німеччина	Україна
А	3	36
Б	6	54
В	12	72
Г	45	90

Яка країна і за якими товарами має абсолютні переваги? За якими товарами абсолютні переваги найбільші?

Які товари будуть виготовлятися у Німеччині, а які в Україні, якщо середня заробітна плата в Німеччині у 7 раз вище, ніж в Україні?

Як зміняться умови торгівлі, якщо різниця у зарплаті скоротиться до 6 разів?

12. Експортна квота країни А склала 4,99 %, імпортна квота – 4,5 %.

Визначте зовнішньоторговельний оборот країни, якщо її ВВП дорівнює 4996 млрд дол.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi

[gnar ekonomika 2012.pdf](#) (дата звернення: 26.02.2019).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 71–92. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Давидова І. О., Величко К. Ю., Печенка О. І. Транснаціональні корпорації: навч. посібник. Харків: Видавництво «Форт», 2018. С. 5–15. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2672/1/%D0%A2%D0%9D%D0%9A%20-%D0%B3%D0%B5%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf> (дата звернення: 26.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 46–55. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Павленко І. І. Міжнародна торгівля та інвестиції: навч. посібник / за ред. І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 63–104. URL: http://cul.com.ua/preview/mign_torg_ta_invest_Pavlenko.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Хрупович С. Є. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник. Тернопіль: Вид-во Терноп. нац. техн.ун-та, 2017. С. 19–32, 43–46. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22432/5/Navch_Posibnyk-ZED_2017.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Тема 3.2. Сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі

П л а н

1. Лібералізація та транснаціоналізація товарних ринків
2. Міжнародна торгівля послугами.
3. Розвиток електронної торгівлі.
4. Наднаціональне регулювання міжнародної торгівлі.
5. Обсяги, структура і проблеми зовнішньої торгівлі України.

Методичні поради

Розглядаючи перше питання, треба згадати, що торгівля є найдавнішою формою міжнародних економічних відносин, яка виникла (у вигляді системного явища) ще у XVI–XVII ст. Проте з того часу минуло декілька століть, тому варто проаналізувати головні тенденції сучасної міжнародної торгівлі. Вони мають не тільки теоретичне, а й практичне значення як сигнали для маркетингової діяльності фірм, що прагнуть поширити свою діяльність на зарубіжний ринок. Згадайте теорію А. Смита і Д. Рікардо, які надали наукове обґрунтування торгівлі без обмежень. Проаналізуйте чинники, які на практиці зумовили тривалу лібералізацію міжнародної торгівлі останні 50–60 років, її переваги й суперечності, наслідки окремо для розвинених і бідних країн. Спробуйте в загальному виді встановити, яку роль для лібералізації міжнародної торгівлі відіграли інтеграційні процеси. Потім у темі «Економічна інтеграція» це питання буде розглянуто докладно. Поки що Ви маєте зрозуміти, що у країнах – членах інтеграційних угруповань поступово знімаються обмеження на переміщення товарів, послуг, трудових ресурсів, капіталу. Відповідно, товарообмін між країнами-учасницями стає більш інтенсивним. Також зверніть увагу на роль ТНК у розвитку міжнародної торгівлі та її особливості й суперечності. Зверніться до статистичних даних, це дасть змогу переконатися, що обсяги торгівлі між фірмами переважають обсяги міжнародної торгівлі за межами ТНК. З'ясуйте причини цього явища.

У другому питанні теми дуже важливо з'ясувати, хто є суб'єктами міжнародного попиту на послуги та їх міжнародної пропозиції, а також як змінюється структура міжнародної торгівлі, чому торгівля послугами у світі випереджає торгівлю товарами. Ви маєте зрозуміти, що цей тренд є логічним продовженням тривалої структурної перебудови постіндустріальної економіки. У провідних країнах світу спостерігається зростання інвестицій у сферу послуг, до цього процесу стрімко долучаються країни наздоганяючого розвитку. Проаналізуйте роль

інтернаціоналізації економіки, поглиблення міжнародного поділу праці; розвиток НТП і інформаційних технологій. Водночас стрімкий прогрес галузей матеріального виробництва теж потребує адекватного і прискорення розвитку матеріальних послуг (транспорту, зв'язку, торгівлі) і чистих спеціальних послуг (банківських, страхових, юридичних, інформаційних, маркетингових тощо). Зверніть увагу на соціалізацію економіки в багатьох країнах світу, збільшення вільного часу й зростання добробуту населення, що, у свою чергу, стимулює розвиток туризму, освіти, спорту, культури тощо.

Третє питання передбачає вивчення розвитку міжнародної електронної торгівлі. Її темпи є теж випереджальними у порівнянні з темпами традиційної торгівлі. На європейському континенті on-line торгівля – найшвидше зростаючий сегмент ринку. З'ясуйте, хто є лідерами цього ринку, як у цьому напрямі розвивається Україна. Проаналізуйте причини електронної комерції, як-от поява Інтернету, зростання світового ВВП і особливо країн наздоганяючого розвитку, зростання якості життя і кількості споживачів on-line торгівлі, радикальна зміна вартості комп'ютерів і їх комплектуючих, розвиток індустрії комунікаційних технологій. Зверніть увагу на те, що важливим компонентом прогресу on-line торгівлі є створення галузевих інтернет-ринків. Крім того, у структурі глобальної електронної торгівлі країн-членів СОТ останні роки business-to-business торгівля у разі перевищує електронну комерцію на споживчому ринку. Це стосується зокрема й України. Усе частіше використовуються нові форми електронної торгівлі: безпроводної, головної, телевізійної. Обміркуйте переваги міжнародної електронної торгівлі: вона прискорює темпи економічного зростання, скорочує виробничі й трансакційні витрати, поліпшує вибір для споживачів і якість життя людей. Сформулюйте, що повинен робити уряд України для активного включення України в міжнародний електронний бізнес.

Вивчаючи четверте питання, зверніть увагу на активізацію міжнародного й наднаціонального регулювання світової торгівлі. Його здійснюють СОТ, Світовий банк, МВФ, ООН. Взагалі ринок має суттєві переваги, але регулювання упорядко-

вує міжнародну торгівлю, створює необхідну передбачуваність, прозорість і стабільність міжнародного торговельно-економічного клімату і сприяє зростанню її обсягів. Різні міжнародні організації мають власні підходи до класифікації товарів і послуг. Проте, як правило, вони одностайні щодо підтримки лібералізації торгівлі, мінімізації обмежень. Як відомо, цілі міжнародного регулювання світової торгівлі – це правова забезпеченість операцій, створення конкурентного середовища, підтримка добросовісної конкуренції, регулювання зовнішніх ефектів, уніфікація адміністративних та організаційно-технічних інструментів впливу на торговельні операції, формування пріоритетності економічних важелів регулювання міжнародної торгівлі порівняно із адміністративними; інформаційна забезпеченість міжнародної торгівлі. Проаналізуйте їх.

При розгляді п'ятого питання треба передусім знайти аргументи стосовно того, що головне завдання для України – це досягнення нової якості зовнішньої торгівлі, забезпечення її гідного місця в системі міжнародного поділу праці. Після цього зверніться до проблем України, обміркуйте їх. По-перше, це пасивний торговельний баланс у 2015–2020 рр., зокрема з ЄС. Друга проблема пов'язана із сировинною структурою експорту України, де переважає продукція металургії та АПК, Обміркуйте, чому торгівля сировиною робить ринок України незахищеним від загроз світового ринку. Дуже важливо зрозуміти, що енергозалежність економіки України й високий рівень її доларизації негативно впливають на торговельний баланс країни. Разом із тим варто звернути увагу на позитивні тренди, як-от поступова диверсифікація експорту і зниження енергозалежності від Росії. Наступною проблемою є незахищеність прав інтелектуальної власності, що стримує розвиток інноваційних форм торгівлі. Використовуючи дані Державної служби статистики України, визначте внесок різних областей України у формування торговельного балансу, переконайтеся, що між підприємствами України існує регіональна різниця в експорті товарів і послуг. Треба також співставити товарну і географічну структуру експорту України в цілому у 2019 р. у порівнянні з 2013 р., спробуйте виявити позитивні й негативні тенденції реструкту-

ризації, визначте шляхи диверсифікації експорту. Обміркуйте, чому для України дуже важливим стало підписання зони вільної торгівлі з ЄС, Канадою, Ізраїлем.

Запитання для самоконтролю

1. Проаналізуйте основні тенденції сучасної міжнародної торгівлі.
2. Чому в періоди спаду світового економічного розвитку тенденція до лібералізму проявляється слабше, ніж у періоди піднесення?
3. Де вищі темпи зростання торгівлі: у межах ТНК чи між країнами світу?
4. Які чинники неухильного зростання торгівлі послугами у сучасному світі?
5. Як пов'язані розвиток нематеріальної економіки в розвинених країнах і зростання міжнародної торгівлі послугами?
6. Назвіть показники міжнародної торгівлі послугами.
7. Які чинники стрімкого зростання on-line торгівлі у сучасному світі?
8. Чому у структурі міжнародної електронної торгівлі країн – членів СОТ business-to-business торгівля у рази перевищує електронну комерцію на споживчому ринку?
9. Хто є суб'єктами міжнародного й наднаціонального регулювання світової торгівлі та чому їх роль зростає?
10. Чим товарна структура українського експорту, на жаль, подібна до тієї, яка притаманна країнам, що розвиваються?

Тема реферату

Міжнародний обмін послугами: роль у зростанні світового ВВП

Практичні завдання

13. Позитивне сальдо України в зовнішній торгівлі послугами у 2016 р. становило 4541,5 млн дол., у 2017 р. – 5087,4 млн дол., у 2018 р. – 5329,1 млн дол., у 2019 р. – 709,6 млн дол.

Чи можна вважати цей тренд прогресивним, якщо сальдо експорту-імпорту товарами за аналогічні періоди було негативним і дорівнювало 2886, 6332, 9852,6, 10723,4 млн дол. відповідно?

14. За даними видання “Agro.guide”, Литва купує в Україні равликів по 1–1,2 \$/кг, потім обробляє і продає до Італії, Франції, Угорщини за ціною вже по 5–6 \$/кг. У роздрібній торгівлі вартість готових равликів і страв із них в Європі може досягати 20 \$ за 1 кг.

Порахуйте, скільки валового доходу втрачає Україна через сировинний експорт равликів, якщо він дорівнює приблизно 380 тонн на рік?

Тестові запитання

1. Вкажіть, яка із форм міжнародних економічних відносин виникла та використовувалася раніше за інші:

- а) міжнародна міграція праці;*
- б) міжнародна кредитна діяльність;*
- в) міжнародна торгівля;*
- г) міжнародний рух капіталу;*
- д) міжнародні валютні відносини.*

2. Визначте, у чому полягає сутність теорії «порівняльних (відносних) переваг» Д. Рікардо:

а) країни експортують ті товари, у виробництві яких вони мають абсолютні переваги, а імпортують товари, у виробництві яких переваги належать їх торговим партнерам;

б) міжнародний обмін є обміном надлишкових факторів виробництва на рідкісні фактори;

в) країна може утримувати позицію провідного експортера на світовому ринку лише за умови постійної інноваційної діяльності;

г) кожна країна спеціалізується на виробництві тих товарів, за якими її трудові витрати порівняно нижчі, ніж за кордоном;

д) різні країни спеціалізуються на експорті товарів залежно від їх життєвого циклу.

3. Назвіть, хто уперше сформулював теорію про «міжнародну конкурентоспроможність націй»:

- а) Томас Мальтус;
- б) Альфред Маршалл;
- в) Майкл Портер;
- г) Елі Хекшер і Бертіл Олін;
- д) Адам Сміт і Давид Рікардо.

4. *Оберіть, в яких з перерахованих нижче операцій міжнародної торгівлі об'єктом купівлі-продажу є послуга:*

- а) франчайзинг;
- б) консалтинг;
- в) імпорт автомобілів;
- г) бартер проміжною продукцією машинобудування;
- д) створення дочірньої фірми за кордоном.

5. *Вкажіть, яке визначення характеризує вивезення за митний кордон держави товарів, раніше імпортованих і не перероблених у країні:*

- а) експорт;
- б) імпорт;
- в) реекспорт;
- г) реімпорт;
- д) конфіскація.

6. *Назвіть показник, що позначає зовнішньоторговельний оборот:*

- а) сума експорту і реекспорту, імпорту та реімпорту;
- б) сума експорту і реекспорту;
- в) сума імпорту і реімпорту;
- г) різниця між експортом та імпортом;
- д) відношення експорту до імпорту.

7. *Визначте етап життєвого циклу товару, який зазвичай передбачає виробництво в інших країнах:*

- а) перший (розробка);
- б) другий (впровадження);
- в) третій (зростання на ринку);
- г) четвертий (зрілість);

д) п'ятий (спад).

8. До сучасної тенденції розвитку міжнародної торгівлі належить:

- а) глобалізація і транснаціоналізація ринків товарів і послуг;
- б) посилення протекціонізму, зменшення обсягів вільної торгівлі;
- в) дерегіоналізація міжнародної торгівлі;
- г) переважання темпів зростання сировини у структурі експорту;
- д) зростання імпорتنих та експортних квот.

9. Зустрічною торгівлею товарами є наступна зовнішньоторговельна операція:

- а) англійський аукціон;
- б) торгівля через товарну біржу;
- в) франчайзинг;
- г) збалансований обмін товарами відповідно до контрактів;
- д) патентний обмін між країнами.

10. Недоліком експорту України виступає:

- а) переважання сировини у структурі;
- б) зростання темпів експорту продуктів сільського господарства;
- в) активне сальдо торговельного балансу послугами;
- г) ліберальне регулювання експорту;
- д) низька частка експорту у ВВП.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.02.2019).

Камінська Т. М. Місце України у міжнародній торгівлі послугами. *Економічна теорія та право*. 2019. № 1 (36). С. 27–41. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/04/27-41.pdf>

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 46–55. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpoviдах.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Павленко І. І. Міжнародна торгівля та інвестиції: навч. посібник / за ред. І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 63–104. URL: http://cul.com.ua/preview/mign_torg_ta_invest_Pavlenko.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Хрупович С. Є. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник. Тернопіль: Вид-во Терноп. нац. техн.ун-та, 2017. С. 19–32, 43–46. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22432/5/Navch_Posibnyk-ZED_2017.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Ковтун Т. Д., Матвієнко А. П. Актуальні тренди міжнародної торгівлі товарами та особливості зовнішньої торгівлі України. *Бізнес Інформ*. 2019. №9. С. 28–35. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-9_0-pages-28_35.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Тема 4.1. Моделі регулювання зовнішньої торгівлі

П л а н

1. Сутність, мета й моделі зовнішньоторговельної політики держави.
2. Сутність протекціонізму. Відкритий та прихований протекціонізм.
3. Переваги й ризики протекціонізму для економічного розвитку країни.
4. Функції та принципи діяльності СОТ. Україна і СОТ.

Методичні поради

При вивченні першого питання треба відштовхуватися від того, що лібералізація – це тривалий тренд, який формується за інших рівних умов. Насправді в даний момент спрацюють протидіючі чинники – нерівномірність економічного ро-

звитку, фаза економічного циклу, природні катаклізми, спалахи інфекційних хвороб. Зверніть увагу на те, що зовнішня торгівля може по-різному впливати на розвиток національної економіки, стимулювати її чи, навпаки, перешкоджати розвитку. Під час міжнародної торгівлі стикаються інтереси різних економічних суб'єктів. Результати торгівлі неоднаково розподіляються між різними верствами населення. Експорт і імпорт товарів та послуг впливають на курс національної валюти. Навіть політична стабільність залежить від ефективної зовнішньої торгівлі держави. Для розуміння необхідності регулювання зовнішньої торгівлі у країні варто узагальнити всі ці процеси. Далі проаналізуйте основні функції державного регулювання зовнішньої торгівлі: фіскальну, регулюючу і стимулюючу, балансуючу (вирівнювання внутрішніх цін і світових), функцію захисту національних ринків від іноземної конкуренції. У наш час дуже часто зовнішньоторговельна політика держави залежить також від ідеологічної та геополітичної функцій. Наведіть приклади із практики України, які свідчать про вплив на її розвиток торговельної війни з боку Росії. Згадайте історію: коли і стосовно яких країн використовувалися економічний бойкот і економічна блокада. Ретельне вивчення першого питання передбачає, що Ви зможете у подальшому розібратися і вирізнятимете головні типи (моделі) зовнішньоторговельної політики держави, як-от протекціонізм і фритредерство. Вони характеризують масштаби втручання держави в торгівлю.

Дослідження другого питання варто почати з аналізу сутності, видів і форм протекціонізму. Треба з'ясувати, які його види спрямовані проти певних товарів, окремих галузей і що означає «колективний протекціонізм». Визначте, у чому різниця між відкритим і прихованим протекціонізмом. Обґрунтуйте методи прихованого протекціонізму – державні закупівлі виключно товарів вітчизняного виробництва (часто це стосується зобов'язань органів місцевої влади), внутрішні податки і збори, технічні бар'єри.

Розглядаючи третій пункт плану, ви маєте розуміти, що обрання моделі зовнішньоторговельної політики держави є дискусійним питанням. Для цього порівнюють вигоди й ризики протек-

ціонізму. Спочатку проаналізуйте вигоди. Зверніть увагу на захист молодих галузей, які на старті не в змозі конкурувати із закордонними компаніями. Проте зауважимо, що їх зайвий захист може призвести до того, що вони ніколи не стануть конкурентоздатними. Обміркуйте також необхідність захисту стратегічних галузей з метою національної безпеки, пам'ятаючи при цьому про зворотній бік – іноді це надто дороге задоволення. До того ж до використання протекціоністських засобів країни часто звертаються в періоди кризи. Економічний націоналізм сприяє зниженню безробіття, підтримці зайнятості й доходів населення. Є також фіскальні вигоди – це поповнення держбюджету. Після цього дослідіть вади протекціонізму, як-от: підтримка внутрішніх монополій (і монополю високих цін), відсталі, неефективні і небезпечні виробництва, стимулювання інфляції та зниження добробуту людей. Дуже важливо розуміти, що внутрішнє виробництво не зростає автоматично з обмеженням імпорту, коли існує низький платоспроможний попит населення.

Вивчення четвертого питання передбачає, перш за все, отримання знань із діяльності СОТ – глобальної міжнародної організації, яка виробляє правила міжнародної торгівлі й вирішує спірні питання. З'ясуйте, скільки країн об'єднує ця організація та їх частку в обсязі світової торгівлі. Зауважте, що вона стала правонаступницею Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), її нормативну базу складають угоди, підписані й ратифіковані більшістю країн-учасниць. Дуже важливо встановити головні принципи СОТ – недопущення дискримінації у міжнародній торгівлі й прозорість. Проаналізуйте, як їх дотримуються. Далі розберіться, чому вступ України до СОТ (2008) був неминучим. Для цього розгляньте переваги вступу. Зверніть увагу на отримання режиму найбільшого сприяння в торгівлі з іншими країнами світу; спрощення умов зовнішньої торгівлі, отримання доступу до дешевших імпортованих комплектуючих і сировини, альтернативних ринків експорту товарів, демонополізацію економіки, активізацію інвестицій та інновацій (що створює умови для підвищення зайнятості й економічного зростання), можливість захисту від антидемпінгових квот і торгових війн. Певною мірою країна – член СОТ отримує також можливість протидіяти контрабандному імпорту това-

рів. Після цього проаналізуйте ризики вступу України до СОТ і порівняйте з перевагами. Ви маєте розуміти, що усунення мита на імпорт іноді призводить до банкрутства наших підприємств (менш конкурентоздатних), структурного безробіття і зменшення доходів громадян, значно збільшується залежність від світових криз, що для України дуже небезпечно через сировинну структуру експорту. З'ясуйте також інші ризики членства України в СОТ, подумайте, яким чином її зовнішньоторговельна політика має балансувати між посиленням переваг і мінімізацією загроз.

Запитання для самоконтролю

1. Чи є тотожними за своїм змістом поняття «міжнародна торгівля» і «зовнішня торгівля»?
2. Що таке зовнішньоторговельна політика держави й які є форми її реалізації?
3. Чи існують суперечності між різними суб'єктами міжнародної торгівлі?
4. Чому лібералізація торгівлі є головним вектором розвитку міжнародної економіки після Другої світової війни?
5. Чим відкритий протекціонізм відрізняється від прихованого?
6. Які вади і переваги протекціонізму?
7. Чи може країна з малою відкритою економікою ефективно розвиватися в умовах протекціонізму?
8. Розмежуйте поняття «торгова війна», «ембарго», «економічний бойкот», «економічна блокада».
9. Які інструменти найдоцільніше використовувати при регулюванні зовнішньої торгівлі України?
10. Охарактеризуйте функції й основні принципи діяльності Світової організації торгівлі.

Тема есе

Світова економічна криза й пандемія коронавірусу: чи не означають вони закінчення епохи лібералізації торгівлі?

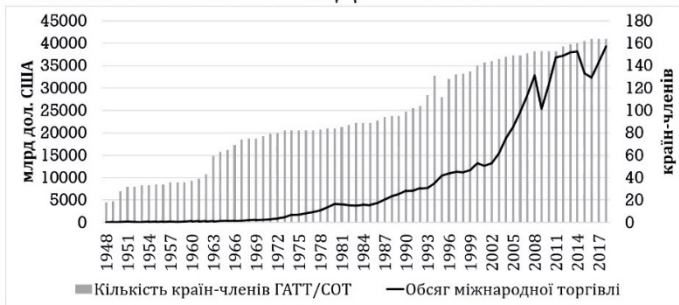
Практичні завдання

15. Вільна торгівля, за рівних інших умов, є взаємовигідною для країн-учасниць. Припустимо, що у країні-експортера зростання ціни товару склало 25 %, а у країні-імпортера зниження ціни на цей товар становило 33, 3 %. Обсяг зовнішньої торгівлі однаковий.

Яка з цих країн матиме більший виграш – експортер чи імпортер? Поясніть відповідь.

16. Проаналізуйте наступний графік. Як правила вільної торгівлі, встановлені СОТ, вплинули на динаміку міжнародної торгівлі?

ДИНАМІКА МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА РОЗШИРЕННЯ СКЛАДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ СОТ

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 71–107, 123–141. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звер-

нення: 26.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 56–67. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Павленко І. І. Міжнародна торгівля та інвестиції: навч. посібник / за ред. І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 63–104. URL: http://cul.com.ua/preview/mign_torg_ta_invest_Pavlenko.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Хрупович С. Є. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник. Тернопіль: Вид-во Терноп. нац. техн.ун-та, 2017. С. 19–32, 43–46. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22432/5/Navch_Posibnyk-ZED_2017.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Тема **4.2. Митна політика й нетарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі**

П л а н

1. Поняття, функції та види мита.
2. Нетарифні засоби державного регулювання зовнішньої торгівлі.
3. Наслідки митного та нетарифних методів регулювання для споживачів, виробників, державного бюджету та національної економіки.

Методичні поради

Вивчення першого питання почніть із з'ясування сутності мита. Згадайте з курсу економічної теорії види податків, подумайте, до яких (прямих чи непрямих) податків належить мито. Важливо розуміти, що їх стягує держава з певних товарів під час перетину ними митного кордону, а розмір встановлюється податковим і митним кодексами, затверджується парламентом. Встановіть також різницю між поняттями «мито» і «митний тариф», особливості фо-

рмування митного тарифу. Визначте об'єкти оподаткування, способи обрахування мита та його функції. Потім розберіться з його видами. У першу чергу це стосується розмежування експортного, імпортного і транзитного мита. Обміркуйте, коли вони використовуються. Зауважте, що є різниця між зв'язаними і діючими митними ставками, спробуйте зрозуміти її. Після цього проаналізуйте інші види митного тарифу. Зверніть увагу на те, що в Україні, незалежно від інших видів мита, використовуються особливі види: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне мита й додатковий імпорتنний збір. Подумайте, з якою метою це відбувається. Спробуйте визначити роль експортного й імпортного мита у збільшенні надходжень до Державного бюджету України. Слід також вказати, що цей процес можливий за умови відсутності корупційних схем на митниці. Важливо й те, що кожна держава зацікавлена у збільшенні експорту. Проте обміркуйте, чи не впливає високе експортне мито на зростання цін на товари і зменшення конкурентоспроможності національного виробництва. Водночас розберіться з питанням, чи не може високе імпортне мито сприяти зростанню монополізму на внутрішньому ринку.

Розглядаючи друге питання, слід проаналізувати нетарифні засоби державного регулювання зовнішньої торгівлі. Їх поділяють на дві групи: адміністративні, кількісні обмеження (квотування, контингентування, ліцензування, добровільні обмеження експорту) й економічні, фінансові методи. Зупиніться на тому, які бувають квоти, що використовуються у нашій практиці відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Друга група означає застосування прямих і непрямих методів внутрішньої фінансової та кредитно-грошової політики стосовно експорту й імпорту: субсидії, пільгові кредити, попередній імпортний депозит, демпінг (заборонено СОТ) і антидемпінгові квоти (якщо доведено використання імпортером демпінгу). Зверніть увагу, що прямі субсидії вітчизняним підприємствам, які є конкурентами імпортерів, і демпінг зараз заборонені СОТ. Обміркуйте, чому. Спробуйте пов'язати це з добросовісною й недобросовісною конкуренцією на міжнародному ринку. Знайдіть приклади в міжнародній практиці, коли великі компанії були оштрафовані СОТ. Зауважте, що до методів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі можна віднес-

ти також методи прихованого протекціонізму.

Далі треба окреслити переваги й вади митно-тарифного регулювання для розвитку національної економіки. Зазвичай для цього порівнюють витрати споживачів із вигодами виробників і держбюджету. Якщо перші більше, то країна має спірний результат. Обміркуйте, чи є необхідним в Україні протекціоністський захист молодих галузей або малого бізнесу, які на старті не у змозі конкурувати із закордонними компаніями, у чому полягає його небезпека. Обдумайте висновки певних науковців, що результатом протекціонізму в малих відкритих економіках є покращення торговельного балансу країни, а ціною – інфляція й рецесія. Слід додати, що в Україні підтримка внутрішніх монополій у промисловості та сільському господарстві протягом тривалого часу призвела до більш високих цін на внутрішньому ринку, ніж, наприклад, у Польщі. Зверніть увагу на несподіваний спалах протекціонізму у політиці США і, відповідно, Китаю у 2018–2019 р. всупереч фазі піднесення економіки в обох країнах, бо зазвичай це характерне для кризових ситуацій. Спробуйте з'ясувати, чому науковці і представники міжнародних організацій називають торговельні війни викликом для майбутнього розвитку міжнародної економіки.

Запитання для самоконтролю

1. Які функції виконують експортні й імпортні мита? Як вони впливають на розвиток економіки?

2. Які інструменти використовуються при нетарифному регулюванні зовнішньої торгівлі?

3. Яка функція мита – фіскальна або стимулююча – має бути у пріоритеті державного регулювання економіки України?

4. Чи треба Україні створювати зони вільної торгівлі з іншими країнами і чому?

5. З якою метою в Україні використовують спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне мита та додатковий імпортний збір?

6. У яких випадках країни йдуть на добровільні експортні обмеження?

7. Чи справедливе твердження, що економічний добро-

бут країни за умови введення імпорتنих мит завжди вище, ніж в умовах вільної зовнішньої торгівлі?

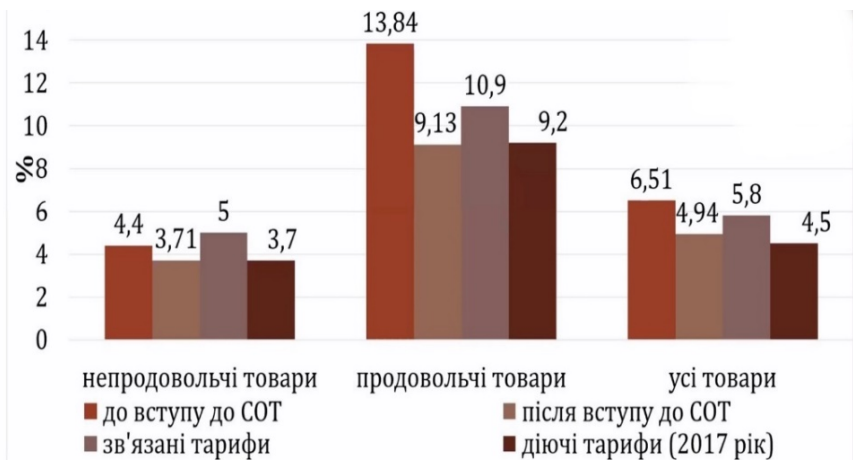
8. Чи є гасло «Купуй все українське» відображенням прихованого протекціонізму і які його наслідки для розвитку економіки України?

Практичні завдання

17. Із моменту створення в Україні у 2016 р. електронної системи державних закупівель «ProZorro» серед науковців і політиків ведеться жвава дискусія щодо принципів обрання переможця. Одні аргументи зводяться до того, що їм має бути той, хто запропонував меншу ціну за умови доброї якості товарів/послуг, тобто це варіант реверсивного (голландського) оп-ліне аукціону, який фактично діє з моменту існування системи. Інші аргументи спрацьовують на користь обрання переможцем вітчизняного виробника, незалежно від ціни на товари/послуги.

Обґрунтуйте «за» і «проти» цих пропозицій. Чи не призведе підтримка вітчизняного виробника до порушення ринкових принципів добросовісної конкуренції?

18. Проаналізуйте наступну діаграму, яка демонструє середні імпорتنі тарифи України. Як змінилися тарифні ставки різних груп товарів до і після вступу до СОТ? Чому зв'язані тарифи вище, ніж діючі?

Тестові запитання

1. *Вкажіть, які існують типи зовнішньоторговельної політики держави:*

- а) монетаризм;
- б) вільна торгівля / протекціонізм;
- в) лібералізм;
- г) консерватизм;
- д) ієрархія.

2. *Назвіть функцію, яку виконує вільна торгівля:*

- а) підтримує суб'єктів національної економіки;
- б) зберігає економічну безпеку держави;
- в) стимулює конкуренцію між вітчизняними й іноземними виробниками;
- г) захищає нові галузі, які виникли під впливом НТП;
- д) підтримує монополії у національній економіці.

3. *Визначте, які дії відповідають нетарифним засобам державного регулювання зовнішньої торгівлі:*

- а) встановлення митного збору;
- б) встановлення експортного мита;

- в) квотування й ліцензування експорту-імпорту;
- г) додавання до ціни товарів різних елементів при перетині митних кордонів;
- д) встановлення транзитного мита.

4. До прихованого протекціонізму належать такі методи, як:

- а) державні закупівлі товарів вітчизняного виробництва;
- б) встановлення мита;
- в) квотування й ліцензування експорту-імпорту;
- г) демпінг;
- д) антидемпінгові квоти.

5. Вкажіть, які методи належать до відкритого протекціонізму:

- а) державні закупівлі товарів вітчизняного виробництва;
- б) пільгові кредити експортерам;
- в) квотування й ліцензування експорту-імпорту;
- г) технічні бар'єри;
- д) внутрішні податки і збори.

6. Введення добровільних експортних обмежень має такий ефект:

- а) збільшує добробут громадян країни-імпортера;
- б) забезпечує країні-імпортеру менші втрати, ніж використання імпоротної квоти;
- в) приносить вигравш країні-експортеру;
- г) приносить вигравш країні-експортеру та країні-імпортеру одночасно;
- д) не вигідно ні експортерів, ні імпортерів.

7. До фінансових належать такі методи торговельної політики:

- а) субсидії;
- б) правові режими;
- в) ліцензування;
- г) демпінг;
- д) квотування.

8. Зону вільної торгівлі характеризує:

- а) відсутність податкового законодавства;
- б) дозвіл на будь-який вид економічної діяльності;
- в) відсутність державного митного режиму;
- г) виконання значного обсягу суспільних робіт;
- д) великі обсяги державного прямого інвестування.

9. Характерною рисою СОТ є:

- а) з'явилася на протипагу ГАТТ;
- б) здійснює фінансово-валютні розрахунки на евроринках;
- в) консолідує миротворчі сили,
- г) вважається наступницею ГАТТ,
- д) охоплює виключно розвинені країни.

10. Назвіть чинники, що зумовили вступ України до СОТ:

- а) зростання структурного безробіття;
- б) об'єктивна закономірність лібералізації світової торгівлі;
- в) корупція;
- г) невисокі членські внески в організацію;
- д) усунення мита на імпорт.

Список рекомендованої літератури

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 71–107, 123–141. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Давидова І. О., Величко К. Ю., Печенка О. І. Транснаціональні корпорації: навч. посібник. Харків: Видавництво «Форт», 2018. С.5-15. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2672/1/%D0%A2%D0%9D%D0%9A%202-%D0%B3%D0%B5%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf> (дата звернення: 26.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 56–67. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika

[v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf](#) (дата звернення: 23.02.2020).

Павленко І. І. Міжнародна торгівля та інвестиції: навч. посібник / за ред. І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 63–104. URL: http://cul.com.ua/preview/mign_torg_ta_invest_Pavlenko.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Хрупович С. Є. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник. Тернопіль: Вид-во Терноп. нац. техн.ун-та, 2017. 19–32, 43–46. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22432/5/Navch_Posibnyk-ZED_2017.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12371/1/Shevchenko_2009.pdf

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Модуль 2. МІЖНАРОДНИЙ РУХ КАПІТАЛУ, ПРАЦІ, ТЕХНОЛОГІЙ

Тема 5.1. Міжнародне інвестування

П л а н

1. Міжнародний рух капіталу: сутність, причини, форми.
2. Теорії міжнародного руху капіталу (інвестування).
3. Прямі та портфельні іноземні інвестиції.
4. Сучасні тенденції міжнародного руху капіталу.

Методичні поради

Аналізуючи сутність міжнародного руху капіталів, слід усвідомити його головну мету (самозростання й максимізація прибутку), причини виникнення цього явища наприкінці ХІХ ст. (відмінності в нормі прибутку; нерівномірність накопичення капіталу в різних країнах, обмеженість внутрішніх і прагнення до освоєння нових ринків). Доцільно також докладно розглянути сучасні причини міжнародного руху капіталу, а саме: географічну диверсифікацію інвестицій з метою зниження ризиків, лібералізацію процесів експорту й імпорту капіталу, стабільну політичну ситуацію та сприятливий інвестиційний клімат у інших країнах, поглиблення міжнародної спеціалізації та кооперації виробництва, низькі ціни на сировину й робочу силу в інших країнах, невисокі екологічні стандарти, структурні зрушення у світовій економіці, зміну форм власності у країнах з перехідною економікою, наявність пільгових інвестиційних режимів. Зауважте, що вивезення капіталу здійснюється у двох формах, як-от підприємницька й позичкова. З'ясуйте різницю між ними. Обміркуйте, які суперечності можуть існувати між експортерами й імпортерами капіталу.

Розгляд другого питання почніть із порівняння класичних (неокласичних) теорій міжнародного руху капіталу і кейнсіанської. Поясніть взаємозв'язок між теорією порівняльних переваг Д. Рікардо і теорією руху капіталу Дж. С. Мілля. Проаналізуйте висновок теорії Дж. С. Мілля: у найбільш багатих на капітал країнах його

обсяг має тенденцію до зниження. Зверніть увагу на зауваження вчених, що перепад у нормах прибутку між країнами повинен бути істотним для покриття ризику іноземного інвестора в чужій країні. Остаточний варіант неокласичної теорії міжнародного руху капіталу сформулювали Е. Хекшер, Б. Олін, Р. Нурксе, К. Іверсен. Пояснить її. Наприклад, чому переміщення капіталу з країни, де низька гранична продуктивність, до країни, де цей показник вищий, зумовлює ефективніше використання факторів виробництва в обох країнах і збільшує їх сукупний національний дохід. Чи є взаємозв'язок між створенням Дж. Кейнсом макроекономіки та його поясненням причини міжнародного руху капіталу, яку він пов'язує із нерівновагою платіжних балансів у різних країнах. Розтлумачте висновок теорії Кейнса. Зосередьтеся на розвитку теорії міжнародного руху капіталу у працях спочатку Ф. Махлупа, Р. Харрода, С. Домара, а потім сучасних науковців.

Важливо розібратися із сутністю й формами іноземних інвестицій – прямих і портфельних, їх ролі в економічному розвитку країни. Цьому присвячене третє питання. Слід зауважити, що інвестиції за своєю суттю є відображенням попиту на капітал на світовому ринку, а експортери капіталу формують його пропозицію. Важливо не переплутати головний критерій прямих інвестицій. Недостатньо його характеристики як вкладень у реальний сектор економіки (промислові, торговельні та інші підприємства), тобто будівництво підприємств із нуля. Більш вагомими є інші критерії, а саме отримання реального контролю інвестора над новим об'єктом (зокрема, за рахунок купівлі контрольного пакета акцій) і реалізація його довгострокового інтересу. Зверніться до статистичних даних і переконайтеся, що переважна частка щорічного світового потоку прямих інвестицій припадає на ТНК. Докладніше це розглядатиметься у темі 6. Після цього поміркуйте, у чому сутність портфельних інвестицій, чим вони відрізняються від прямих і чим корисні інвестору? Зверніть увагу, що цим інвестором зазвичай є представник приватного капіталу, а посередником – великий банк. З'ясуйте також переваги портфельних інвестицій – їх ліквідність, тобто можливість швидко перетворюватися на готівку. Для того, щоб зменшити ризик, інвестор воліє диверсифікувати вкладення, купуючи акції та облігації різних країн і компаній.

У четвертому питанні розгляньте сучасні тенденції міжнародного руху капіталу. По-перше, НТР, інформаційна революція й дії великих ТНК сприяють прискоренню обміну капіталами. Варто також звернути увагу на зміну вектора руху капіталу у порівнянні з початком ХХ ст. Йдеться про концентрацію інвестиційних потоків у межах самого постіндустріального світу; у провідних галузях нематеріальної економіки. Серед розвинених країн лідирує Японія за абсолютними й відносними показниками. Подумайте, чому. Разом із тим останні роки зростає роль й обсяги залучення капіталу в наукомісткій галузі країн наздоганяючого розвитку, що зумовлено гнучкістю їх інвестиційної політики. Зупиніться на ще одній тенденції – зміні секторального розподілу інвестиційних потоків. Темпи їх зростання в обробну промисловість є вищими, ніж темпи зростання у сировинні, видобувні галузі. З'ясуйте причини, пов'язані із перевагами виробництва товарів із високою часткою доданої вартості. Проте є виняток – зростають прямі інвестиції у видобування сланцевого газу у США та інших країнах. Згадайте також особливості сучасної реструктуризації міжнародної торгівлі на користь послуг і ви зрозумієте ще одну сучасну тенденцію – активне надходження капіталу до сфери послуг, особливо інтелектуальних. Останні 10–15 років спостерігається зростання ролі країн, що розвиваються, як експортерів капіталу (наприклад, КНР, Сінгапур). Обміркуйте головні чинники цієї тенденції.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність міжнародного руху капіталу? Які особливості притаманні йому сьогодні?
2. Назвіть основні форми міжнародного руху капіталу.
3. Чому інвестиції тісно пов'язані із зовнішньою торгівлею країни?
4. Які особливості мають класичні (неокласичні) теорії міжнародного руху капіталу?
5. Який науковий внесок Дж. Кейнса у теорію міжнародного руху капіталу?
6. Що спільного між прямими й портфельними іноземними інвестиціями, чим вони відрізняються?
7. Чи є тотожним поділ інвестицій на прямі й портфельні, фінансові й реальні?

8. Які чинники зумовили бурхливе зростання у 2019 р. попиту на державні облигації України з боку нерезидентів?

9. Охарактеризуйте позитивні наслідки й ризики залучення іноземних інвестицій для країни-реципієнта.

10. У 2019 р. екологічна організація Greencubator, ЄБРР і ЄС надали гранти на 100 тис. євро п'яти компаніям з України, які перемогли у конкурсі в рамках програми «Кліматичні Інноваційні Ваучери». До якої форми міжнародного руху капіталу належить ця фінансова допомога?

Практичні завдання

19. Інвестиційна компанія «Horizon Capital», яка управляє в Україні чотирма інвестиційними фондами обсягом понад 850 млн дол., на початку 2019 р. оголосила про створення ще одного фонду на суму у 200 млн дол., інвестиційна стратегія якого буде спрямована на інвестування швидко зростаючих, експортно орієнтованих підприємств України у таких сегментах, як електронна комерція, охорона здоров'я і фармацевтика, торгівля споживчими товарами й послугами.

Які це інвестиції – прямі чи портфельні? Які з них більші необхідні Україні й чому? Вкажіть переваги міжнародної диверсифікації виробництва.

20. Проаналізуйте рейтинг Doing business 2020, який відображає інвестиційну привабливість різних країн (сайт <https://www.doingbusiness.org/en/rankings>). Які країни знаходяться у першій десятці? Яка країна уперше посіла перше місце? Чим зумовлена висока позиція (протягом багатьох років) таких країн, як Сінгапур і Гонконг? Які причини високої інвестиційної привабливості Грузії?

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.01.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К.

та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 142–233. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf

Давидова І. О., Величко К. Ю., Печенка О. І. Транснаціональні корпорації: навч. посібник. Харків: Форт, 2018. С. 5–175. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2672/1/%D0%A2%D0%9D%D0%9A%20%D0%B3%D0%B5%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 68–81, 160–180. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Павленко І. І. Міжнародна торгівля та інвестиції: навч. посібник / за ред. І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 7-62. URL: https://cul.com.ua/preview/mign_torg_ta_invest_Pavlenko.pdf (дата звернення: 26.02.2019).

Міжнародні фінанси: навч. посібник / за ред. І. М. Грінько. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. С. 51–58, 59–62, 96–101.

Тема 5.2. Міжнародний кредит

П л а н

1. Сутність і функції міжнародного кредиту.
2. Принципи, види і форми міжнародного кредитування.
3. Специфічні різновиди інвестиційного кредиту.
4. Зовнішній державний борг. Методи управління зовнішнім державним боргом.

Методичні поради

Вивчаючи перше питання, слід розглянути двоїстий характер міжнародного кредиту: як рух позичкового капіталу за національні кордони держави й особливий вид міжнародної торгівлі, як обмін сьогоdnішнього товару на товар у майбутньому. З'ясуйте, хто може бути кредитором і позичальником грошей. Проаналізувати посилення певної автономії міжнарод-

ного кредиту від прямих інвестицій. Необхідно замислитися над причинами активізації кредитування країн «наздоганяючого розвитку» наприкінці ХХ і початку ХХІ ст., колишніх соціалістичних країн, провести аналогії з розширенням кредитування, яке протягом останніх 20 років спостерігалось у країнах Латинської Америки (Бразилії, Аргентині й Чилі). Доцільно звернути увагу на те, що для країн-реципієнтів міжнародний кредит породжує і переваги (додаткові гроші для національної економіки, які важливі особливо у періоди кризи), і становить небезпеку, оскільки збільшення споживання сьогодні здійснюється за рахунок майбутнього. Для України теж дуже важливим є порівняння переваг і ризиків залучення позичкового капіталу, зіставлення його розмірів із внутрішніми можливостями інвестування за рахунок прибутку українських підприємств і заощаджень населення. Не треба забувати, що економічна допомога країні має політичний характер: вона надається з метою зміцнення відкритої економіки й демократії, але іноді приводом є посилення геополітичного впливу на цю країну. Доцільно також згадати, як зайве кредитування (піраміда кредитів) вплинуло на поширення світової фінансово-економічної кризи у 2008–2010 рр., а найбільші фінансові структури США стали першими жертвами цієї кризи.

У другому питанні треба з'ясувати принципи і форми міжнародного кредитування. Зверніть увагу на те, що ці принципи дуже не відрізняються від кредитування на внутрішньому ринку країн, але наслідки їх невиконання можуть значно різнитися. Розкрийте такі принципи, як цільове призначення позики, строковість, терміновість, повернення, забезпеченість (гарантованість), платність (виплата процентів). Вони дуже важливі. Приміром, СБРР часто надає кредити з жорстким цільовим призначенням – на допомогу малому бізнесу або на проекти місцевого розвитку. Наведіть приклади важливості інших принципів кредитування. Після цього розгляньте види й форми міжнародного кредитування, зваживши на те, що найпоширенішим є поділ кредитів на банківські (грошові) і торговельні (товарні). Поясніть різницю між ними. Проаналізуйте також різні форми кредитів за такими ознаками: за цільовим призначенням, джерела-

ми, статусом кредиторів, формою надання кредитів, характером забезпечення, строком дії. Обміркуйте, які кредити більш важливі для України – коротко- чи довгострокові, урядові або приватні, фінансові (які використовуються на довільній основі) чи прив'язані, що мають виражений цільовий характер.

У третьому питанні слід дослідити специфічні різновиди інвестиційного кредиту, а саме лізинг, факторинг, форфейтинг. З'ясуйте, чому лізинг є комплексною операцією, що включає одночасно оренду, кредитування, інвестування. Наведіть приклади лізингу із міжнародної практики, розкрийте його роль в економічному зростанні. Далі зверніться до факторингу – міжнародних фінансових послуг із повернення експортеру заборгованості від імпортера за допомогою спеціалізованої фінансової компанії (або банку) з метою негайного отримання ним більшої частини грошей. Спробуйте відповісти, у чому полягає роль факторної компанії, чому це важливий елемент міжнародної фінансової інфраструктури. З'ясуйте, це короткостроковий або довгостроковий інструмент кредитування, яке значення він має для прискорення експортно-імпортних операцій. І насамкінець розберіться з форфейтингом, чим він відрізняється від факторингу й яку роль виконує.

При вивченні четвертого питання доцільно розглянути, чому виникають кризи міжнародної заборгованості, проаналізувати методи управління зовнішнім державним боргом, оскільки це – актуальна проблема для значної кількості країн, зокрема України. Треба дуже ретельно дослідити структуру загального зовнішнього державного боргу, тому що ототожнення державного прямого (тобто запозиченого безпосередньо державою) і корпоративного (тобто запозиченого бізнесом під гарантії держави) боргу не дозволяє зрозуміти справжню картину фінансового стану держави. Важливо порівняти основні шляхи зменшення зовнішнього державного боргу – списання, реструктуризацію, викуп чи сек'ютеризацію боргу. Особливу увагу необхідно приділити визначенню сутності й причин дефолту, його соціально-економічним наслідкам і засобам запобігання йому. Для України це питання дуже актуальне, тому що значна частина державного бюджету спрямовується на обслуговування зовнішнього боргу.

Запитання для самоконтролю

1. Поясніть необхідність і доцільність існування міжнародних кредитних відносин.
2. Проаналізуйте специфіку сучасних кредитних відносин.
3. Чим відрізняється торговельний (товарний) кредит від фінансового?
4. Охарактеризуйте інституціональну структуру забезпечення міжнародного кредиту.
5. Які країни безпосередньо беруть участь у формуванні світової ставки проценту?
6. Які чинники впливають на динаміку іноземного кредитування в певній країні?
7. Чому лізинг, факторинг, форфейтинг є специфічними видами кредитування? Охарактеризуйте їх.
8. Чому виникають кризи міжнародної заборгованості?

Практичні завдання

21. Проаналізуйте динаміку зовнішнього державного боргу України (див. табл. 5).

Таблиця 5

Зовнішній прямий державний і гарантований державою борг України з 2012 по 2019 рр. (млн дол. США)

	Сукупний борг			Прямий державний борг		Гарантований борг	
на 31.12.2011	37 474,5			24 507,1		12 967,5	
на 31.12.2012	38 658,8	+1184,3	+3.16%	26 137,7	+6.65%	12 521,1	-3.44%
на 31.12.2013	37 536,0	-1122,8	-2.90%	27 901,4	+6.75%	9 634,6	-23.05%
на 31.12.2014	38 792,2	+1256,2	+3.35%	30 809,1	+10.42%	7 983,1	-17.14%
на 31.12.2015	43 445,4	+4653,2	+12.00%	34 427,0	+11.74%	9 018,5	+12.97%
на 31.12.2016	45 604,6	+2159,2	+4.97%	36 048,3	+4.71%	9 556,3	+5.96%
на 31.12.2017	48 989,4	+3384,7	+7.42%	38 490,1	+6.77%	10 499,3	+9.87%
на 30.11.2018	50 462,5	+1473,1	+3,01%	39 706,6	+3,16%	10755,8	+2,44%
на 31.12.2019	48940,8	-1521,7	-3,02%	39342,5	-0,92%	9598,3	-10,76%

Назвіть головні інструменти зменшення державного і

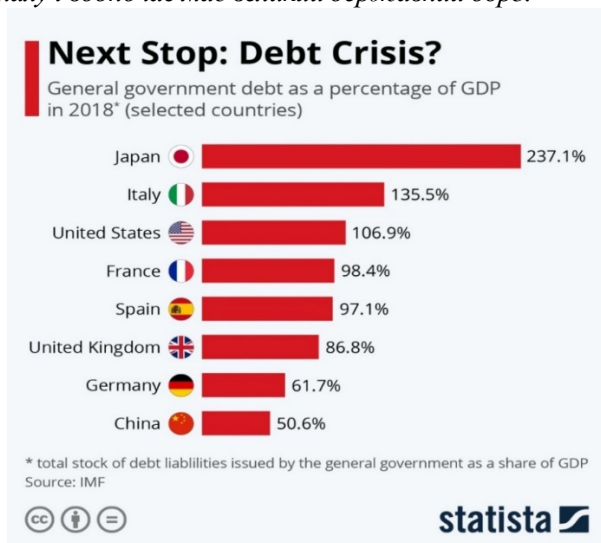
корпоративного дефолту. Проаналізуйте проблеми зовнішньої заборгованості України, шляхи й механізми її вирішення.

Через які чинники виріс зовнішній державний борг України з 2013 по 2018 рр.? Чи є правильним твердження, що тільки за умови продовження співробітництва з МВФ Україна зможе запобігти дефолту у 2020 р.?

22. Уряд одержав позику від іноземних кредиторів у сумі 1 млрд дол. під 8 % річних. Її використання для розвитку виробництва дозволяє щороку забезпечувати приріст ВВП у розмірі 300 млн дол.

Визначте, коли цей борг може бути погашений, якщо умови позики передбачають погашення одноразовою виплатою.

23. Проаналізуйте графік, наведений нище. Які країни у 2018 р. мали критично високий відсоток загального державного (зовнішнього й внутрішнього) боргу у ВВП? Про що це свідчить? Які існують шляхи зменшення зовнішнього боргу країни? Чому, на вашу думку, Японія є лідером в азійському регіоні за рівнем експорту капіталу і водночас має великий державний борг?

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mignar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.01.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 142–233. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 68–81, 160–180. URL:

http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Павленко І. І. Міжнародна торгівля та інвестиції: навч. посібник / за ред. І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 7–62. URL: https://cul.com.ua/preview/mign_torg_ta_invest_Pavlenko.pdf (дата звернення: 26.02.2019).

Тема 5.3. Офшорні зони

П л а н

1. Поняття й види офшорних зон. Критерії офшорної юрисдикції.
2. Мотиви спрямування капіталу до офшорних зон.
3. Схеми офшорного інвестування та його наслідки.
4. Шляхи покращення інвестиційного клімату України.

Методичні поради

Перше питання є дуже актуальним для України і для світу в цілому, особливо у періоди криз. Зверніться до даних міжнародної організації «Tax Justice Network» про обсяг витоку капіталу до офшор у всьому світі і окремих країнах для того, щоб мати повну уяву

про масштаби цього явища. Після цього треба з'ясувати суть самого поняття «офшорна зона». Зауважте, що це країна або територія, де для певних типів компаній, власниками яких є нерезиденти, встановлено значні пільги з оподаткування (або взагалі відсутні податки), якщо вони отримують прибуток із джерел, що знаходяться поза країною або територією реєстрації. Зверніть увагу, що офіційне визначення поняття «офшорна юрисдикція» на даний час відсутнє. Кожна держава самостійно вирішує питання про віднесення тієї чи іншої країни або частини її території до списку офшорних юрисдикцій. Далі проаналізуйте види офшорних зон, які можуть бути самостійними державами, залежними територіями; частинами держав. Важливо розібратися з основними критеріями офшорної юрисдикції: відсутність податкових платежів або їх значне скорочення; нерезидентний статус компанії і її власника; відсутність обмежень на вивезення і ввезення капіталів в офшорну зону; можливість здійснювати фінансові операції в будь-якій валюті; можливість для офшорної компанії мати рахунки в будь-яких місцевих і закордонних банках; конфіденційність інформації про власників і акціонерів офшорної компанії; пільги щодо мінімального статутного капіталу, відсутність вимог до ведення бухгалтерського обліку і складання аудиторських перевірок.

Розглядаючи друге питання, зверніть увагу на такі мотиви й цілі офшорного бізнесу. Перш за все, це податкове планування (не ухилення від сплати податків і не податкова оптимізація), яке здійснює підприємець. Його мета – отримання прибутку, збільшення величини нерозподіленого прибутку для подальшого самофінансування і розширення виробництва. У цьому, як ви пам'ятаєте, полягає сутність підприємництва. Бізнес цікавить також забезпечення конфіденційності. Обміркуйте, чому. Для нього є важливим спрощений режим ведення звітності, тому що в іншому випадку підприємці несуть значні транзакційні витрати, які, на додаток до виробничих витрат, зменшують прибуток. Іноді вони прагнуть запобігти валютному контролю та іншим обмеженням і зарегульованості, але головне – інвестування у офшори охороняє бізнес від рейдерства в умовах незахищених прав власності, корупції у правоохоронній системі й державній владі. Наприклад, в Україні в офшорах знаходяться передусім материнські компанії, а

не їх філії, тобто виведення і збереження активів домінує над бажанням зменшити податки. Таким чином, головною причиною витоку капіталу до офшорів є несприятливий інвестиційний клімат у національній економіці.

При аналізі третього питання розберіться у типових схемах офшорного інвестування: покупець при експорті, постачальник при імпорті, спаринг-офшор (заснована на зв'язці офшорної та оншорної компанії); офшорна компанія – материнська компанія-холдинг, офшорна компанія – власник патентів і ліцензій, офшорна компанія – сейф. Зауважте, що важливою для спаринг-зв'язки є чинна угода про уникнення подвійного оподаткування між офшорною зоною та країною «прикриття». Потім проаналізуйте переваги і ризики офшорного бізнесу, його наслідки для національної економіки. Знову зверніться до даних міжнародної організації «Tax Justice Network». Вона досліджує та пояснює наслідки ухилення бізнесу від сплати податків та податкової конкуренції. Це дуже важливо, тому що виток капіталу скорочує податкові надходження до державного бюджету, зменшує можливості для соціальних видатків, які забезпечують людський розвиток.

Аналізуючи шляхи покращення інвестиційного клімату України, треба згадати з курсу економічної теорії поняття «мультиплікатор» і «акселератор» інвестицій. Після цього необхідно дати визначення інвестиційного клімату та його складових. Дуже важливо розібратися з причинами несприятливого інвестиційного клімату України, особливо такими, як неусталеність прав власності, рейдерство, залежна судова система, військовий конфлікт на Сході України. Обміркуйте інші причини. Зверніть увагу на виникнення у нашій країні системи «ProZoggo», яка відіграє значну роль у зменшенні корупції у закупівлях товарів і послуг. Наведіть інші шляхи скорочення тіншових схем в економіці, які відлякують іноземних інвесторів. Ви маєте зрозуміти, що першочергова роль у покращенні інвестиційного клімату України відіграють економічні, а потім вже адміністративні методи податкового регулювання. Треба пам'ятати також політичне забарвлення, тому що воно зачіпає інтереси великого бізнесу, який чимало років брав участь у розподілі державного

бюджету на свою користь. У розвинених країнах на гарний інвестиційний клімат впливає також прозорість ринку й діяльність громадських організацій, що відслідковують незаконний відтік капіталу за кордон. Проаналізуйте методи регулювання офшорного бізнесу відповідно до національного й міжнародного законодавства. Зупиніться на нових нормативно-правових актах, що прийнятих Верховною Радою у 2019 р. з метою протидії витоку капіталу до офшорів.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке офшорні зони?
2. Які види офшорних зон поширені на практиці?
3. Чим класичні офшори відрізняються від держав, податкові закони у яких передбачають низьке оподаткування окремих операцій або інвесторів?
4. Визначте критерії офшорної юрисдикції.
5. Як впливає офшорне інвестування на: а) інвестиційні процеси країни-реципієнта, б) економіку країни-донора?
6. Охарактеризуйте типові офшорні схеми, які використовує бізнес у світовій економіці.
7. Визначте поняття «інвестиційний клімат країни».
8. Які чинники перешкоджають зростанню прямих інвестицій в економіку України?
9. Чи можна адміністративними методами обмежити виток капіталу за кордон?
10. Як запобігти відмиванню злочинних коштів у офшорних зонах?

Тема реферату

Трансфертне ціноутворення в офшорному підприємстві

Практичні завдання

24. Українська компанія експортує у Чехію металопродукт по 1200 дол./т. Собівартість виробництва 1 т становить 750 дол./т. Усього було продано 10 тис. т. Податок на прибуток

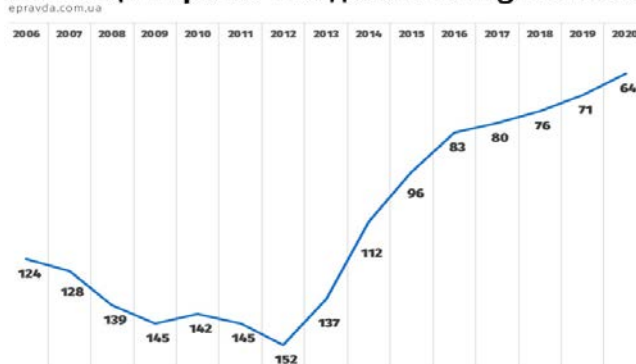
в Україні становить 18 % на 31.12.2019 р. Компанія вирішила оптимізувати податкові платежі, використовуючи для цього дочірнє підприємство на Кіпрі, де ставка податку на прибуток дорівнює 10 %. Металопрокат продається кіпрській компанії за ціною 800 дол./т.

Яку економію зі сплати податку на прибуток в Україні отримає клієнт?

25. Проаналізуйте наведений нижче графік, який відображає зростання рейтингу інвестиційної привабливості України. Обґрунтуйте його причини. Для цього зверніть увагу на складові індексу Doing Business. Водночас знайдіть причини того, що на практиці рівень прямих інвестицій в Україну за цей період упав до величини, яка у 6 разів менше, ніж платежі від «заробітчан», що надходять до країни.

Чому, на Вашу думку, існує протиріччя між потенційними інвестиційними можливостями та реальним становищем на ринку капіталу України?

Які місця Україна посідала в Doing Business

Тестові запитання

1. Міжнародний рух капіталу – це:
- а) рух капіталу з однієї галузі до іншої;
  - б) випуск облігацій державної позики;

- в) грошові перекази в країну від «заробітчани»;
- г) купівля банком цінних паперів іншого банку;
- д) зустрічне переміщення капіталу між країнами з метою його самозростання й максимізації прибутку.

2. Підприємницький капітал вивозиться у формі:

- а) банківських кредитів;
- б) портфельних інвестицій;
- в) переказів громадян з-за кордону;
- г) позик;
- д) фінансової допомоги.

3. Вкажіть, у чому полягає сутність прямого іноземного інвестування:

- а) купівля контрольного пакета акцій закордонного підприємства;
- б) вкладення іноземним інвестором капіталу в підприємства реального сектору національної економіки;
- в) купівля облігацій іноземної фірми;
- г) міжнародна допомога;
- д) валютний кредит під проценти.

4. Назвіть причину, що змушує країну А здійснювати портфельні інвестиції в країну:

- а) високий рівень оплати праці у країні В;
- б) висока ставка процента у країні В;
- в) висока ставка процента у країні А;
- г) економічний спад в країні В;
- д) економічний спад в країні А.

5. Укажіть, у яких випадках, із точки зору української економіки, має місце експорт капіталу:

- а) «Приватбанк» відмовляє у позичці розміром 200000 доларів уряду Молдови;
- б) український підприємець купує дім в Італії;
- в) український імпортер бере короткострокову позичку в одному з німецьких банків для сплати за поставки обладнання;

г) швейцарська фірма «Нестле» купила акції львівської кондитерської фабрики «Світоч».

д) український уряд отримав кредит від МВФ.

б. Оберіть сучасну особливість міжнародного руху капіталів:

а) переважають інвестиційні потоки з розвинених країн до країн, що розвиваються;

б) масштабне зростання боргів азійських країн;

в) значне прискорення обміну капіталами завдяки інформаційним технологіям та діям великих ТНК;

г) зменшення ролі країн, що розвиваються, як експортерів капіталу;

д) переважання портфельних інвестицій над кредитами.

7. Мотивом, що спонукає бізнес інвестувати в офшорні зони, виступає:

а) упорядкування оподаткування;

б) захист активів від націоналізації, реприватизації та рейдерства;

в) спрощення доступу до товарів і послуг іншої країни;

г) прагнення завжди ризикувати;

д) бажання збільшити доходну частину держбюджету іншої країни.

8. Сукупний зовнішній борг означає:

а) загальну суму зобов'язань країни перед кредиторами за непогашеними позиками й несплаченими за ними відсотками;

б) загальну суму зобов'язань країни перед зовнішніми кредиторами за непогашеними позиками й несплаченими за ними відсотками;

в) загальну суму зобов'язань країни перед внутрішніми кредиторами за непогашеними позиками й несплаченими за ними відсотками;

г) виключно борги приватних банків і компаній, гарантом сплати яких виступає держава;

д) виключно зобов'язання уряду перед внутрішніми й зовнішніми кредиторами.

9. Причиною дефолту є:

- а) циклічний характер розвитку ринкової економіки;
- б) емісія облігацій на зовнішньому ринку;
- в) перенос строків платежів по кредиту;
- г) невиконання договору позики й несплата процентів (або основного боргу) у встановлені строки;
- д) списання боргу.

10. Сегментом міжнародного ринку позичкового капіталу вважають:

- а) ринок облігацій;
- б) ринок векселів;
- в) фондовий ринок;
- г) грошовий ринок;
- д) ринок акцій.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.01.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 142–233. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf

Давидова І. О., Величко К. Ю., Печенка О. І. Транснаціональні корпорації: навч. посібник. Харків: Видавництво «Форт», 2018. С. 5–175. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2672/1/%D0%A2%D0%9D%D0%9A%20-%D0%B3%D0%B5%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 68–81, 160–180. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Павленко І. І. Міжнародна торгівля та інвестиції: навч. посібник / за ред. І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 7–62. URL: https://cul.com.ua/preview/mign_torg_ta_invest_Pavlenko.pdf (дата звернення: 26.02.2019).

Тема 6. Міжнародне виробництво. Феномен ТНК

П л а н

1. Сутність і чинники зростання міжнародного виробництва. Теорія Дж. Даннінга.
2. Сутність, організаційна структура й особливості діяльності ТНК.
3. Конкурентні переваги ТНК над національним виробництвом і ризики їх функціонування.
4. Процеси злиття та поглинання у міжнародному виробництві. Синергетичний ефект, його основні джерела.

Методичні поради

Вивчення першого питання треба починати із з'ясування сутності міжнародного виробництва. Воно є частиною світового виробництва товарів і послуг. З'ясуйте, на основі яких інвестицій функціонує, контролюється й управляється ТНК. Поміркуйте над тим, які види діяльності міжнародне виробництво охоплює і наведіть приклади з міжнародної практики, зокрема, діяльності Ford Motor Company, який має 111 заводів, що виробляють окремі компоненти (68 заводів знаходяться за межами північної Америки). Варто відмітити, що останні роки великі німецькі автомобільні корпорації інтенсивно розвивали в Україні виробництво автокомпонентів. Далі розберіться у теорії британського економіста Дж. Даннінга, який у 1950–1980 рр. досліджував економіку мультинаціональних компаній. В еkleктичній моделі прямих інвестицій він пояснював мотиви міжнародного виробництва. Після цього зверніться до чинників швидкого зростання, особливостей міжнародного виробництва й самого феномену ТНК. Дуже важливо зрозуміти гло-

бальні ланцюги вартості (ГЛВ), які створюються у світових масштабах. Обміркуйте, що вони означають. Також зверніть увагу на крос-культурну поведінку учасників міжнародного виробництва, її необхідність і особливості.

Друге питання присвячене організаційній структурі й особливостям діяльності ТНК. Проаналізуйте критерії одержання компанією статусу ТНК. Обдумайте, яку роль відіграє головна, материнська холдинг-компанія, а яку – підконтрольні зарубіжні дочірні й внучаті підприємства, що мають статус самостійних юридичних осіб у приймальній країні. З'ясуйте, яким чином ТНК розробляє глобальну модель внутрішньокорпоративного руху інвестицій, факторів виробництва, товарів, послуг, технологій. Зверніть увагу на відмінності між ТНК і національною компанією, що здійснює експортно-імпорتنу діяльність, сформулюйте їх. Назвіть декілька шляхів (етапів) обрання профілю (стратегічної орієнтації) діяльності ТНК – етноцентризм, регіоцентризм; поліцентризм; геоцентризм. Важливо також зрозуміти суть горизонтальної та вертикальної інтеграції, що супроводжують діяльність ТНК. Найдіть відмінності між ними.

Розглядаючи третє питання, обміркуйте конкурентні переваги ТНК перед національним виробництвом та їх джерела. Перш за все зробіть акцент на позитивному ефекті від масштабу, чому він є яскравою рисою, характерною ТНК і які можливості він надає для наукових досліджень. Зверніть також увагу на скорочення транспортних витрат, використання торгової марки, бренду для просування своїх товарів на іноземні ринки. У той же час вони діють на ринках, де їх капітал є найбільш ефективним, або низька заробітна плата. Обміркуйте, чому. Насамкінець треба переконатися, що є прихильники й критики ТНК. Проаналізуйте вигоди ТНК, які пропонують їх прихильники, і ризики й небезпеку, на яких зосереджуються критики ТНК. Цікаво, що критика ТНК лунає від представників не тільки бідних країн (зумовлено це позицією захисту), а й розвинених країнах, бо в останніх погіршується зайнятість, втрачаються робочі місця. До речі, це є причиною політики реіндустріалізації, яку проводять зараз США і Канада.

Вивчаючи четверте питання, розберіться із суттю термінів

«злиття» і «поглинання», їх відмінностями й метою. Відзначимо, що останні десятиліття кількість випадків транскордонного злиття окремих ТНК, особливо автомобільних, стрімко зростала. Далі слід спробувати зрозуміти синергетичний ефект від корпоративного злиття і поглинання, тобто заради чого вони відбуваються. Проаналізуйте джерела цього ефекту – комбінування, компліментарність, економію, усунення дублюючих підрозділів. Докладно проаналізуйте засоби злиття й поглинання – обмін акціями між компаніями, що об'єднуються; створення спільних компаній, які виконують функції оперативних холдингів; формування пакета угод про спільне використання виробничих потужностей філій компаній; нарощування корпоративних портфелів патентів і зміцнення конкурентних позицій ТНК на світовому ринку об'єктів інтелектуальної власності. Використовуючи статистичну літературу, треба співставити процеси злиття й поглинання у розвинених країнах і Україні. Обміркуйте, чому у нас вони відбуваються переважно в процесі корпоратизації та приватизації державних підприємств та чому кількість внутрішніх інвесторів традиційно домінує над іноземними.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність міжнародного виробництва? Чим воно відрізняється від національного виробництва?

2. Які передумови спонукають фірму інвестувати за кордон відповідно до моделі Дж. Даннінга?

3. Назвіть основні чинники швидкого зростання міжнародного виробництва.

4. Охарактеризуйте сучасні особливості міжнародного виробництва.

5. Як пов'язані між собою материнська компанія, а також дочірні й внучаті фірми у ТНК?

6. Чим відрізняються економічні відносини між материнською компанією та її підрозділами в інших країнах від її відносин з аутсорсинговою компанією?

7. Чому ТНК розробляє глобальну модель внутрішньо-корпоративного руху інвестицій, факторів виробництва, товарів, послуг, технологій?

8. Співставте переваги й ризики функціонування ТНК.
9. Чим відрізняються горизонтальна й вертикальна інтеграції?
10. Обґрунтуйте джерела формування конкурентних переваг ТНК над національним виробництвом.
11. У чому полягає синергетичний ефект від злиття та поглинання і які його основні джерела?

Тема реферату

Вплив ТНК на розвиток ринку ІТ-послуг

Практичні завдання

26. Доберіть до кожного терміна визначення. Заповніть табл. 6.

Таблиця 6

Термін	№
«Дочірне» й «внучате» підприємство (subsidiary company)	
Горизонтальна інтеграція	
Синергетичний ефект	
Материнська, або батьківська, компанія (parent company)	
Вертикальна інтеграція	
Злиття та поглинання (M&A)	
Міжнародне виробництво	

1) частина світового виробництва товарів і послуг, яка функціонує на основі прямих інвестицій, контролюється й управляється ТНК;

2) фінансові операції, за яких дві або кілька корпорацій об'єднують свої активи з метою створення нової корпорації;

3) зарубіжні підприємства ТНК, які мають статус самостійної юридичної особи у приймальній країні;

4) злиття компаній, які виробляють однорідні товари в різних країнах з метою їх сумісного розподілу і реалізації;

5) злиття компаній, які функціонують у різних циклах виробництва окремого продукту, пов'язаних між собою;

б) здатність створювати вартість (за допомогою злиття та поглинання), яка перевищує індивідуальні вартості обох компаній за рахунок використання активів цих компаній;

7) головна холдинг-компанія ТНК, яка контролює активи підприємств у зарубіжних країнах та є центром у прийнятті стратегічних рішень.

27. У 2018 р. було закрито угоду транскордонного злиття глобальних компаній Bayer (фармацевтика, агротехнології) і Monsanto (біотехнології рослин): перша придбала другу за 66 млрд дол. Ринків перетинів бізнес-напрямів ці корпорації майже не мали. Новостворена ТНК контролюватиме близько третини світового ринку насіння й засобів захисту рослин. Назва Monsanto зникає, утім залишаються назви низки брендів компанії. Очікуваний синергетичний ефект від злиття – 1,2 млрд дол. вже до 2022 р.

Які Ви вбачаєте джерела синергетичного ефекту такого злиття? Йдеться про горизонтальне чи вертикальне злиття? Які, на Ваш погляд, цілі учасників угоди? Обґрунтуйте відповідь.

Тестові запитання

1. Ознакою міжнародного виробництва є:

- а) зовнішньоторговельна діяльність національних компаній;
- б) експорт й імпорт товарів;
- в) експорт й імпорт послуг;
- г) здійснення компанією наукових розробок;
- д) функціонування компанії на основі прямих інвестицій, управління виробництвом ТНК.

2. Вкажіть, які, за концепцією Даннінга, конкурентні переваги є передумовами перетворення міжнародної компанії на транснаціональну:

- а) арбітраж, леверидж, координація;
- б) власність, інтерналізація, розміщення;
- в) інтеграція, інноваційність, леверидж;
- г) арбітраж, інтерналізація, локалізація;
- д) інноваційність, оподаткування, масштаб.

3. *Фірми, у яких власники й виробничий процес зосереджені у різних країнах світу, називаються:*

- а) монополіями;
- б) транснаціональними корпораціями;
- в) малими підприємствами;
- г) фінансово-промисловими групами;
- д) банківськими консорціумами.

4. *Критерієм одержання компанією статусу ТНК є те, що вона:*

- а) здійснює прямі інвестиції за кордон;
- б) діє в декількох країнах, має багато філій і значний обсяг закордонного виробництва;
- в) домінує на ринку головної holding-компанії;
- г) виробляє однорідні товари в різних країнах;
- д) співробітництво з іншими компаніями на основі аутсорсингу.

5. *Причиною, що змушує компанію з країни А відкривати виробничі підрозділи у країні В, виступає:*

- а) високий рівень оплати праці у країні В;
- б) низький рівень митного тарифу у країні В;
- в) низький очікуваний прибуток у країні В;
- г) економічна криза у країні В;
- д) низький рівень оплати праці у країні В.

6. *Вкажіть відмінності між ТНК і національною компанією, що здійснює експортно-імпорتنу діяльність:*

- а) локальний характер бізнесу;
- б) трансфертне ціноутворення на внутрішню продукцію компанії;
- в) створення підрозділу нематеріального виробництва;
- г) здійснення експортних операцій;
- д) працівники, акціонери й менеджери компанії є мешканцями однієї країни.

7. Джерелом формування конкурентних переваг ТНК над національним виробництвом виступає:

- а) розвиток соціально відповідального бізнесу;
- б) незначна роль торгової марки для просування своїх товарів на іноземні ринки;
- в) орієнтація на ринки з високою вартістю робочої сили;
- г) позитивний ефект масштабу;
- д) перевищення бюджетів багатьох країн бюджетів ТНК.

8. Швидке поширення ТНК у світовій економіці несе такі ризики:

- а) здійснюється зайве пряме іноземне інвестування;
- б) набувається вміння домовлятися з національними урядами;
- в) монополізуються ринки, зокрема, ринок об'єктів інтелектуальної власності;
- г) покращується доквілля бідних країн;
- д) збільшується кількість робочих місць у країнах базування материнської компанії.

9. Що означає горизонтальна інтеграція, яка супроводжує діяльність ТНК?

- а) злиття фірм, які функціонують у різних циклах виробництва окремого продукту, пов'язаних між собою;
- б) зростання диверсифікації виробництва;
- в) партнерство з компаніями інших країн;
- г) створення трестів;
- д) злиття фірм, які виробляють однорідні товари в різних країнах.

10. Синергетичний ефект від корпоративного злиття і поглинання виникає тоді, коли:

- а) здійснюється централізація виробництва;
- б) здійснюється концентрація виробництва;
- в) створюється монополія на ринку;
- г) цінність об'єднаної компанії перевищує суму цінностей компанії-покупця і компанії-цілі, що діють незалежно одна

від одної;

д) капітал з дочірніх підприємств реінвестується у материнську компанію.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.02.2019).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 142–233. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf

Давидова І. О., Величко К. Ю., Печенка О. І. Транснаціональні корпорації: навч. посібник. Харків: Видавництво «Форт», 2018. С.5-175. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2672/1/%D0%A2%D0%9D%D0%9A%20-%D0%B3%D0%B5%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 68–81, 160–180. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpoviidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12371/1/Shevchenko_2009.pdf

Титаренко Л. М. Транснаціоналізація в системі міжнародних економічних відносин: тенденції розвитку. *Економічна теорія та право*. 2017. № 4 (31). С. 26–35. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/transnationalization-in-the-enternational-economic-relations-system-tendencies-of-the-development/> (дата звернення: 23.02.2020).

Тема 7.1. Теорія міжнародної трудової міграції

П л а н

1. Міжнародна трудова міграція: сутність, етапи, причини, форми.
2. Основні теорії трудової міграції.
3. Сучасні тенденції міжнародної трудової міграції та головні центри її тяжіння.
4. Соціально-економічні наслідки трудової міграції.

Методичні поради

Вивчення першого питання теми треба починати із з'ясування сутності міжнародної трудової міграції (міграції робочої сили). Зверніть увагу на те, що це зустрічне переміщення працездатного населення між країнами з метою працевлаштування, строком більше ніж на рік. Запам'ятайте два зустрічних процеси – еміграцію й імміграцію. Визначте особливості кожного з них. Крім того, встановіть зміст термінів «рееміграція» і «репатріація», «країни-реципієнти» і «країни-донори». Важливо проаналізувати еволюцію міжнародної міграції, тому що вона надає ключ для розуміння її причин і напрямів. Далі слід розібратися докладніше з цими причинами. Обміркуйте, яку роль відіграють: національні розбіжності в рівні й якості життя, умови праці й підприємницької діяльності; нерівноцінні коридори можливостей і прав людини; прагнення людей підвищити свій соціальний статус; політичні, релігійні, расові, демографічні й сімейні причини; військові дії у країні. Ранжуйте причини за першочерговістю. Проаналізуйте також основні вектори міжнародної трудової міграції. Зауважте, що рух міжнародних трудових мігрантів утворює міжнародний ринок праці, який має суттєві переваги над національними ринками. Далі дослідіть такі види міграції, як постійна, тимчасова й маятникова, легальна й нелегальна. Використовуючи дані доповіді ООН, сформулюйте уявлення про кількість мігрантів у сучасному світі.

Краще зрозуміти причини можна за допомогою вивчення наукових теорій трудової міграції. Цьому присвячене друге питання. В основі цих теорій, як завжди, лежить неокласична теорія, яка спирається на ринкові сили, вплив на міграцію міжнародних попиту і пропозиції. Інституціональна теорія, навпаки, виходить із того, що на міграційні потоки впливають інші чинники, а саме ступінь інтеграції країни у світове господарство, діяльність міжнародних і регіональних організацій (блоків, асоціацій); розвиток агентств і різноманітних інститутів, що сприяють одержанню необхідної інформації та мовній підтримці емігрантів. У сучасній нематеріальній економіці значну роль відіграє теорія людського капіталу, прихильники якої вважають, що міграція виступає способом інвестування в людський капітал і цей факт впливає на рішення про міграцію. Сучасна теорія «поштовху – тяжіння» визначає фактори, що виштовхують робочу силу (низькі рівень і якість життя, мізерні економічні можливості, політичні репресії, безробіття, військові дії) та, навпаки, притягують. Теорія сегментованого (подвійного) ринку праці стверджує про існування двох сегментів ринку праці у країні-реципієнті – національної праці та працівників-мігрантів. Теорія світових систем аналізує міграційні потоки між колишніми метрополіями й колоніями, чому сприяють культурні, лінгвістичні, адміністративні, інвестиційні, транспортні зв'язки, а теорія загальносвітової міграційної системи виокремлює три географічні зони: 1) ядро розвитку з капіталоемними виробництвами; 2) периферія з трудоємними виробництвами і підлеглим становищем; 3) напівпериферія з обома типами виробництва. Розвиток технологічних країн стимулює мобільність трудових ресурсів у периферії та їх готовність до еміграції.

Третє питання потребує узагальнення сучасних тенденцій міжнародної трудової міграції. Це дуже важливий момент, бо ці тенденції надають урядам і бізнесу сигнали для прийняття ефективних рішень на ринку праці. Які вони? Ви маєте проаналізувати головні з них, а саме: формування регіональних ринків праці, наприклад ЄС; збільшення внутрішньоконтинентальної міграції порівняно з міжконтинентальною; зростання обсягів переміщень між головним офі-

сом і дочірніми компаніями ТНК, а також усередині ТНК між структурними одиницями; поширення явища «міграційних коридорів»; «відплив умів» до розвинених країн світу: зростання інтелектуальної та освітньої міграції, висококваліфікованих фахівців, наукових кадрів; посилення державного й наднаціонального регулювання міжнародних міграційних процесів. Зверніть також увагу на зростання масштабів нелегальної міграції; збільшення середнього віку мігрантів по всіх країнах світу; випереджальне переважаювання кількості жінок-мігрантів над кількістю мігрантів-чоловіків (за винятком трудових мігрантів у країнах Західної Азії й Африки); формування об'єднань національних меншин і діаспор, що є етнічною сукупністю представників, які проживають за межами рідної країни.

Далі слід виділити й охарактеризувати географічні центри сучасної імміграції – це найбільш розвинені країни, а також країни з високими доходами від продажу нафти та інтенсивним економічним зростанням (Саудівська Аравія, Бахрейн, Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати, Австралія, Нова Зеландія). Зверніть також увагу на країни, які випускають найбільшу кількість емігрантів.

Вивчаючи четверте питання, зауважте, що наслідки трудової міграції є різними для країн-реципієнтів і для країн-донорів. Спочатку сконцентруйте увагу на країнах-реципієнтах: чи зростає там сукупний попит і ВВП, відбувається інноваційний розвиток, чи сприяє імміграція вирішенню демографічних проблем, а також заповненню тих ніш ринку праці, які непопулярні серед місцевого населення. Обміркуйте інші позитивні наслідки для країн-реципієнтів, а потім зверніться до негативних, наприклад, як імміграція впливає на динаміку середньої зарплати у країні, зростання проблем житла, транспорту, соціальної напруженості у періоди криз. Зупиніться на зростанні нелегальної міграції, злочинності, а також захворюваності населення. Додайте інші негативні наслідки. Потім зверніться до країн-донорів, проаналізуйте позитивні наслідки еміграції та ризики й загрози, які вони несуть із собою. Ви маєте дійти до висновку, що трудова еміграція є лише симптомом, а не причиною неефективності економічної і політичної системи країни-донора. Протистояти вигодам еміграції можуть тільки більші вигоди для того, щоб залишатися на батьківщині.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність міжнародної трудової міграції?
2. Назвіть основні причини й форми міжнародної трудової міграції.
3. Що означає імміграція, еміграція, рееміграція?
4. Які показники використовують для оцінки обсягів міжнародної трудової міграції?
5. Кого називають громадянами світу й невидимими мігрантами?
6. Які основні напрями руху потоків трудових мігрантів у сучасному світі?
7. Назвіть основні тенденції сучасної міжнародної трудової міграції.
8. Що означає явище «міграційні коридори»?
9. У чому полягає сутність основних наукових теорій міграції?
10. Чим інституціональна теорія міжнародної трудової міграції відрізняється від неокласичної теорії?

Практичні завдання

28. Припустимо, що у світі існують тільки дві країни: А і В, при цьому у країні А почасова оплата робітників складає 5 дол., а у країні В – 1 дол. У результаті лібералізації зовнішньоекономічних відносин відкрилася можливість для вільного пересування робітників із однієї країни до другої.

У бік якої країни відбуватиметься в цьому випадку рух праці відповідно до неокласичної теорії? Покажіть наслідки цього процесу, виграш і втрати, які з'являються у різних суб'єктів економіки цих країн через активну трудову міграцію?

Виграш і втрати треба представити у вигляді таблиці (7) для кожної окремої країни і для світової економіки загалом.

Таблиця 7

Країна А.

Суб'єкти	Виграш	Втрати
робітники		
підприємці		
держава		

Країна В.

Суб'єкти	Виграш	Втрати
робітники		
підприємці		
держава		

Світове господарство в цілому

Країна	Виграш	Втрати
країна А.		
країна В.		
світове господарство		

29. Розрахуйте внесок іммігрантів у створення ВВП, якщо відомі наступні дані:

- 1) питома вага мігрантів у виробництві ВВП країни складає 10 %;
- 2) величина ВВП у минулому році склала 800 млрд г.о.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 142–233. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та

відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 68-81, 160-180. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання / наук. ред. У. Я. Садова. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2019. 263 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190006.pdf> (дата звернення: 26.04.2020).

Бондаревська К. В. Міжнародна міграція робочої сили: стан, проблеми, перспективи. *Бізнес Інформ*. 2019. № 10. С. 44–49. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-10_0-pages-44_49.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Тема 7.2. Регулювання сучасних міграційних процесів

План

1. Напрями й форми регулювання міграційних процесів.
2. Особливості міграційних процесів в Україні.
3. Соціально-економічні наслідки міграційних процесів в Україні.
4. Державне регулювання зовнішньої міграції в Україні.

Методичні поради

Вивчаючи перше питання, Ви маєте зрозуміти, що значна динаміка міжнародних міграційних процесів вимагає його регулювання з метою виявлення обсягів міграції, розробки форм і методів її регулювання, мінімізації негативних соціально-економічних наслідків. Перш за все зверніть увагу на те, що у сучасному світі існують наддержавне, міждержавне й державне регулювання ММП. Розберіться, на підставі яких правових норм і правил (і де вони зафіксовані) відбувається наддержавне регулювання міжнародних міграційних процесів, які інститути регулювання є головними. Потім зверніться до міждержавне регулювання і його складових – двосторонніх міждержавних угод, міжнародних угод і домовленостей у межах окремих інте-

граційних угруповань. Далі з'ясуйте сутність державного регулювання міжнародної міграції робочої сили та його вплив на міграційний рух працездатного населення, з якою метою це відбувається. Державне регулювання охоплює еміграційну й імміграційну політику держави. Проаналізуйте їх методи (прямі й непрямі), різницю між цими напрямками. Ви маєте зрозуміти показники міграції, особливо міграційне сальдо (чиста міграція) й обсяг валової міграції. Ці показники широко використовують не тільки в теоретичному аналізі, а й у практиці державної міграційної політики. Крім того, до них часто звертається кримінологія задля запобігання злочинності й нелегальній міграції.

Дослідження другого питання почніть зі статистичної оцінки обсягів міграції в Україні й міграційного сальдо. Зауважте, що за оцінками Світового банку обсяги переказів коштів з-за кордону вже перевищують 10 % ВВП. Проте еміграція не почалася сьогодні. Вона з кінця 1880 р. і аж до сьогодні пережила чотири хвилі. Проаналізуйте їх. Головні причини потужної еміграції з України подібні загальносвітовим. Водночас зверніть увагу на специфічні причини: трансформаційна криза 1990-х років, фінансова криза 2008–2009 років, криза 2014–2015 рр., пов'язана з війною на Сході країни. Як наслідок, падіння рівня й якості життя; нестабільність політичної системи, недовіра до влади, корупція і незахищеність прав людини, небезпека життя і загальний досвід життя в Україні, недосконала система охорони здоров'я й освіти, незадовільний стан довкілля; значна частка тіньової економіки, багато деформацій у розвитку підприємництва; відсутність стимулів для інноваційного бізнесу, поширення рейдерства тощо. Замисліться над цими причинами, а також зверніть увагу на особливості міграційних процесів з 2012 р. і дотепер. Це, наприклад, зміна вектора еміграції – зі Сходу на Захід; збільшення емігрантів зі Сходу України; переважання фізичної праці в сільському господарстві, будівництві й промисловості; омолодження міграції. Зупиніться на інших особливостях.

Вивчення третього питання передбачає зіставлення позитивних соціально-економічних наслідків і ризиків, загроз від неї. Обміруйте, як впливають на державний бюджет і платіж-

ний баланс збільшення переказів «заробітчан» у валюті в Україну, зростання реальної зарплати в Україні завдяки скороченню пропозиції робочої сили й підвищенню внутрішнього попиту. Чи не призведе це до зменшення конкурентоспроможності підприємств України, структурного безробіття, нестачі висококваліфікованих робітників-слюсарів, токарів, електрогазозварювальників, водіїв і спеціалістів – інженерів, лікарів, IT-спеціалістів із відповідним досвідом роботи й високим рівнем кваліфікації. Важливо також зрозуміти причини ускладнення демографічних проблем, збільшення дефіциту Пенсійного фонду. Дуже небезпечним є зниження інтелектуального потенціалу і конкурентоспроможності економіки країни, руйнування інституту сім'ї. Із точки зору імміграції в Україну теж виникають проблеми. Проаналізуйте ризики й загрози переважання нелегальної імміграції, порушення етнокультурної цілісності населення. Проаналізуйте цю проблему: канали пересування мігрантів використовують представники злочинного світу для транспортування наркотиків, зброї, бойовиків, торгівлі людьми. Тому в Україні існує нагальна потреба в ефективному регулюванні міграційних процесів.

Власне цьому і присвячено четверте питання. Вкажіть напрями і методи державного регулювання міграційних процесів в Україні. Зверніть увагу на перетворення міграції на складову економічної політики держави; злагожені дії влади, бізнесу, громадянського суспільства, міжнародних інституцій; активізацію співробітництва країни з Міжнародною організацією з міграції, надання допомоги українцям за кордоном через консульські служби, служби зайнятості й юридичні консультації; законодавче забезпечення міграційних процесів; точний статистичний облік мігрантів, постійний моніторинг і контроль міграційних показників; підвищення рівня безпеки у країні (ефективна поліція й армія); запровадження політики діаспори задля заохочення залучення українців за кордоном до економіки й суспільства вдома; підтримку навчання студентів із метою їх повернення й використання знань у національній економіці (досвід Китаю), заохочення користування офіційними каналами для грошових переказів; економічне зростання й позитивні

економічні перспективи у країні, створення умов для повернення в Україну й реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їх сімей. Водночас проаналізуйте можливості позиціювання України на міжнародному ринку аутсорсингу як провідної еміграції інтелектуальних кадрів.

Запитання для самоконтролю

1. Яка взагалі мета регулювання міграційних процесів?
2. У чому полягає сутність еміграційної та імміграційної політики держави?
3. Яка різниця між прямими й непрямими методами державного регулювання міграції?
4. Чому еміграція з України набула потужного характеру? Обґрунтуйте причини.
5. Як за допомогою теорії людського капіталу можна пояснити причини еміграції з України?
6. Назвіть напрями державного регулювання міграційних процесів в Україні.
7. Які позитивні й негативні наслідки трудової імміграції для України?
8. Які існують загрози трудової еміграції з України?
9. Надайте пропозиції, як збільшити міграційне сальдо в Україні на користь інтелектуальної імміграції?
10. Яку роль може відігравати розвиток аутсорсингу в Україні для запобігання еміграції інтелектуальної праці?

Тема есе

Ризики еміграції праці з України для національної економіки й бізнесу

Практичні завдання

30. Відповідно до даних Державної служби статистики України кількість випадків прибуття до країни у 2010 р. дорівнювало 30810, кількість випадків вибуття – 14677. У 2019 р. ці цифри були 576032 та 554520 відповідно.

Як змінилися за ці роки міграційне сальдо й обсяг вало-

вої міграції в Україні?

31. Існує думка, що Україна назавжди відстала від розвинених країн за технологічним рівнем, тому вона буде постійним джерелом «відтоку мізків».

Чи можна вважати такий висновок бездоганим? Як розвиток секторів інформаційних й інтелектуальних послуг в Україні може запобігти поганому сценарію? Використовуючи дані Державної служби статистики, прослідкуйте тенденцію розвитку інформаційних технологій та телекомунікацій в Україні.

Тестові запитання

1. Міжнародна трудова міграція означає:

- а) обсяг імміграційних потоків у країну;
- б) випуск облігацій державної позики;
- в) зустрічне переміщення працездатного населення між країнами з метою працевлаштування;
- г) купівля банком цінних паперів іншого банку;
- д) зустрічне переміщення капіталу між країнами з метою його самозростання й максимізації прибутку.

2. Найдіть найточніше визначення еміграції:

- а) в'їзд працездатного населення в певну країну з-за кордону;
- б) виїзд працездатного населення з певної країни за кордон;
- в) переселення працездатного населення з одних країн до інших на строк більше року;
- г) в'їзд до країни висококваліфікованих фахівців;
- д) в'їзд до країни молодих працівників.

3. Сутність неокласичної теорії міжнародної трудової міграції полягає в наступному:

- а) політичні репресії виштовхують робочу силу;
- б) на ринку праці формується два сегменти – національної праці і працівників-мігрантів;
- в) вирішальну роль відіграє державне регулювання міграції;
- г) міграція є способом інвестування в людський капітал;
- д) на міжнародну трудову міграцію впливають попит і пропозиція праці.

4. До географічних центрів сучасної імміграції належать:

- а) США, Канада, Австралія;
- б) нові країни ЄС;
- в) країни Латинської Америки;
- г) Китай;
- д) країни з перехідною економікою.

5. Вкажіть, яку тенденцію міжнародної міграції праці можна віднести до сучасної:

- а) зростання інтелектуальної та освітньої міграції;
- б) зростання міграції некваліфікованих кадрів;
- в) зменшення масштабів нелегальної міграції;
- г) зменшення масштабів тимчасової міграції;
- д) міграція праці з колоній до метрополій.

6. Еміграція призводить до:

- а) збільшення доходів як працюючих, так і власників капіталу у країні-експортері робочої сили;
- б) збільшення доходів працюючих і зменшення доходів власників капіталу у країні-експортері робочої сили;
- в) зменшення доходів як працюючих, так і власників капіталу у країні-експортері робочої сили;
- г) зменшення доходів працюючих і збільшення доходів власників капіталу у країні-експортері робочої сили;
- д) доходи працюючих і власників капіталу у країні-експортері робочої сили не змінюються.

7. До нелегальних мігрантів належать ті, хто:

- а) укладають контракт із наймачем;
- б) мігрують тимчасово;
- в) реімігрують;
- г) не є представниками корінної національності;
- д) незаконно прибувають до країни або незаконно працевлаштовуються.

8. Для країни-реципієнта позитивним наслідком трудової міграції є:

- а) зменшення сукупного попиту;

- б) зростання національного виробництва;
- в) погіршення інвестиційного клімату;
- г) зменшення доходів працюючих;
- д) старіння населення.

9. Імміграція призводить до:

- а) збільшення доходів як працюючих, так і власників капіталу у країні, що приймає іноземну робочу силу;
- б) збільшення доходів працюючих і зменшення доходів власників капіталу у країні, що приймає іноземну робочу силу;
- в) зменшення доходів і працюючих, і власників капіталу у країні, що приймає іноземну робочу силу;
- г) зменшення доходів працюючих і збільшення доходів власників капіталу у країні, що приймає іноземну робочу силу;
- д) доходи працюючих і власників капіталу у країні, що приймає іноземну робочу силу, не змінюються.

10. Зростанню трудової еміграції з України сприяють такі чинники:

- а) розвиток професійної орієнтації молоді, підготовка і перепідготовка робочої сили;
- б) посилення мотивації до легальної продуктивної зайнятості;
- в) недосконала система охорони здоров'я й освіти;
- г) збільшення фінансування науки;
- д) зростання економічної свободи підприємців.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12371/1/Shevchenko_2009.pdf

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К.

та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 142–233. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 68–81, 160–180. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання / наук. ред. У. Я. Садова. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2019. 263 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190006.pdf> (дата звернення: 26.04.2020).

Тема 8.1. Наукомістке міжнародне виробництво та трансфер технологій

П л а н

1. Сутність і форми міжнародного наукомісткого виробництва. Високі технології.
2. Міжнародне науково-технічне співробітництво. Глобалізація і транснаціоналізація НДДКР.
3. Міжнародний трансфер технологій: сутність, форми, управління.
4. Світовий ринок технологій. Закономірності сучасного технологічного розвитку.

Методичні поради

Вивчення першого питання теми слід починати з тлумачення поняття «сучасне наукомістке міжнародне виробництво». На відміну від національного виробництва, яке теж може застосовувати інновації, метою міжнародного виробництва є досягнення глобальної конкурентоспроможності ринку. Для цього використовують високі технології. Проаналізуйте їх сутність і відмінності від традиційних технологій чи їх носіїв, а також таку їх специфіку, як

створення високої доданої вартості. Обміркуйте, у якому випадку застосування високих технологій приводить до монопольного становища на глобальному ринку. Зверніть увагу на правові інструменти захищеності високих технологій. Далі зверніться до понять «високотехнологічна продукція» і «високотехнологічне підприємство», з'ясуйте спільні риси і показники ідентифікації високотехнологічних компаній у світі й в Україні.

Розглядаючи друге питання, зверніть увагу на зміст і роль міжнародного науково-технічного співробітництва у розвитку національних економік і світової економіки в цілому. Важливо зрозуміти, що його необхідність зумовлена відмінностями технологічних рівнів окремих країн. Проаналізуйте головні форми й напрями цього співробітництва, його вигоди й ризики. Виокремте міжнародні цільові комплексні програми, спрямовані на розвиток наукових досліджень, розробку і впровадження новітніх технологій. Для України важливим є також приклад еволюції та формування науково-технічної політики ЄС. Далі слід звернути увагу на сектор НДДКР та його складові. Обґрунтуйте, як впливають глобалізація та транснаціоналізація економіки на розвиток НДДКР і співвідношення теоретичних і прикладних досліджень. Обміркуйте, чому стрімко збільшується кількість дослідницьких підрозділів ТНК у різних країнах (створюється велика кількість нових), яке це має значення для материнських, дочірніх і внучатих компаній і чому є небезпечним неминуче витікання інформації та спеціалістів із приймаючих країн. Зверніть увагу на монополізацію сфери НДДКР ТНК і наслідки цього процесу для різних країн, особливо для системи національних досліджень і освіти як важливих основ державності. Обміркуйте, чому для кожної країни важливо самостійно визначати прийнятний баланс інтересів, ступінь взаємодії з НДДКР-комплексами ТНК у різних галузях.

Приступаючи до третього питання, треба пам'ятати, що в умовах загострення міжнародної конкуренції країни і компанії орієнтуються на потреби інноваційного розвитку і адаптують кращі світові технічні досягнення до національних умов. Проаналізуйте поняття «міжнародний трансфер технологій», його комерційні й некомерційні форми. Розберіться у змісту міжнародних патентних угод, ліцензійних угод (патентних і безпатентних), науково-

виробничої кооперації, інжинірингу, франчайзингу та інших форм трансферу технологій. Обміркуйте, які вигоди має кожна з цих форм. Зверніться до змісту Договору про патентну кооперацію (РСТ), укладеного у м. Вашингтон у 1970 р. (зараз 148 країн), та Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, укладеного у Женеві у 1996 р. країнами-членами Всесвітньої організації інтелектуальної власності (зараз 192 країни). З'ясуйте, яку роль вони відіграють у правовому захисті прав інтелектуальної власності, а також розберіться, чи користуються цими Договорами підприємства в Україні. Важливим є також визначити, що таке роялті, паушальні й комбіновані ліцензійні платежі, яка між ними різниця.

Четверте питання теми передбачає оволодіння знаннями механізму функціонування світового ринку технологій. Розберіться, коли він виник та які чинники цьому сприяли, хто є суб'єктами ринку, які його об'єкти. Далі докладно проаналізуйте основні структурні елементи світового ринку технологій, їх підструктуру. Зверніть увагу на те, що структура світового ринку технологій визначається сучасною стратегією технологічного обміну, якої дотримуються ТНК, розгляньте етапи комерціалізації технологій. Світовий ринок технологій розвивається дуже стрімко, тому зупиніться на закономірностях сучасного технологічного розвитку. Особливо важливе значення мають прискорена динаміка комерційних форм передачі технологій, зростання їх концентрації не тільки у США, Японії, провідних західноєвропейських країнах, а й Китаї та Сінгапурі, випереджаючі темпи продажу ліцензій у порівнянні з експортом товарів. Зосередьтеся на такій закономірності технологічного розвитку, як поява технологій у взаємозв'язку з іншими, що доповнюють одна одну; уніфікація стандартів виробництва продукції у світі, поширення інформаційних технологій нового покоління, що означають принципову неможливість для приймаючої сторони конкурувати з розробником. Обміркуйте наслідки цих процесів для України.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення сучасного наукомісткого міжнарод-

дного виробництва.

2. Чому визначення високих міжнародних технологій як таких, яким не існує аналогів, має сенс лише на певний момент часу?

3. Які компанії у більшості країн світу – приватні чи державні – відіграють провідну роль у фінансуванні НДДКР?

4. У чому проявляється глобалізація НДДКР?

5. Які країни в сучасному світі є нетто-імпортерами ліцензій?

6. Чим міжнародні патентні угоди відрізняються від ліцензійних угод?

7. Чому малі вузькоспеціалізовані фірми, які працюють на ринках менш розвинених країн, часто продають патенти великим корпораціям?

8. Які існують переваги франчайзингу порівняно зі створенням власної торговельної мережі за кордоном чи спільних підприємств?

9. Хто є суб'єктами світового ринку технологій?

10. Охарактеризуйте закономірності сучасного технологічного розвитку.

Тема реферату

Роль системи охорони і захисту прав інтелектуальної власності у розвитку світової економіки

Практичні завдання

32. Високотехнологічна компанія України має потужний портфель патентів, інноваційно активна, на ринку 10 років. Продукція – фільтри для очищення води – є новим різновидом для ринку, технологія виробництва розроблена компанією й захищена патентом на винахід. Експортує продукцію до Білорусі, Угорщини, Польщі, Румунії, Болгарії з урахуванням місцевої специфіки постачання води населенню. Прагне освоїти ринки: 1) Китаю; 2) Канади; 3) Німеччини. Передбачає також надання послуг інжинірингу й з перевірки якісної структури місцевої води.

Проаналізуйте переваги та ризики різних форм освоєння закордонного ринку для кожної країни, результати занесіть у таблицю (8). Дайте рекомендації: яку форму освоєння закордонного ринку доцільно обрати щодо кожної з цих країн?

Таблиця 8

Режими виходу міжнародної компанії на закордонні ринки

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
Експорт	
Ліцензування	
Прямі іноземні інвестиції (дочірня компанія або філія)	
Спільні підприємства з місцевими компаніями	

33. Walt Disney Company надає німецькій швейній компанії дозвіл на випуск дитячих піжам із зображенням Мікі Мауса на умовах ліцензійної угоди, яка передбачає плату за користування марочним капіталом компанії.

Про яку форму (комерційну чи некомерційну) передачі технології йдеться? Чому, на Ваш погляд, обрано саме таку форму? Чому компанія віддає право на випуск дитячих піжам іншим фірмам, а не створює спільні з ними підприємства? Чи має місце в цій угоді передача неявного знання?

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mignar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 20.03.2019).

Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посібник / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право. 2013. № 3. С. 217–349. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full> (дата звернення: 07.04.2019).

Шевченко Л. С. Інноваційні моделі соціально-економічного

розвитку: Україна на тлі світових процесів. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2. С. 9–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2015_2_3 (дата звернення: 23.02.2020).

Трансфер технологій: підручник / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 556 с.

Криворотенко А. В., Левченко А. О. Механізм трансферу знань в умовах інноваційних трансформаційних перетворень. *Бізнес Інформ*. 2019. №9. С. 104–109. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-9_0-pages-104_109.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Тема 8.2. Інноваційні структури в міжнародній економіці

П л а н

1. Венчурний бізнес і венчурні фонди в міжнародній економіці.
2. Технологічні парки, бізнес-інкубатори, кластери в міжнародній економіці.
3. Сутність, типи й цілі технологічних спеціальних економічних зон.
4. Сутність і методи інноваційної політики держави.

Методичні поради

Перше питання теми присвячене венчурному бізнесу й венчурним фондам у міжнародній економіці. Згадайте особливості венчурного бізнесу, зокрема, інноваційну поведінку персоналу. Зазвичай він працює на міжнародному ринку, залучаючи іноземних інвесторів. Пам'ятайте, що венчурна фірма – це суб'єкт економіки знань, вона не має географічних меж. Особливо це стосується віртуальної фірми, яка розпорошена між багатьма країнами. Зверніть увагу на взаємодію ТНК із венчурними фірмами, її переваги й ризики. Замисліться над шляхами розвитку венчурного бізнесу і тим фактом, що для цього потрібні венчурні фонди. Розберіться, у чому їх сутність і мета функціонування, а також у чому полягають від-

мінності від традиційних інвестиційних фондів. Розгляньте зв'язки зі стартап-компаніями. Проаналізуйте роль венчурних фондів в інноваційному розвитку в цілому, зверніть увагу на види економічної діяльності, які є їх об'єктом в Україні.

Вивчаючи друге питання, переконайтеся, що поширення знань, комерціалізація результатів НДДКР забезпечуються в межах таких інноваційних структур, як технологічні парки, бізнес-інкубатори, кластери. З'ясуйте їх сутність, відмінності, мету діяльності на міжнародному інноваційному ринку. Наведіть також приклади високотехнологічних кластерів у світі. Зверніть увагу на те, що багато країн стимулює їх заснування для отримання синергетичного ефекту. Обміркуйте, у чому він полягає. Треба звернутися також до розвитку мережових партнерств, бо натеper це – світовий тренд при створенні високоефективних інноваційних середовищ. Проаналізуйте зміст і мету їх діяльності, а також чинники, що впливають на формування моделі «відкритих» інновацій.

Сполучними елементами приєднання до глобальної світової економіки є ефективно функціонуючі спеціальні (вільні) економічні зони. Відповідаючи на четверте питання теми можна, дослідити їх сутність і функції. Зверніть увагу на першу спеціальну зону в Ірландії у 1959 р., а потім їх бурхливий розвиток у різних країнах і вигоди для міжнародного бізнесу. Проаналізуйте види вільних економічних зон: вільні митні зони (торговельно-складські); виробничі зони; парки технологічного розвитку; зони страхових і банківських послуг. Розгляньте загальні й відмінні риси кожної з них. Розберіться зі змістом і роллю технополісів, а також регіонів науки й технологій. Обміркуйте можливості України у розвитку спеціальних економічних зон із метою залучення іноземних інвесторів, встановіть перешкоди, що виникають у зв'язку з високою часткою у нас тіньової економіки.

Запитання для самоконтролю

1. Чому для бізнес-організації, яка діє на міжнародному ринку, неминучим є перехід на інноваційну бізнес-модель?
2. Чим венчурний бізнес відрізняється від традиційного малого бізнесу?

3. Чому венчурний бізнес є, як правило, географічно розпорошеним?
4. У які галузі України переважно інвестують іноземні венчурні фонди?
5. Яка існує різниця між бізнес-інкубатором і технологічним парком? Які з них більше цікавлять іноземних інвесторів?
6. З якою метою країни створюють кластери?
7. Яке значення має досвід «Кремнієвої долини» (США, Каліфорнія) для світового інноваційного розвитку?
8. Які міжнародні організації регулюють рух технологій у світовій економіці?
9. У чому полягає інноваційна роль спеціальних економічних зон?
10. Назвіть основні методи інноваційної політики держави й визначте їх особливості в Україні.

Тема есе.

Проблеми розвитку економіки стартапів в Україні

Практичні завдання

34. На початку свого розвитку венчурний ринок у розвинених країнах мав класичні ознаки монополістичної конкуренції, де майже не існувало перешкод. Із часом із малих венчурних фірм виросли такі корпорації-гіганти, які сконцентрували у своїх руках величезні ресурси й створили вражаючий арсенал «вбивств» молодих конкурентів. Так, за даними Forbs, у 2017 р. Alphabet, Amazon, Apple, Facebook і Microsoft виділили 23,7 млрд дол. на опціони своїм співробітникам задля запобігання відпливу умів у стартапи й уповільнення їх масштабування. Із цією ж метою вони постійно копіюють їх продукти. Великі технологічні корпорації фінансують дослідження наступного покоління в таких обсягах, які ніхто інший не може собі дозволити. Крім того, у гігантів є значний обсяг ринкової та технологічної інформації, що дозволяє швидше виявляти нових конкурентів.

Який характер носить міжнародна конкуренція на сучасному ринку стартапів? Чи може він взагалі сьогодні бути

висококонкурентним? Як поведінка Amazon, Google, Facebook впливає на інтереси потенційних інвесторів стартапів? Яким чином мають діяти стартапери, зокрема з України, щоб все ж таки мати успіх на ринку?

35. Відповідно до даних дослідження *Startup Ecosystem Rankings 2020* (див.: <https://www.startupblink.com/>) Україна ввійшла у ТОП-30 найбільш технологічних країн світу. Порівняно з 2019 р. наша держава піднялася на дві сходинки, до 29 позиції серед 202 країн світу.

Про що це свідчить? Чи може Україна бути не тільки споживачем іноземних технологій і спиратися на пасивний технологічний розвиток, а й активно продавати свої технології і впроваджувати в національне виробництво? Які існують перешкоди для динамічного технологічного розвитку України?

Тестові запитання

1. *Вкажіть головну ознаку сучасного наукомісткого міжнародного виробництва:*

- а) висока ефективність виробництва;
- б) надання ІТ-послуг;
- в) мета виробництва – отримання надприбутку;
- г) використання високих технологій, набуття результатами НДДКР завершеної комерційної форми;
- д) функціонування на глобальному ринку.

2. *Неуречевленими науковці вважають такі технології:*

- а) машини, устаткування;
- б) знання, досвід, ноу-хау;
- в) матеріали;
- г) технологічні лінії;
- д) підприємства «під ключ».

3. *Інформаційно-комунікативними технологіями вважається така сукупність засобів і методів:*

- а) програмування, збирання, обробка, поширення й ви-

користання даних;

- б) удосконалення матеріального виробництва;
- в) збільшення конкуренції у нематеріальній економіці;
- г) суспільні науково-технічні послуги;
- д) удосконалення державного регулювання економіки.

4. Назвіть країну, в якій у 2017–2018 рр., за даними СОР, темпи зростання послуг, пов'язаних з інтелектуальною власністю, були найвищими:

- а) Німеччина;
- б) Італія;
- в) Росія;
- г) Сінгапур;
- д) Бразилія.

5. На ринку інноваційних послуг ТНК має такі переваги:

- а) забезпечують рівний доступ до суспільних благ;
- б) протистоять монополізму;
- в) підтримують соціальні стандарти;
- г) підсилюють конкуренцію;
- д) сприяють передачі технологій від розвинених ринків до периферії.

6. Ноу-хау означає:

- а) сукупність технічних, економічних та інших незапатентованих знань, необхідних для організації виробництва;
- б) торговельні угоди, за якими власник патенту поступається своїми правами на нього іноземному покупцеві;
- в) передача компанії іншої країни дозволу на використання об'єктів інтелектуальної власності в обмін на виплату роялті;
- г) контракти «під ключ»;
- д) інженерно-консультаційні послуги фірм.

7. Договір про патентну кооперацію (РСТ) передбачає:

- а) отримання правового захисту на винахід у промисловості іншої країни;
- б) отримання правового захисту на винахід у будівниц-

тві іншої країни;

в) передачу компанії іншої країни дозволу на використання об'єктів інтелектуальної власності в обмін на виплату роялті;

г) отримання правового захисту на винахід у великій кількості країн одночасно;

д) отримання правового захисту на винахід у певній країні.

8. *Вкажіть форму освоєння міжнародною компанією іноземних ринків, що супроводжується високими ризиками втрати інтелектуальної власності:*

а) створення дочірньої компанії;

б) створення філії;

в) експорт продукції;

г) ліцензійна угода;

д) придбання іноземного підприємства.

9. *Оберіть вигоду франчайзингу:*

а) дозволяє створювати дочірні компанії;

б) франчайзі мають більшу мотивацію, ніж прямі співпрацівники головної компанії;

в) дозволяє будівництво мережі магазинів для розповсюдження товарів за рахунок прибутку франчайзера;

г) зберігає відповідальність франчайзера за функціонування ланцюга торгівлі;

д) сприяє зростанню прямих інвестицій продавця торгової марки.

10. *Інноваційним бізнес-інкубатором вважається:*

а) дослідницький центр і виробнича база;

б) географічна концентрація юридично незалежних промислових компаній, дослідницьких центрів, ВНЗ;

в) локація, де розміщуються новостворені малі інноваційні підприємства;

г) мережеве партнерство;

д) стартап-компанія.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 20.03.2019).

Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посібник / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. 2013. № 3. С. 217–349. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full> (дата звернення: 07.04.2019).

Шевченко Л. С. Інноваційні моделі соціально-економічного розвитку: Україна на тлі світових процесів. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2. С. 9–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2015_2_3 (дата звернення: 23.02.2020).

Семикіна М. В., Петіна О. М. Інтелектуальний бізнес: навч. посібник / за ред. М. В. Семикіної. Кіровоград: КНТУ, 2015. 141 с. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/3605/1/IB%20met.pdf> (дата звернення: 07.04.2019).

Модуль 3. СВІТОВА ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВА СИСТЕМА. МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Тема 9. Світова фінансова система

П л а н

1. Сутність, функції та головні сегменти світової фінансової системи.
2. Чинники глобалізації фінансової системи.
3. Головні суб'єкти міжнародних фінансів.
4. Міжнародна фінансова політика.

Методичні поради

Вивчення першого питання слід починати з аналізу сутності світової фінансової системи, яка виникла на основі інтеграційних процесів національних фінансових систем, активного поширення контактів між ними. Проте це не просто арифметична сума складових, а нова якість системи, що відображає сукупність ринкових форм торгівлі фінансовими активами та їх міжнародним регулюванням. Для неї характерні уніфікація операцій, спільні умови функціонування й закономірності розвитку. Проаналізуйте функції (розподільчу й контрольну) фінансової системи, на чому вони базуються й яке значення мають для розвитку міжнародних фінансів. Далі зупинить увагу на таких головних сегментах міжнародної фінансової системи, як ринок банківських послуг, грошовий (валютний) ринок, ринок цінних паперів (фондовий ринок), страховий ринок. Розгляньте їх головних суб'єктів й об'єкти, особливості розвитку кожного з них. Зосередьтеся на банківських операціях, операціях із цінними паперами (акціями, векселями, депозитними сертифікатами, облігаціями, чеками), страхуванні (прямому, посередницькому, міжнародному перестраховуванні). Операції на валютному ринку окремо досліджуватимуться в темі 10. Важливим є розуміння таких показників фондового ринку, як Індекс S&P 500 та Індекс S&P 500, які вважаються барометром американської й світової економіки.

Вивчаючи друге питання теми, дослідіть чинники глобалізації фінансової системи. Проаналізуйте головні з них, особливо такі: лібералізація руху товарів і капіталу, розвитку фондових бірж; технічний прогрес, розвиток інформаційних технологій і телекомунікацій, що дозволяє збільшити обсяги й швидкість міжнародних фінансових угод, значно скоротити витрати на транспорт і комунікацію; зростаюча конкуренція між кредитними й фінансовими установами і, як наслідок, злиття й поглинання, тобто реструктуризація кредитних і фінансових установ; транснаціоналізація бізнесу; макроекономічна стабілізація й реформи у країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою, які створили сприятливий клімат для іноземних інвесторів; широке використання «принципу важеля» (значне позичання коштів для своїх інвестицій) і розвиток процесів сек'юритизації активів у розвинених країнах; консолідація регіональних інтеграційних об'єднань (у Європі – Економічний і валютний союз). Згадайте також, що ринкова економіка розвивається циклічно. У періоди піднесення й стійкого розвитку переважає ліберальний підхід до організації міжнародної економіки й фінансів, а в періоди криз і рецесій надається перевага методам державного, наднаціонального й міжнародного регулювання, зокрема, на основі пропозицій Дж. Мілля і Дж. Кейнса, а також їх послідовників – неокласиків і неокейнсіанців. Наведіть приклади націоналізації у 2008 р. (період світової фінансової кризи) найбільших американських фінансових гравців (іпотечних компаній, комерційного банку) і значних грошових вливань у найбільшу страхову компанію США.

При розгляданні третього питання теми важливо зрозуміти, що суб'єкти міжнародних фінансів є водночас посередниками міжнародних фінансових потоків. Проаналізуйте дві основні групи учасників. Перша з них – міжнародні гравці (міжнародні валютно-кредитні й фінансові організації, банки (міжнародні й регіональні); ТНК, міжнародні портфельні інвестори (пенсійні, страхові, інвестиційні фонди); міжнародні страхові компанії. Друга – це національні гравці фінансового ринку, пов'язані з міжнародним (державні урядові й муніципальні органи, центральні банки і міністерства фінансів, комерційні банки, що діють, зокрема, за кордоном, небанківські фінансові організації, які диверсифікують портфелі інозем-

них активів; страхові компанії, фондові біржі, хедж-фонди). Зверніть увагу на вимоги до учасників глобального фінансового ринку й дайте відповідь на запитання про готовність українських фінансових суб'єктів до конкуренції на ньому.

Відповідаючи на четверте питання теми, вкажіть методи регулювання міжнародних фінансів, які використовують національні, наднаціональні й міжнародні інститути. З'ясуйте зміст і мету ефективної міжнародної фінансової політики як складової економічної. Обміркуйте, чому в наш час дуже важливим є передбачення стабільного стану державних і міжнародних фінансів. Згадайте причини фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., шляхи виходу з неї й уроки, які засвоїла міжнародна спільнота. Проаналізуйте такі складові міжнародної фінансової політики, як бюджетно-податкова, митна, валютна, кредитна, інвестиційна політика й інструменти, за допомогою яких вони реалізуються. Крім того, уясніть різницю між довгостроковою й поточною фінансовою політикою на глобальному рівні. Найдіть взаємозв'язок між національною й міжнародною фінансовою політикою, шляхи їх гармонізації. З'ясуйте, яку роль має відігравати фінансова політика в умовах пандемії 2020 р. і виходу світу з економічної кризи.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте економічну сутність світової фінансової системи.
2. У чому полягають розподільча й контрольна функція міжнародних фінансів?
3. Які фінансові операції здійснюються у різних сегментах світової фінансової системи?
4. Назвіть національних і міжнародних учасників міжнародних фінансових потоків.
5. Як на розподіл світового суспільного продукту впливають інтереси суб'єктів міжнародних фінансових відносин?
6. Які умови необхідні для формування міжнародного фінансового центру у певній країні?
7. Поясніть основні причини й наведіть приклади віртуалізації світового фінансового ринку.
8. Розкрийте основні причини світової фінансової кри-

зи 2007–2010 рр., запропонуйте заходи, що дозволять у подальшому запобігти глобальним фінансовим потрясінням.

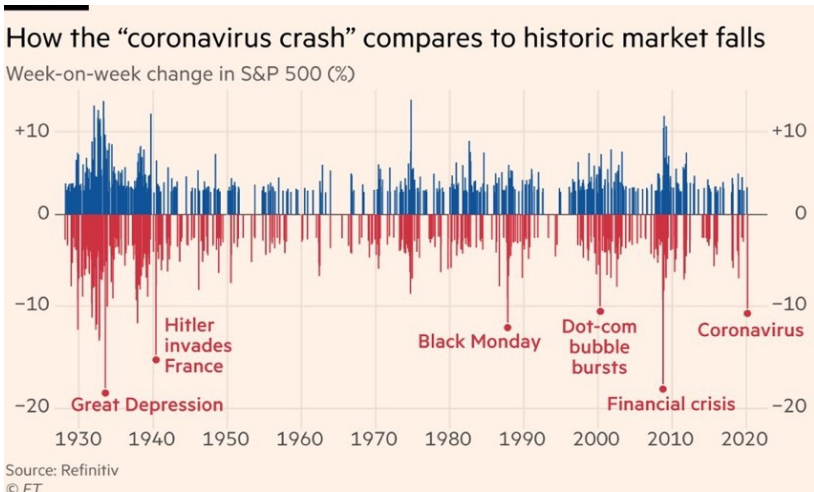
9. Які причини й чинники регіоналізації міжнародних фінансів?

10. Назвіть головні компоненти міжнародної фінансової політики.

Практичне завдання

36. Діаграма, наведена нижче, демонструє щотижневу зміну фондового Індексу S&P 500.

Порівняйте чинники й обсяги впливу на нього таких найбільш відомих історичних подій, як Велика Депресія 1920–1930 років; вторгнення Німеччини до Франції у 1940 р., яке завершилося її капітуляцією; «чорний понеділок» 19.10. 1987 р. (Black Monday), коли відбулося найбільше падіння провідних індексів за всю історію фондових бірж, що позначилося не тільки на США, а й Австралії, Канади, Гонконгу, Великої Британії; вибух економічної бульбашки доткомів (Dot-com bubble), яка утворилася у результаті зльоту акцій інтернет-компаній і проіснувала приблизно з 1995 по 2001 роки; світова фінансова криза 2009–2010 рр.; пандемія коронавірусу 2020 р.

Тестові запитання

1. *Вкажіть, яка з наведених нижче категорій означає сукупність економічних відносин, пов'язаних із перерозподілом фінансових ресурсів на глобальному рівні:*

- а) міжнародні фінанси;
- б) міжнародний фінансовий бізнес;
- в) міжнародні фінансові інститути;
- г) міжнародні фонди спеціального призначення;
- д) національні фінансові інститути, які взаємодіють із іноземцями.

2. *Позитивною рисою міжнародної фінансової системи є те, що вона:*

- а) дозволяє контролювати банківські операції інших країн;
- б) прискорює рух капіталу в економіку країн, що розвиваються;
- в) сприяє зростанню віртуального капіталу;
- г) забезпечує випереджальні темпи розвитку у порівнянні з реальним сектором економіки;
- д) перешкоджає кризовим явищам у світовій економіці.

3. *Розподільча функція міжнародних фінансів означає:*

- а) розподіл інвестиційних потоків між різними ТНК;
- б) перерозподіл сфер впливу між країнами всередині інтеграційних союзів;
- в) розподіл і перерозподіл світового ВВП;
- г) розподіл інвестиційних потоків між різними компаніями всередині ТНК;
- д) розподіл сировинних ринків між великими компаніями.

4. *До сегменту фінансової системи відносять наступний вид економічної діяльності:*

- а) оптова торгівля;
- б) контрактна освіта;
- в) приватна медицина;
- г) страхування;
- д) телекомунікації.

5. До міжнародного фінансового інституту належить:

- а) НАФТА;
- б) НАТО;
- в) Євросоюз;
- г) Європейський банк реконструкції та розвитку;
- д) СНД.

6. Оберіть, який крок включає лібералізація міжнародного ринку фінансових послуг:

- а) ліцензування страхових послуг;
- б) мінімізацію контролю за функціонуванням фондових бірж;
- в) нетарифні методи регулювання руху фінансових послуг;
- г) збільшення дотацій вітчизняним страховим компаніям, які є конкурентами іноземних;
- д) фіксацію курсу національної валюти.

7. Регіоналізацію міжнародних фінансів зумовлює:

- а) економічна інтеграція країн;
- б) циклічний розвиток ринкової економіки;
- в) децентралізація державних фінансів;
- г) міжнародна конкуренція між країнами Великої сімки;
- д) посиленням прихованого протекціонізму.

8. До міжнародної фінансової політики можна віднести:

- а) державну підтримку вразливих верств населення;
- б) допомогу у протидії пандемії лікарів однієї країни іншій;
- в) встановлення міжнародних стандартів страхування;
- г) допомогу мільярдерів із списку “Forbs” у ліквідації наслідків пожежі в Соборі Паризької Богоматері;
- д) встановлення СОТ правил вільної торгівлі у світовій економіці.

9. *Оберіть безпосередню причину світової фінансової кризи 2008–2009 років:*

- а) бурхливий розвиток on-line технологій;
- б) випереджальний розвиток сфери послуг;
- в) зростання обсягів офшорного бізнесу;
- г) стрімке зростання дешевих кредитів, спекулятивні угоди на іпотечному ринку;
- д) зайве наднаціональне регулювання фінансових потоків між країнами.

10. *Індекс Доу-Джонса означає:*

- а) середнє арифметичне зважене значення цін акцій 30 найбільших промислових компаній США;
- б) середнє арифметичне зважене значення цін акцій 500 акціонерних компаній США;
- в) коефіцієнт переведення економічних показників, розрахованих у поточних цінах, у ціни порівнюваного (базового) періоду;
- г) індекс глобальної конкурентоспроможності;
- д) український фондовий індекс, який розраховується щодня за результатами біржових торгів на підставі середньозважених цін по операціях і угодах.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.02.2019).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедєва В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 265–328. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 95–104, 126–132. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_

[pytanniakh ta vidpovidiakh.pdf](#) (дата звернення: 23.02.2020).

Міжнародні фінанси: навч. посібник / за ред. І. М. Грінсько. Київ: КІП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 109 с.

Біла Д. В. Регулювання діяльності страхових компаній в Європейському Союзі. *Бізнес Інформ*. 2018. № 4. С. 33–39. URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-4_0-pages-33_39.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Тема 10.1. Еволюція світової валютної системи. Валютні курси

П л а н

1. Сутність, функції й еволюція світової валютної системи.
2. Поняття валюти та її види. Резервні валюти.
3. Види та функції валютних курсів.
4. Чинники впливу на валютний курс.

Методичні поради

При розгляді першого питання необхідно з'ясувати сутність світової валютної системи (СВС), хто її головні суб'єкти, які особливості її формування наприкінці ХІХ ст. Зазвичай економісти акцентують на інституційно-правовому аспекті, розглядаючи валютну систему як набір правил, законів, установ, за допомогою яких здійснюються платіжно-розрахункові операції між суб'єктами світового господарства. Класифікація валютних систем заснована на тому, яка валюта визнається резервною. Зверніть увагу на перші міжнародні угоди, які отримали назву Паризької системи, розгляньте появу золотомонетного стандарту та його сутність. Обміркуйте, які історичні й економічні причини привели до формування золотодевізного стандарту і далі до золотовалютного стандарту. Основи сучасної валютної системи були закладені у 1976 р. у Кінгстоні (Ямайка). Проаналізуйте зміст паперово-валютного стандарту, поліцентричність і гнучкість світової валютної системи, її переваги й ризики для міжнародної економіки.

Досліджуючи друге питання, визначте сутність валюти як

грошової одиниці своєї країни або інших країн, яка виконує функції обігу і світових грошей. Зверніть увагу на те, що національна валюта – це гроші певної держави, іноземна валюта – це гроші іноземної держави. З’ясуйте особливості міжнародної регіональної валюти, за яких умов вона створюється і які економічні відносини відображає й обслуговує. Важливу роль у валютній системі відіграє також резервна валюта. Проаналізуйте, чому спочатку це була така грошова одиниця, яка легко конвертувалася у золото, а зараз – це валюта зі стабільним курсом, що вільно конвертується у грошові одиниці інших країн. Дайте відповідь на питання, чому люди і держави (центральні банки) намагаються накопичувати свої гроші в резервній валюті і вважають її надійним інвестиційним активом. Крім того, на ринках вона продається за певним курсом, а визначення її установлення курсу іноземної валюти до національної називають котирування. Зупиніться на тому, що природним мірилом при зіставленні національних валют є їх реальна купівельна спроможність; з’ясуйте, як вона визначається. Проаналізуйте функції валютних курсів, проведіть межу між прямим і зворотнім котируванням валюти. Розгляньте різницю між офіційним курсом валюти, що встановлює Національний банк України, курсом комерційних банків і курсом на тіньовому ринку, а також між вільним (плаваючим) і фіксованим курсами валют. Обміркуйте, чому центральні банки мають спиратися саме на ринковий курс національної валюти та яку небезпеку мала би його тривала фіксація. Наведіть негативні приклади, коли або в яких країнах фіксований курс національної валюти спричинив зростання тіньової економіки.

Четверте питання є логічним продовженням попереднього. Розмежуйте довгострокові й короткострокові (кон’юнктурні) чинники впливу на курси валют. Серед них дуже важливим є вплив ставки проценту. Проаналізуйте динаміку цього впливу, зокрема в Україні. Обміркуйте, чому позичковий капітал прагне туди, де вища ставка проценту на капітал. Зверніть увагу, що ця залежність спрацьовує за рівних інших умов. Наприклад, якщо у країні є військові дії або вона має високий державний борг, то привабливість високої ставки проценту буде зменшуватися. Зупиніться також на ефекті експорту й імпорту товарів і послуг для динаміки курсу національної валюти.

Наведіть приклади по Україні. З'ясуйте, чому переважання сировини в експорті товарів робить курс валюти дуже вразливим від коливань світових цін. Водночас важливо зрозуміти зворотний вплив курсу національної валюти на експорт і імпорт. Подумайте, чому уряди країн у період кризи зазвичай вдаються до девальвації національної валюти.

Запитання для самоконтролю

1. Коли і чому була сформована світова валютна система? Яку роль у цьому відіграла Паризька конференція у 1867 р.?
2. Чим відрізняється золотомонетний стандарт від золотодевізного стандарту і золотовалютного стандарту?
3. Що таке резервні валюти?
4. Коли було створено МВФ і які його головні функції?
5. У чому полягає зміст Ямайської валютної системи? Які її переваги й ризики?
6. Яку роль відіграє золото в сучасних умовах?
7. Для яких країн характерне зворотне котирування валюти?
8. Як ставка проценту впливає на курс національної валюти?
9. Як впливають експорт і імпорт товарів, а також міжнародне кредитування на курс національної валюти?
10. Чим девальвація відрізняється від ревальвації?

Тема есе

Які наслідки мала ревальвація гривні у 2019 р.?

Практичні завдання

37. 27,8 грн = 1 дол.; 1 дол. = 0,881 євро.

Чому дорівнює крос-курс гривні до євро?

38. Курс купівлі гривні до злогого дорівнює 6,20; курс продажу – 6,30.

Прорахуйте маржу. Які чинники впливають на її зменшення або збільшення?

39. Підприємець США займається валютними операціями.

Як він відреагує на повідомлення, що у країні введено жорсткі обмеження на імпорт товарів із Китаю? Він купуватиме чи продаватиме юані? Або продаватиме долари США?

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.02.2019).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задої, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 265–328. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 95–104, 126–132. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhнародna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Міжнародні фінанси: навч. посібник / за ред. І. М. Грінко. Київ: КІП ім. Ігора Сікорського, 2019. С. 16–30.

Тема 10.2. Світовий валютний ринок

П л а н

1. Сутність, структура і функції валютного ринку.
2. Валютні операції, їх види. Основні центри торгівлі валютою.
3. Роль МВФ у регулюванні світового валютного ринку.
4. Валютний ринок України й особливості його функціонування.

Методичні поради

Національна й іноземна валюта є об'єктом валютного ринку. Його стан суттєво впливає на економічну ситуацію в країнах з відкритою ринковою економікою. Уясніть сутність валютного ринку й причини формування, визначте його суб'єктів. Зауважте, що особливо важливими на цьому ринку є дії центральних банків країн та казначейства, комерційних банківських установ, валютних бірж. Обміркуйте функції валютного ринку – здійснення міжнародних розрахунків, які супроводжують експортно-імпорتنі операції, а також регулювання валютних курсів, диверсифікація валютних резервів, хеджування валютних ризиків тощо. Проаналізуйте, як на валютному ринку взаємодіють попит на валюту та її пропозиція, як формується рівноважний валютний курс. Розмежуйте світові, регіональні і національні валютні ринки.

При розгляданні другого питання, перш за все, розберіться з економічним змістом валютних операцій і чому вони пов'язані із використанням валюти і платіжних документів як розрахункових засобів на світовому ринку. Далі слід проаналізувати основні види валютних операцій – депозитні, конверсійні, арбітражні, на умовах «спот», форвардні, ф'ючерсні, опціонні, операції «своп». Зверніть увагу на хеджування як метод мінімізації валютних ризиків під час валютних операцій. Крім того, з'ясуйте основні світові центри торгівлі валютою. Часто вони є складовою світових фінансових центрів, які характерні для країн з міцною відкритою економікою. Обміркуйте умови перетворення валютних ринків у світові фінансові центри.

У третьому питанні слід розібратися з цілями та функціями МВФ. Зверніть увагу, коли його було створено, які були для цього передумови. Важливим є розуміння організаційної структури МВФ як акціонерного товариства. Водночас він є неприбутковою організацією – обміркуйте, що це означає. Далі докладно проаналізуйте цілі діяльності МВФ, її суперечності та обмеження. Особливо треба проаналізувати кредитну діяльність як основний засіб механізму діяльності МВФ. Обміркуйте, чому країни прибігають до допомоги МВФ для виходу з кризи й

запобігання дефолту та чи завжди цей крок є виправданим.

Розглядаючи четверте питання, проаналізуйте етапи формування валютного ринку в Україні, починаючи з 1991 р. Особливо зверніть увагу на вихід із рубльової зони (1992), офіційне створення державних золотовалютних резервів, початок випуску національної валюти – гривні (1996), децентралізацію валютного ринку, перехід на режим його ринкового регулювання, приєднання України (травень 1997 р.) до ст. VIII Статуту МВФ, проведення більш гнучкої курсової політики в умовах стрімкого падіння курсу долара на світових фінансових ринках (2008); фіксацію курсу національної валюти до іноземних 2011–2013 рр., стрімку девальвацію гривні у 2014–2015 рр. унаслідок військових дій на Сході країни і кризи, поступовий перехід на гнучкий курс валюти і його стабілізацію під впливом попиту і пропозиції. Розберіться, як за допомогою інструментів прямої і непрямой дії Національний банк України впливає на процес курсоутворення й проведення валютно-фінансових операцій.

Завдання для самоконтролю

1. Назвіть причини становлення й розвитку сучасного світового валютного ринку.
2. Яку роль на валютному ринку відіграють центральні й комерційні банки?
3. У чому полягають функції валютних ринків?
4. Яка роль євро на регіональному й міжнародному ринку?
5. Розкрийте зміст основних видів валютних операцій.
6. Які ризики супроводжують валютні операції?
7. Чому міжнародні валютні ринки мають географічну локалізацію у світових фінансових центрах?
8. Чи є справедливим твердження, що МВФ перешкоджає розвитку бідних країн на користь багатих?
9. Яку роль відіграв МВФ у виході України з кризи 2014–2015 рр.?
10. Якими Ви бачите шляхи підвищення ефективності валютного регулювання в Україні?

Практичні завдання

40. Прочитайте статтю виконавчого директору Незалежної асоціації банків України О. Коробкова. Зміцнення гривні–2019: зрада чи перемога? *Економічна правда*. 2020. 24 січня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/01/24/656229/>

Дайте відповідь на запитання: 1. Які чинники сприяли зміцненню гривні у 2020 р.? 2. Як впливали попит на іноземну валюту та її пропозиція на встановлення курсу гривні до долара і євро? Чи є небезпека девальвації гривні в наступні роки?

41. У травні 2020 р. Національний банк України і Європейський банк реконструкції та розвитку уклали угоду про здійснення валютного свопу гривня / долар на 2 роки з можливістю пролонгації. Обсяг операцій може скласти до 500 млн доларів, мінімальна сума траншу – 25 млн доларів, мінімальний строк – до 3 місяців із можливістю ролвера.

Які переваги надають подібні операції в умовах кризи для: а) економіки України; б) ЄБРР? Які взагалі причини використання національних валют в операціях ЄБРР?

Тестові запитання

1. Система золотомонетного стандарту передбачає, що:

- а) золото визнається єдиною формою світових грошей;*
- б) світовими грошима є золото й резервні валюти;*
- в) світовими грошима є долар і фунт стерлінгів;*
- г) спрацьовує «плаваючий» курс валют;*
- д) золото є звичайним товаром.*

2. Назвіть видатну подію для європейського валютного ринку у 1999–2000 рр.

- а) перехід до «плаваючого» курсу валют;*
- б) введення еку;*
- в) формування єдиної валютно-грошової політики європейських країн;*
- г) встановлення фіксованого курсу валют у багатьох країнах;*

д) введення Євро.

3. *Вкажіть, хто виграє від ревальвації національної валюти:*

а) держава;

б) експортери;

в) виробники імпортозамінної продукції;

г) галузі, в яких виробництво засноване на імпортних комплектуючих сировини;

д) реекспортери сировини.

4. *Законодавче підвищення валютного курсу в режимі фіксованого валютного курсу – це:*

а) нуліфікація;

б) ревальвація;

в) подорожчання;

г) консигнація;

д) девальвація.

5. *Валютним курсом вважається:*

а) визначення мети валютної політики держави;

б) різниця між ціною валюти покупця і продавця;

в) вільне «плавання» національних валют;

г) вільний обмін золота на паперові гроші;

д) відносна ціна грошової одиниці однієї країни в грошових одиницях інших країн.

6. *Оберіть одну з ознак «плаваючого» (вільного) курсу валюти:*

а) повна неконвертованість валюти;

б) формується під впливом попиту і пропозиції на валютному ринку;

в) конвертованість валюти на золото;

г) встановлюється комерційними банками;

д) встановлюється ЦБ країни в системі командної економіки щодо іноземної валюти.

7. *Попит на британські фунти на міжнародних валютних ринках підвищать такі події:*

а) в експертних колах поширюється думка щодо падіння міжнародної вартості фунта;

б) британська автомобільна компанія приймає рішення створити філію в Україні;

в) американський імпортер купує партію британського пива;

г) ажіотаж із приводу девальвації британського фунта;

д) рішення Великої Британії вийти з ЄС.

8. Вкажіть, який з перерахованих чинників впливає обернено пропорційно на курс національної валюти:

а) ставка процента;

б) експорт товарів;

в) імпорт товарів;

г) зовнішній кредит;

д) реекспорт товарів.

9. Девальвація означає:

а) підвищення курсу національної валюти щодо іноземної;

б) відмова країни від золотого стандарту;

в) підвищення Центральним банком країни закупівельної ціни золота;

г) пониження курсу національної валюти щодо іноземної;

д) стимулювання дефляції.

10. Назвіть зовнішньоекономічні операції, які збільшують пропозицію іноземної валюти:

а) експорт товарів;

б) імпорт послуг;

в) імпорт товарів;

г) експорт капіталу;

д) реімпорт товарів.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi

[gnar ekonomika 2012.pdf](#) (дата звернення: 26.02.2019).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 265–328. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 95–104, 126–132. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpoviidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Міжнародні фінанси: навч. посібник / за ред. І. М. Гринько. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. С. 31–50.

Тема 11. Міжнародні розрахунки і платіжний баланс

П л а н

1. Міжнародні розрахунки: сутність і чинники. Способи платежу й форми міжнародних розрахунків.
2. Платіжний баланс: зміст, структура і роль у формуванні зовнішньоекономічної рівноваги.
3. Необхідність і заходи державного впливу на вирівнювання платіжного балансу.
4. Аналіз структури й динаміки платіжного балансу України. Структура валютних резервів України.

Методичні поради

При розгляді першого питання зверніть увагу на комерційні операції, які здійснюються у світовій практиці. Вони пов'язані з рухом товарів, послуг, інвестицій, кредитів, праці. Платежі за них створюють міжнародні розрахунки, що водночас означають регулювання грошових зобов'язань і вимог учасників зовнішньоторгових відносин країни до її нерезидентів. Проаналізуйте головні чинники, які впливають на стан міжнародних розрахунків, наприклад, нерівномірність розвитку національних економік, циклічний характер розвитку світової еко-

номіки, інфляція, системні, структурні, валютні й фінансові кризи, різниця у валютних курсах різних країн, прискорення руху капіталів між країнами світу, диспропорції в економіці країн, що розвиваються. Після цього зверніться до інструментів міжнародних розрахунків, таких як банківські чеки, банківські векселі, перекази і, безумовно, вільно конвертована валюта. Проаналізуйте зміст авансових, акредитивних розрахунків, банківських переказів. Обміркуйте, чому розрахунки носять переважно безготівковий характер і здійснюються банками, а також що означають кореспондентські рахунки, як взаємодіють експортери та імпортери з банками. Пам'ятайте, що міжнародні розрахунки бувають двосторонніми й багатосторонніми, коли кошти, отримані від реалізації товарів в одній країні, використовуються для розрахунків із третіми країнами.

Починаючи вивчення другого питання, згадайте зміст торговельного балансу. Після цього проаналізуйте зміст платіжного балансу, який дозволяє узагальнити не тільки торгівлі, а й усі зовнішньоекономічні операції, що здійснюються між країною і зовнішнім світом. Зверніть увагу на головні складові платіжного балансу країни, зміст кожної статті, які з них належать або до дебетових, або до кредитових. Порівняйте баланс поточних операцій, баланс руху капіталів, резерви і пов'язані з ними статті. Зосередьтеся на тому, що така структура є не випадковою, тому що історично зовнішня торгівля була вихідною формою міжнародних економічних відносин. Подумайте, у чому полягає різниця між активним і пасивним платіжним балансом – по аналогії з торговельним балансом. Водночас співставте платіжний і розрахунковий баланс.

При дослідженні третього питання зверніть увагу передусім на необхідність встановлення зовнішньоекономічної рівноваги країни, яка дозволяє брати активну участь у міжнародному поділі. Взагалі це макроекономічна проблема, яка вирішується у взаємозв'язку із зовнішньоекономічною діяльністю. Зупиніться на взаємозв'язку фіскальної, монетарної та зовнішньоекономічної політики держави. Подумайте, чому випуск облігацій державної позики з високим процентом рівнозначний ефекту витискання інвестицій, зокрема іноземних. Проаналізуйте методи вирівнювання платіжного балансу, серед яких:

суттєві зміни макроекономічної структури національної економіки, зростання конкурентоспроможних підприємств і експорту, зміна курсу національної валюти; зміна процентної (дисконтної) ставки; посилення валютного контролю; диверсифікація валютних резервів тощо. З'ясуйте, яким чином процентна ставка центрального банку впливає на політику «дорогих» і «дешевих» грошей, як це позначає на курсі національної валюти. Згадайте, як курс валюти впливає на експорт та імпорт товарів, яким чином це позначається на стані платіжного балансу.

Четверте питання присвячено платіжному балансу України. Використовуючи дані Державної служби статистики України, проаналізуйте його стан за останні 10 років, а також динаміку прямих інвестицій, зокрема іноземних, і дайте відповідь на запитання, чому вони скорочуються та чи перекриває це скорочення зростання експорту товарів і послуг з України. Подумайте, які причини зумовлюють переважно негативне сальдо платіжного балансу. Зверніть увагу на те, що питома вага в імпорті товарів в Україну належить енергоносіям, тому вирівнювання платіжного балансу спрямоване на суттєве скорочення споживання газу (впровадження ресурсозберігаючих технологій), диверсифікацію поставок газу, видобуток власного газу. Зупиніться на тому, що з 2015 р. цей процес відбувається поступово. Зауважимо, що в Україні значну роль у поповненні надходжень платіжного балансу відіграють платежі від «заробітчан». Зверніться до статистики для підтвердження цього факту. Дієвим засобом вирівнювання платіжного балансу в Україні є також випереджальні темпи зростання експорту послуг, особливо ІТ- послуг, телекомунікацій, туристичних послуг.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність міжнародних розрахунків і в яких формах вони відбуваються?
2. Чому банки виступають не тільки посередниками у міжнародних розрахунках (між експортерами й імпортерами), а й виконують роль гаранта?
3. Чим активний платіжний баланс країни відрізняється

від пасивного?

4. Яке співвідношення торговельного, розрахункового і платіжного балансу країни?

5. Які розділи включає платіжний баланс країни?

6. Що означають кредитові й дебітові статті платіжного балансу?

7. Чому платіжний баланс є орієнтиром для іноземних інвестицій?

8. Чи може активний імпорт капіталу у країну компенсувати пасивний торговельний баланс? Для яких країн це зазвичай характерно?

9. Охарактеризуйте методи державного регулювання платіжного балансу.

10. Чому в сучасних умовах міжнародна торгівля послугами позитивно впливає на платіжний баланс України?

Практичні запитання

42. Країна X здійснювала такі зовнішньоекономічні операції: (млн. дол.)

експорт товарів і послуг з країни X 100;

імпорт товарів і послуг у країну X 80;

купівля резидентами країни X цінних паперів іноземних фірм 40;

продаж цінних паперів країни X іноземцям 50;

грошові перекази з інших країн у країну X 30.

Складіть платіжний баланс країни X.

43. За даними НБУ, із 2009 року обсяги грошових переказів з-за кордону в Україну збільшувалися 5 років поспіль, з 5,4 до 8,5 млрд дол. на рік. Після кризи 2014–2015 рр. це зростання відновилося і склало у 2016–2019 рр. 107,1 % (7,5 млрд дол.), 124 % (9,3 млрд дол.), 10 % (10,88 млрд дол.) і 10, 1% (12 млрд дол.) відповідно.

Яку роль ці перекази відіграють у процесі вирівнювання платіжного балансу країни? Обміркуйте позитивні й негативні наслідки цього явища.

44. Пандемія коронавірусу, за багатьма оцінками аналітиків, призведе до спаду світового ВВП.

Як це може відбитися на платіжному балансі України й коливаннях курсу гривні? Які дії уряду можуть запобігти зростанню негативного сальдо платіжного балансу?

Тестові запитання

1. Вкажіть, що таке платіжний баланс:

- а) співвідношення між всіма платежами країни за кордон і зворотними надходженнями у країну;
- б) рівновага між сукупним попитом і сукупною пропозицією;
- в) рівновага між надходженнями й видатками держбюджету;
- г) рівновага між внутрішнім і зовнішнім боргом;
- д) торговельний баланс.

2. Якщо попит на валюту для здійснення імпорتنих операцій перевищує валютні надходження, виникає:

- а) позитивне сальдо платіжного балансу;
- б) перевищення експорту товарів над імпортом;
- в) дефіцит державного бюджету;
- г) від'ємне сальдо торгового балансу;
- д) активний платіжний баланс.

3. Укажіть, в якому із перерахованих випадків платіжний баланс є активним:

- а) платежі, що надходять до країни, перевищують платежі, які країна здійснює за кордон;
- б) платежі, що надходять до країни, нижчі за платежі, які країна здійснює за кордон;
- в) торговельний баланс країни є активним;
- г) баланс інвестицій у країні є активним;
- д) спостерігається стійка ревальвація національної валюти.

4. *Складовою платіжного балансу є такий розділ:*

- а) баланс факторних доходів;
- б) баланс бюджетних надходжень і видатків;
- в) баланс торгівлі товарами між регіонами країни;
- г) баланс депозитів і кредитів;
- д) баланс прямих і непрямих податків.

5. *Платіжний баланс країни погіршиться, якщо:*

- а) збільшиться реальний ВВП;
- б) ЦБ країни збільшить облікову ставку проценту;
- в) ЦБ країни зменшить облікову ставку проценту;
- г) уряд скоротить витрати і збільшить податки;
- д) різко впадуть усі платежі, що надходять до країни від «заробітчан».

6. *Мета кредитів МВФ країнам полягає в:*

- а) збільшенні національного експорту;
- б) збільшенні національного імпорту;
- в) балансуванні дефіциту платіжного балансу;
- г) сплаті заборгованості із заробітної плати;
- д) підтримці операцій центрального банку країни.

7. *Вкажіть, до якої форми міжнародних розрахунків належить сплата покупцем ціни товарів до їх реального отримання:*

- а) авансові платежі;
- б) акредитив на пред'явника;
- в) банківський переказ;
- г) бартер;
- д) акредитив із відстроченим платежем.

8. *Назвіть один із інструментів, який використовують комерційні банки України в міжнародних розрахунках:*

- а) національна валюта;
- б) банківські векселі;
- в) юані;
- г) депозити;
- д) криптовалюта.

9. Продавати офіційні золотовалютні резерви НБУ спонукає:

- а) позитивне сальдо торговельного балансу;
- б) зміцнення національної валюти;
- в) пасивний платіжний баланс;
- г) дефіцит державного бюджету;
- д) профіцит державного бюджету.

10. Вкажіть головну причину скорочення золотовалютних резервів України у 2014–2015 рр.:

- а) ревальвація національної валюти;
- б) активний платіжний баланс;
- в) девальвація національної валюти;
- г) вільний обмін національної валюти на золото;
- д) дефолт.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 26.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 265–328. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 95–104, 126–132. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Міжнародні фінанси: навч. посібник / за ред. І. М. Грінько. Київ: КІІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. С.72–89.

Тема 12.1. Сутність і цілі міжнародної економічної інтеграції

П л а н

1. Міжнародна економічна інтеграція: сутність, передумови розвитку.
2. Цілі й переваги міжнародної економічної інтеграції.
3. Етапи і форми економічної інтеграції.

Методичні поради

Приступаючи до першого питання, тобто вивчення явища інтеграції в міжнародній економіці, варто звернути увагу на те, що це відносно молода форма міжнародних економічних відносин в умовах запеклої світової конкуренції. Вона є результатом еволюції раніше існуючих форм, що були розглянуті у попередніх темах. Її поява також завдячує регіоналізації світової економіки як пошуку найоптимальнішого використання ресурсів різних країн, підвищення їх конкурентоспроможності. Це дуже важливо з урахуванням наростаючих ризиків і невизначеності розвитку світової економіки. Почніть із сутності поняття «економічна інтеграція», її взаємозв'язку із інтернаціоналізацією виробництва і відмінностей цих процесів. Визначте, яка рушійна сила (інститут ринку або інститут держави) є головною у кожному з процесів. Треба також продумати усі передумови інтеграції, як-от поглиблення МПП і еволюціонування всіх форм економічних відносин (особливо руху капіталу), НТП, розвиток ТНК, близькість рівнів економічного розвитку, історично сформовані культурні зв'язки, традиції, єдність економічних і політичних інтересів, демонстраційний ефект і ефект доміно, які виникають на регіональних ринках. Зверніть увагу на основне протиріччя, що супроводжує економічну інтеграцію, – між прагненням отримати ефект від неї і збереженням автономії кожної країни. Обґрунтуйте його. Далі з'ясуйте істотні ознаки, які відрізняють економічну інтеграцію від інших форм економічної взаємодії країн.

Після цього важливо встановити цілі й переваги економічної інтеграції. Цьому присвячене друге питання. Подумайте, яке вони мають значення для інтеграційних поглядів України. Це не тільки зниження витрат виробництва і обігу (за рахунок економії на масштабах), а й підтримання галузей національної економіки завдяки виникненню більш ємного внутрішнього ринку. Зауважимо, що інтеграція починається з економічного регіоналізму і розвивається далі. Замисліться над тим, чому регіональні ринки розвиваються скоріше, ніж окремі національні економіки. Зверніть увагу на те, що інтеграція містить не лише економічну складову. Вона передбачає також розширення і зміцнення співробітництва у сфері культури, політики, військовій галузі, а головне, формулювання загальних правил і цінностей людського життя. Для України цей орієнтир має вирішальне значення. Отже, інтеграція – багатогранний процес, який недоцільно оцінювати виключно в межах раціонально-арифметичних критеріїв.

Вивчаючи третє питання, зауважте, що різні форми економічної інтеграції (йдеться про зону вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз (економіко-валютний союз)) виникали послідовно, тобто на етапах її розвитку, проаналізуйте їх. Це класична еволюція економічної інтеграції, яка характерна для Європи. В інших інтеграційних союзах можливе використання обмеженої кількості форм. При цьому необхідно зрозуміти, що зони вільної торгівлі не порушують суверенітету країн, їх навіть краще мати з багатьма країнами. Згадайте попередні теми курсу, це відповідає світовій тенденції до лібералізації руху товарів, послуг, капіталів і робочої сили, сприяє зростанню ВВП. Різноманіття зон вільної торгівлі збалансовує відносини на міжнародній арені, протистоїть ідеологічним і торговим війнам, недружнім міждержавним стосункам і монополізму. Варто згадати СОТ, який сприяє поширенню експорту й імпорту товарів без бар'єрів. Отже, слід запам'ятати, що інтеграційні наміри країни не суперечать партнерству з тими країнами, які не входять до інтеграційного союзу. Проте наступні етапи, починаючи з митного союзу, передбачають єдиний (або-або) вектор інтеграційного вибору, що на практиці іноді буває дуже важко реалізувати, оскільки треба

чітко встановити співвідношення переваг і ризиків інтеграції.

Запитання для самоконтролю

1. Яка різниця між поняттями «інтернаціоналізація» і «міжнародна економічна інтеграція»?

2. Чи можна вважати економічну інтеграцію об'єктивним історико-економічним процесом в умовах глобалізації економіки?

3. Які об'єктивні передумови є найважливішими для розвитку міжнародних інтеграційних процесів?

4. Чому міжнародна економічна інтеграція відбувається не між всіма країнами світу одночасно, а переважно на кордонах регіонів?

5. Як спрацьовують демонстраційний ефект і ефект доміно в інтеграційних процесах?

6. У чому переваги економічної інтеграції?

7. Яких форм набуває міжнародна економічна інтеграція у процесі своєї еволюції?

8. Назвіть характерні риси, притаманні кожній формі міжнародної економічної інтеграції.

9. Яка форма економічної інтеграції не применшує національний суверенітет?

10. Чи можливий політичний союз між країнами, які є членами інтеграційного об'єднання?

Практичне завдання

45. Країна, яка виробляє виключно промислові товари, прагне створити митний союз із країною, яка виробляє виключно сільськогосподарські й сировинні товари.

Чи призведе такий митний союз до підвищення рівня добробуту в кожній із цих країн? Чому?

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL:

http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 360–380. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 15–18. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpoviidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Матющенко І. Ю., Беренда С. В., Резніков В. В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навч. посібник. Харків: 2015. С. 14–74. URL: <https://invest.kh.ua/images/library/219/evrointegratsiya-ukrajini-v-sistemi-mei.pdf> (дата звернення: 03.02.2020).

Тема 12.2. Інтеграційні угруповання в сучасному світі

П л а н

1. Історія і зміст європейської економічної інтеграції. Зона євро.
2. Інтеграційні угруповання країн Північної та Південної Америки.
3. Інтеграційні угруповання Азійсько-Тихоокеанського регіону.
4. Цілі й суперечності розвитку інтеграційних угруповань БРІКС, ШОС та ЄАС.

Методичні поради

Зрозумівши у попередній темі сутність, передумови й цілі інтеграції, слід охарактеризувати її особливості у різних інтеграційних угрупованнях. Даний підхід дозволяє виробити алгоритм інтеграційних процесів для різних країн, зокрема України, відтак необхідно мати чітке уявлення про такі союзи.

Першою і головною, безумовно, є європейська інтегра-

ція, яка виступає конкурентоспроможним чинником у традиційному суперництві США, Європи й Японії (зараз до неї додається Китай). Згаданій інтеграції присвячене перше питання теми. Оцініть значення найважливіших подій в історії ЄС – створення Європейського товариства вугілля і сталі, підписання Договору про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) і Договору про створення Європейського співтовариства з атомної енергетики (Євратом), підписання у Маастрихті Договору про Європейський Союз (ЄС), введення єдиної грошової одиниці – євро, формування валютного й економічного союзу, вступ у 2004 та 2007 роках до ЄС нових країн, зокрема постсоціалістичних. Важливо визначити наднаціональні органи регулювання (спільні інституції), наприклад, Європейського парламенту, а також методи регулювання ЄС. Зверніть увагу на те, що країна-претендент на вступ до ЄС має відповідати Копенгагенським критеріям, з якими необхідно ознайомитися. Водночас проаналізуйте суперечності розвитку ЄС та чинники й наслідки брексіту Великої Британії.

Проте не треба обмежуватися вивченням інтеграційних процесів тільки в Європі, бо вони відбуваються також і в інших регіонах світової економіки і мають певні переваги й досягнення, символізуючи геополітичні зміни останніх десятиліть. Першою підлягає аналізу НАФТА – Північноамериканська угода про вільну торгівлю (найбільша у світі), потім МЕРКОСУР – Спільний ринок країн Півдня Америки. З'ясуйте, які події та процеси привели до їх формування, хто є країнами-членами цих об'єднань. Зауважте, що НАФТА – це власне зона вільної торгівлі з елементами вільного руху капіталу й праці, але в ній відсутні наднаціональні органи регулювання. Обміркуйте інтеграційні вигоди для США, Канади, Мексики, їх спільні інтереси й суперечності, які загострилися у 2019–2020 роках. Результатом процесу південноамериканської інтеграції (МЕРКОСУР) є митний союз, який за розміром вважається другим у світі після ЄС. Для цього об'єднання останні роки характерні найвищі темпи розвитку. З'ясуйте, чому. Найдіть загальні риси й відмінності між південноамериканською і північноамериканською економічною інтеграцією. Яке значен-

ня кожна із них має для України?

Третє питання теми присвячене дуже цікавому регіону, який відрізняється високою динамікою прогресу, що забезпечує йому лідируючі позиції на світовій арені у багатьох наукомістких сферах. Зверніть увагу, що співтовариство в Азійсько-тихоокеанському регіоні (АТР) включає країни АСЕАН, Японію, США, Канаду, Австралію, Нову Зеландію, Китай, Океанію. Окремо треба зупинитися на АСЕАН, її складі, історії економічної інтеграції, критеріях для членства й сучасних проблемах. Економіка країн АСЕАН характеризується наявністю трудомістких галузей промисловості й розвиненою сировинною базою виробництва. З економікою якої країни це можна порівняти? У цьому питанні важливим є також аналіз АТЕС, який створювався для інших цілей і під впливом інших чинників, тому не є конкуруючою структурою для АСЕАН. Проаналізуйте ці цілі. Не забудьте про те, що АТЕС також бореться зі зміною клімату і сприяє знищенню терористичних мереж. У цілому АТР притаманні дві тенденції світогосподарських зв'язків. Обміркуйте, з одного боку, посилення міжнародних зв'язків країн світу й регіонів; з другого – конкуренцію між китайською й американськими моделями політичної та соціально-економічної трансформації. Спробуйте виявити різницю між ними і дати відповідь на питання, чому виникають торговельні війни й бар'єри для руху факторів виробництва.

Вивчаючи четверте питання, розгляньте діяльність ЄАС – Євразійського Союзу, БРІКС і ШОС. Перші два інтеграційні союзи сумісно відображають прагнення до реформування світового фінансового порядку, демонополізації світової економіки і валюти. Проте зауважте, що історія їх формування різна: БРІКС з'явився у 2010 р. як реакція на світову фінансову кризу. Розберіться, які країни входять до складу цього угруповання. Вони дуже різні і мають суперечності, тому міцність цього об'єднання викликає питання. Сформулюйте ці суперечності, різницю у цілях країн-членів, географічне положення. Формування ЄАС у 2015 р. є черговою спробою створити митний союз на пострадянському просторі. Обміркуйте його переваги й ризики, співставте з розвитком ЄС, знайдіть відповідь на питання, чому Україна відмовилася від митного союзу, сформулюйте ризики входження до нього. Варто розібратися також

із діяльністю ШОС – Шанхайської організації співробітництва. Зверніть увагу на те, що її членом, крім колишніх соціалістичних країн, є Китай, де і знаходиться штаб-квартира цього союзу. Після цього треба проаналізувати історію, цілі й принципи її функціонування, а також переваги, які вона надає кожній країні. Окремо зупиніться на перевагах Казахстану, який прагне тримати баланс між впливом Росії й Китаю заради підтримування своєї економічної та політичної незалежності.

Запитання для самоконтролю

1. Які особливості має європейська економічна інтеграція у порівнянні з економічною інтеграцією інших країн?

2. Які країни входять до ЄС? Які з них увійшли у 2004 і 2007 роках?

3. Яке значення для поглиблення європейських інтеграційних процесів мав Маастрихтський договір?

4. Регіональні утворення створені майже в кожній частині світу, проте найвищого ступеня розвитку досягла лише європейська інтеграція. Як Ви вважаєте, чому?

5. Які переваги й ризики існування інтеграційного об'єднання НАФТА?

6. Назвіть основні інтеграційні угруповання Північної й Латинської Америки, Південно-Східної Азії. Які риси є схожими для них, а які відмінними?

7. Чому, на Вашу думку, в Азійсько-Тихоокеанському регіоні і Китай, США прагнуть реалізувати політику «перебалансування»?

8. На які країни припадає більша частина товарообігу АСЕАН?

9. Яке економічне угруповання об'єднало країни різних континентів і надзвичайно диференційовані за розміром території, чисельністю населення, рівнем економічного розвитку?

10. Економічна інтеграція на пострадянському просторі, на відміну від ЄС, не отримала високого розвитку, хоча мала об'єктивні передумови. Як Ви вважаєте, чому?

Як бізнесу України адаптуватися до стандартів ЄС?

Практичні завдання

46. Чи вважаєте Ви правильним створення зони вільної торгівлі з Канадою та Ізраїлем, які не є сусідніми країнами для України? Обґрунтуйте переваги цього співробітництва. Наведіть статистичні дані на підтвердження прискорених темпів зовнішньої торгівлі з цими країнами після зняття обмежень на неї.

47. Використовуючи інформацію статистичного збірника «Страны СНГ в 2019 г.» на сайті <http://www.cisstat.com/>, порівняйте обсяги експортно-імпорتنих операцій Росії, Білорусі, Казахстану, Вірменії, Киргизстану між собою і стан платіжного балансу кожної країни за останній рік. Чи надає угрупування «Євразійський Союз» рівні економічні можливості своїм учасникам?

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С.360–380. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 15–18. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Матющенко І. Ю., Беренда С. В., Резніков В. В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навч. посібник. Харків: 2015. С. 118–280. URL: <https://invest.kh.ua/images/library/219/evrointegratsiya-ukrajini-v->

Тема 12.3. Україна в системі економічної інтеграції

П л а н

1. Мета, переваги й ризики європейської інтеграції економіки України.
2. Бізнес України на шляху до європейської інтеграції
3. Об'єднання країн, до складу яких входить Україна.
4. Посилення співробітництва України з ЄАС, АСЕАН, АТР, ШОС. Участь у вільних економічних зонах.

Методичні поради

На минулому занятті акцентувалося на тому, що всі перші чотири етапи розвитку інтеграції в повному обсязі пройшла саме Європа. З огляду на це, а також на географічне положення України, саме європейська економічна інтеграція становить для нас великий інтерес. Обґрунтуйте у першому питанні мету євроінтеграції України. Її треба розглядати разом із політичною метою – зміною вектора розвитку України у бік демократичного суспільства й змішаної економіки. Згадайте її основні риси. Переваги євроінтеграції збігаються з класичними перевагами інтеграційних процесів як таких, які Ви вже раніше засвоїли. Проте для України як більш слабкого учасника інтеграційного союзу важливі додаткові переваги, а саме проведення структурної перебудови національної економіки за рахунок зовнішньої підтримки; отримання пільгових кредитів і допомоги у форс-мажорних ситуаціях; позитивний зовнішній тиск на національну владу з метою зменшення корупції у країні й удосконалення законодавства; поліпшення політичного співробітництва за допомогою тісніших економічних зв'язків, що допомагає разом вирішувати конфлікти і забезпечувати більшу стабільність національної економіки; демонополізація економіки і розвиток конкурентного ринку, перехід на європейські стандарти виробництва товарів і послуг, у тому числі продовольства, на енергозберігаючі технології. Разом із тим головними все ж таки є інституційні переваги для

України: імпорт європейських правил економічної поведінки (формальних і неформальних), норм правової держави, гарантії збереження капіталів, покращення інвестиційного клімату. Крім того, варто проаналізувати також ризики інтеграції з ЄС: загрози банкрутства й безробіття, зростання витрат на впровадження нових стандартів, можливий тиск нетарифних методів протекціонізму, торгові війни з Росією, скорочення співробітництва з ЄАС. Водночас обміркуйте причини зацікавленості ЄС в євроінтеграції України, тому що взаємна вигідність є запорукою її успіху.

Розглядаючи друге питання, спробуйте зрозуміти важливість створення умов для виходу підприємств України на європейський ринок. Проаналізуйте структуру експорту України в ЄС та темпи його зростання за останні 5 років. Водночас важливо усвідомити ті проблеми, які стоять на шляху розвитку експортно-імпоротної діяльності ЄС. Розберіться з ними. Особливу увагу зверніть на об'єктивні обмеження з боку ЄС: зростання витрат на сертифікацію продукції, виконання стандартів умов праці, довкілля і прав споживачів, що стає причиною втрати конкурентних переваг наших підприємств. Їм також дуже перешкоджають власні особливості, як-от непрозора модель менеджменту, застарілі ієрархічні моделі управління, продажів і обслуговування, відсутність налагодженої сучасної системи комунікації як всередині компанії, так і з зовнішніми суб'єктами, неефективна аналітична робота, спрямована на підвищення експортного потенціалу компанії. Ви маєте розуміти, що в Україні бізнес побудовано на відносинах із владою GR (government relationship), а в ЄС – на ефективному маркетингу. Ще одна перешкода – в Україні тривалий час великі експортери домінували над малим бізнесом, який насправді має такі переваги, як значна диверсифікація діяльності, більша стійкість зв'язків, менша залежність від кон'юнктури ринку і світових криз. Згадайте з курсу економічної теорії додаткові переваги малого бізнесу. Надайте оцінку безвізу для ведення бізнесу на європейських ринках. Проте перешкодою залишається брак інформації про його можливості й погане знання нашими підприємцями іноземних мов (це нетрадиційний виклик для українських компаній). Зверніть увагу на те, що вони поки ще не розуміють, що репутація надійного партнера, націленого на довгострокову експортну діяльність, є значним соціаль-

ним капіталом, який збільшую конкурентні переваги. Подумайте, чому серед підприємців поширені миттєві, ситуативні рішення без стратегії, авральний режим праці й поставок продукції. Зупиніться на невеликій ефективності відповідної інфраструктури – експортно-кредитних агентств, які здійснюють фінансову підтримку експортерів. Обміркуйте, як Рада експортерів та інвесторів при МЗС має допомогти бізнесу просувати українські товари на зовнішні ринки.

Далі треба розібратися з участю України в інших об'єднаннях, крім ЄС. Спочатку йдеться про таке об'єднання, як «Центрально-європейська ініціатива», старт якої відбувся в листопаді 1989 р. Спочатку об'єдналися чотири країни (Італія, Австрія, Угорщина, Югославія), а потім до них поступово приєдналися 14 країн. Проаналізуйте мету участі України в цьому об'єднанні, чи не суперечить воно загальній євроінтеграції. Крім того, зверніться до Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), яке було створено 25 червня 1992 р. Проаналізуйте її потенціал. Обміркуйте, чому до цієї організації входять незалежні країни, які раніше були у складі СРСР. Охарактеризуйте доцільність участі України, ризики функціонування цієї організації й можливості балансу інтересів. Подумайте, чому між країнами-членами досі не створена зона вільної торгівлі. Зверніть також увагу на те, що Україна бере активну участь у діяльності 68 міжнародних організацій. У більшості організацій наша держава набула статусу повноправного члена, у деяких – лише спостерігач.

Вивчаючи останнє питання теми, слід виходити з того, що Україна прагне посісти гідне місце в системі міжнародних економічних відносин. Конституція України, закони «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики» і «Про національну безпеку», інші законодавчі документи зорієнтовані на членство України в ЄС. Проаналізуйте їх. Саме питання євроінтеграції стало наріжним і призвело до подій 2013–2014 років, які різко змінили Україну. Проте з точки зору наукового обґрунтування найкращим є порівняння переваг і ризиків (фінансово-економічних, інституційних, геополітичних, національних, культурних, ціннісних) інтеграції національної економіки й бізнесу України до ЄС. Подумайте, що означає поняття «цивілізаційний вибір» і як він може позначитися

на інтеграційному майбутньому України. Крім ЄС, сформулюйте переваги співробітництва України з НАФТА, МЕРКОСУР, ШОС, АСЕАН та ін. При цьому необхідно зрозуміти, чому зовнішньоекономічна діяльність України передбачає формування зони вільної торгівлі з багатьма країнами, чому це навіть краще. Оскільки це так, зверніть увагу на ті ЗВТ, що вже працюють (крім ЄС), а саме ЗВТ із Канадою та Ізраїлем. Обміркуйте найперспективніші напрями співробітництва з цими країнами й особливості ЗВТ. Зосередьтеся на процесі формування ЗВТ із Туреччиною, її важливості для України. З'ясуйте також наші вигоди у зв'язку із підписанням ЗВТ із Канадою, зокрема, з точки зору покращення можливості співробітництва з НАФТА. Важливим для українців є осмислення змісту, мети і суперечностей близького до нас інтеграційного об'єднання – Євразійського Союзу. Як бачимо, слід зрозуміти, що інтеграційні наміри України цілком сумісні з планами глобального партнерства в цілому, з будь-якими країнами.

Запитання для самоконтролю

1. Які чинники зумовлюють євроінтеграційні устремління України?
2. З якими країнами наша держава має зону вільної торгівлі?
3. Які чинники сприяють появі переваг євроінтеграції України, порівнянні зі східним вектором?
4. Чому економічні переваги євроінтеграції України переплетені з політичними?
5. Чи не призведе зростання витрат на сертифікацію продукції, виконання стандартів умов праці, докільця і прав споживачів до втрати конкурентних переваг економіки України у процесі євроінтеграції?
6. Обґрунтуйте причини зацікавленості ЄС в євроінтеграції України.
7. У чому полягають особливості й вигоди участі України у Чорноморському економічному співробітництві?
8. Які переваги має створення зони вільної торгівлі між Україною й Ізраїлем і Канадою?

9. У яких міжнародних організаціях бере участь Україна?
 10. Чому глобальне економічне партнерство не суперечить євроінтеграції України?

Тема реферату

Зони вільної торгівлі України з Канадою й Ізраїлем: сутність і перспективи

Практичні запитання

48. Із 2016 р. по 2018 р, тобто після того, як набула чинності угода про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, її перевагами скористалося близько 11 тис. вітчизняних підприємств.

Які поради Ви б дали майбутнім підприємцям щодо успішного старту експортної діяльності (стосовно джерел залучення кредитів, правильної організації бізнес-процесів, пошуку партнерів, позиціонування свого продукту). Які головні відмінності підприємництва в Україні й ЄС?

49. Проаналізуйте дані Державної служби статистики України щодо зовнішньої торгівлі товарами у 2019 р. з ЄС, Китаєм та країнами, які є найбільшими партнерами України в ЄС.

	Експорт			Імпорт		
	млн дол. США	у % до 2018	у % до загального обсягу	млн дол. США	у % до 2018	у % до загального обсягу
Усього	50060,3	105,8	100,0	60783,7	106,3	100,0
Китай	3593,7	163,3	7,2	9195,6	120,9	15,1
Російська Федерація	3243,1	88,8	6,5	6986,2	86,4	11,5
країни ЄС, зокрема,	20752,3	103,0	41,5	24996,2	107,7	41,1
Польща	3296,5	101,2	6,6	4102,6	112,6	6,7
Італія	2418,9	92,0	4,8	2074,7	102,1	3,4

Німеччина	2383,4	107,9	4,8	5991,5	100,1	9,9
-----------	--------	-------	-----	--------	-------	-----

Дайте відповідь на запитання: 1. На які країни припадає найбільша частка експорту й імпорту України у 2019 р.? 2. З якими країнами Україна має найбільший товарообіг? Чи достатньо цих даних для висновків про європейську інтеграцію України? Чи не суперечить цій інтеграції високий рівень товарообігу з Китаєм?

Тестові запитання

1. Вкажіть мету створення інтеграційного об'єднання НАФТА:

- а) зняття митних і міграційних бар'єрів між країнами-учасницями угоди;
- б) створення й підтримка умов для справедливої конкуренції в зоні вільної торгівлі;
- в) залучення інвестицій у країни, сусідні з Мексикою;
- г) лібералізація законодавства щодо охорони інтелектуальної власності;
- д) вирівнювання темпів зростання країн-членів об'єднання.

2. Назвіть, яка характеристика відображає сутність поняття «митний союз»:

- а) усунення бар'єрів на шляху до вільної торгівлі;
- б) ліквідація міграційних перешкод всередині союзу;
- в) встановлення єдиних митних тарифів всередині об'єднання;
- г) уніфікація законодавства щодо офшорного інвестування;
- д) наднаціональне регулювання економіки країн-членів союзу.

3. Країни, що інтегруються, домовляються про свободу пересування не тільки товарів і послуг, а й факторів виробництва – капіталу і робочої сили. Вкажіть, як називається ця стадія інтеграції:

- а) преференційна торгова угода;

- б) зона вільної торгівлі;
- в) митний союз;
- г) спільний ринок;
- д) економічний союз.

4. Встановіть, для якої форми економічної інтеграції характерне збереження самостійності в міжнародних торговельних відносинах:

- а) зона вільної торгівлі;
- б) митний союз;
- в) спільний ринок;
- г) економічний союз;
- д) політичний союз.

5. Вкажіть, до якого інтеграційного угруповання входять США, Канада, Мексика:

- а) БРІКС;
- б) НАФТА;
- в) АСЕАН;
- г) Європейський Союз;
- д) АТР.

6. Зону вільної торгівлі характеризує:

- а) відсутність податкового законодавства;
- б) дозвіл на будь-який вид економічної діяльності;
- в) відсутність державного митного режиму;
- г) виконання значного обсягу суспільних робіт;
- д) великі обсяги державного прямого інвестування.

7. Назвіть, членом якого інтеграційного угруповання є Чехія:

- а) ЄАС;
- б) НАФТА;
- в) АСЕАН;
- г) Європейський Союз;
- д) АТР.

8. Найбільш розвиненим інтеграційним угрупованням у

світі є:

- а) Європейський Союз;
- б) Бенілюкс;
- в) НАФТА;
- г) ШОС;
- д) Євразійський Союз.

9. Інтеграційне об'єднання ЄАС на сучасному етапі розвивається у формі:

- а) зони вільної торгівлі;
- б) митного союзу;
- в) спільного ринку;
- г) економічного союзу;
- д) зони преференційної торгівлі.

10. Вкажіть переваги інтеграції України з ЄС:

- а) зниження ціни на російський газ;
- б) імпорт європейських правил економічної поведінки до українського бізнес-середовища;
- в) інтенсивна міграція праці в європейські країни;
- г) отримання європейського контролю за діями уряду України ;
- д) зростання видатків на будівництво доріг.

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12371/1/Shevchenko_2009.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С.360–380. URL:

http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. С. 15–18. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidiakh.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Матющенко І. Ю., Беренда С. В., Резніков В. В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навч. посібник. Харків: 2015. С. 281–363. URL: <https://invest.kh.ua/images/library/219/evrointegratsiya-ukrajini-v-sistemi-mei.pdf> (дата звернення: 03.02.2020).

Тимошенко О. В. Компаративний аналіз економічного розвитку України та країн – членів Європейського Союзу. *Бізнес Інформ*. 2019. № 9. С. 63–70. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-63-70> URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-9_0-pages-63_70.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Тема 13.1. Сутність і наслідки глобалізації економіки

П л а н

1. Сутність, основні риси, передумови глобалізації.
2. Особливості функціонування й регулювання глобальних ринків.
3. Показники глобалізації ринків і фірм. Поняття «глобальна конкурентоспроможність».
4. Переваги, ризики і загрози глобалізації.

Методичні поради

Розглядаючи перше питання, зверніть увагу на те, що термін «глобалізація» (globalisation) походить від французького “global” – всесвітній і вживається для характеристики сучасних планетарних процесів, тобто йдеться про новий рівень інтернаціоналізації, а саме перетворення національних держав та їх суб’єктів на складову планетарного процесу. Подумайте, чому головним

напрямом підприємницької стратегії стає не національний, а наднаціональний рівень. Далі проаналізуйте передумови глобалізації. Перш за все з'ясуйте роль НТР, вивезення капіталу в наукоємні галузі з висококваліфікованою робочою силою й дифузію технологій від ядра світової економіки до периферії. Після цього зосередьтеся на такій передумові глобалізації, як прогрес у засобах зв'язку і транспорту, а особливо на інформаційному прогресі. Треба також встановити, як геополітична стабільність після Другої світової війни спричинила глобалізацію і чому ринкові реформи у постсоціалістичних країнах і відкритість світової економіки прискорили цей процес. Важливо також усвідомлення, чим сучасна глобальна економіка відрізняється від звичайної сукупності національних ринків. Для цього треба звернути увагу на формування самодостатніх глобальних ринків, збільшення кількості й обсягів діяльності регіональних угруповань, багатовекторність міжнародного співробітництва; пошук наднаціональних форм регулювання світової економіки й вирішення глобальних проблем, посилення взаємодії між регіональними інтеграційними об'єднаннями й міжнародними організаціями, такими як ООН, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, СОТ. Основи глобалізації були сформовані саме цими агентами.

Друге питання теми присвячене оцінці ступеня інтегрованості національних і галузевих ринків у світову економіку в цілому. Ви маєте з'ясувати такі показники, як частка експорту й імпорту товарів у ВВП; обсяг прямих і портфельних інвестицій; потік платежів роялті у країну і з країни, що пов'язані з переданням технологій; співвідношення обсягів зустрічної торгівлі й зустрічних інвестицій у галузі зі світовим обсягом; частка прибутків, що отримали конкуруючі компанії галузі, у світовому рівні прибутків; ступінь концентрації капіталу, що зростає через поглинання й злиття компаній; обсяги диверсифікації виробництва на міжнародному рівні, розосередження надходжень від продажів і основних активів; частка внутрішньофірмових потоків товарів, інвестицій, технологій у світовому обсязі. Проаналізуйте ці показники, зокрема, ті, що стосуються України. Водночас зверніть увагу на показник глобальної конкурентоспроможності та його складові – якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і навчальна

освіта, вища освіта й професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній, інноваційний потенціал. Оцініть місце економіки України в глобальній економіці.

Досліджуючи третє питання теми, слід розібратися, що таке глобальні ринки товарів і послуг і чим вони відрізняються від національних ринків. Зупиніться на тому, що найбільші з них – це сировинні товарні ринки (ринок нафти і газу), продовольчий ринок (особливо ринок зерна), ринок ліків, автомобільний ринок, світовий транспорт, ринок ІТ-послуг, фінансовий ринок і туризм. Важливо зрозуміти особливості глобальних ринків: вони функціонують під впливом міжнародного попиту і пропозиції, точка рівноваги на цьому ринку означає, що надлишкова пропозиція країни X дорівнює надлишковому попиту в країні Y. Ця рівноважна ціна відображає інтернаціональну ціну товарів на глобальному ринку. Проте іноді на цих ринках має місце монополія або олігополія, яка призведе до монопольно високих цін на товари і послуги. Обміркуйте, якими інститутами регулюється діяльність глобальних ринків і яку роль виконують торговельні (товарні) угоди. Слід також зрозуміти, що зростає вразливість глобальних ринків (наприклад, продовольчого) від світових криз і, навпаки, деякі ринки (зокрема, нафти і газу) самі можуть спровокувати світову або регіональну кризу.

Вивчення четвертого питання теми почніть із виокремлення переваг глобалізації, а саме поширення ринків, збільшення середнього рівня доходів мешканців земної кулі, за рівних інших умов – збільшення світового ВВП; притоку іноземних інвестицій, наукових досягнень, сучасної інформації, поширення прогресивних тенденцій економіки знань до розвинених країн; контроль із боку міжнародних організацій за людським розвитком, правами людини, екологією; можливість міграції кваліфікованих та інтелектуальних працівників до країн, де є умови для їх самореалізації. Водночас переваги глобалізації треба зіставляти із її ризиками й загрозами. Обміркуйте такі з них: світові кризи як наслідок стрімкого розвитку глобального ринку капіталу й усунення кордонів, велика швидкість прийн-

яття рішень у режимі on-line, глобалізація фінансового ринку і зміцнення фіктивного капіталу, зростання ризиків інфляції та її імпорт до усіх країн, скуповування провідними країнами «мізків» по всьому світу, наростання нерівності між постіндустріальними й бідними країнами, зміцнення ідеї Дарвіна про виживання сильних і мімікрії слабких; поява і швидке поширення пандемій; руйнування традиційних інститутів, національної культури й духовності, насадження чужих цінностей (особливо культу споживання). Ви маєте розуміти, що звідси виникають корені філософії антиглобалізму.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає діалектична єдність й особливості процесів економічної інтеграції та глобалізації?
2. Розкрийте сутність економічної глобалізації.
3. Чим сучасна глобальна економіка відрізняється від звичайної сукупності національних ринків?
4. Яка роль розвинених країн у підвищенні технологічного рівня країн, що розвиваються?
5. Чому інформаційний прогрес забезпечує скорочення трансакційних витрат на глобальному рівні?
6. Хто є рушіями глобалізації – уряди чи ринкові сили й НТР?
7. У чому полягають особливості глобальних ринків?
8. Чи може криза на окремому глобальному ринку спровокувати світову кризу?
9. Які переваги глобалізації приводять до збільшення світового ВВП?
10. Які існують ризики й загрози глобалізації для України?

Тема есе

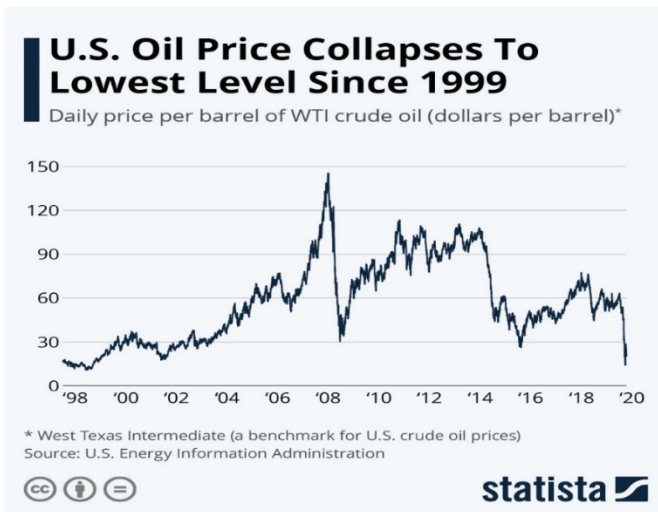
Особливості глобального ринку нафти і наслідки цінових війн для США, Саудівської Аравії, Росії та України

Практичне завдання

50. Основними гравцями на глобальному ринку нафти й газу завжди були Саудівська Аравія і Росія, з кінця 2000 р. до них

додалися США (завдяки стрімкому зростанню добування сланцевого газу). Країни часто домовляються про обсяги добування сировини і формують олігополію. Проте при цьому між ними виникають суперечності й навіть цінові війни за частку нафтового ринку.

Проаналізуйте наведену нижче діаграму. Про яку динаміку цін на нафту з 1999 р. вона свідчить? Які наслідки падіння цін для нафтового ринку США, Саудівської Аравії й Росії навесні 2020 р. на тлі спаду світового виробництва? Як впливають стрибки світових цін на нафту на економіку України?

Список рекомендованої літератури

Міжнародна економіка: навч. посібник / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків: Право, 2012. 192 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Posib_Mi_gnar_ekonomika_2012.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12371/1/Shevchenko_2009.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Губін К. Г., Набатова О. О. Теоретичні основи інтернаціоналізації малого та середнього бізнесу в умовах глобалізації. *Економічна теорія та право*. 2016. № 3 (26). С. 69–82. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/теоретичні-основи-інтернаціоналізац/>. (дата звернення: 23.02.2020).

Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедєва В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. Київ: ЦУЛ, 2012. С. 6–40. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1394_46716781.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 268 с. URL:

[file:///D:/OneDrive/Documents/%D0%9A%D0%B0%D0%BC%D0%A2%D0%9C%20%D0%91%D0%9A/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4.%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%8F/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%9D%D0%94%D0%A0%202017-2020/golikov_%20\(1\).pdf](file:///D:/OneDrive/Documents/%D0%9A%D0%B0%D0%BC%D0%A2%D0%9C%20%D0%91%D0%9A/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4.%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%8F/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%9D%D0%94%D0%A0%202017-2020/golikov_%20(1).pdf) (дата звернення: 12.02.2020).

Семенова К. Д., Тарасова К. І. Глобальні економічні ризики та проблема економічної безпеки держави. *Бізнес Інформ*. 2019. №10. С. 38–43. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-10_0-pages-38_43.pdf (дата звернення: 23.02.2020).

Тема 13.2. Глобальні проблеми сучасності

П л а н

1. Сутність і чинники виникнення глобальних проблем сучасності.
2. Характеристика найважливіших глобальних проблем сучасності.
3. Нерівномірність економічного розвитку країн як виклик для світового розвитку.